

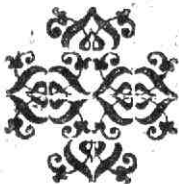

**Wederantwoort Caspari Coolhaes op een faemroovende
boexken sonder naem des autheurs onder eenen gedichten
ende versierden naem van een verantwoordinghe des
dienaers. oulingen ende diaconen der kercken tot Leyden,
voor seventhien jaren tegen die Justificatie van Leyden
heschreven, ende nu eerst tot Rotterdam gedrukt by Jan van
Waesbergen int jaer 1598**

<https://hdl.handle.net/1874/9416>

U Vederantwoort

Caspari Coolhaes / opeen Saem-
roobende Boeckken / sonder Naem des Au-
theurs / onder eenen gedichten ende versierden Naem /
van een verantwoordinghe / des Dienaers / Ous-
lingen en Diaconē der Kercken tot Uepden /
voor seventhien jaren / tegen die Justifi-
catie van Uepden geschreevē : en nu
eerst tot Rotterdam gedrukt
by Jan van Waesbergē /
int Jaer. 1598.

Exodi. 20.

Ghy en sult gheen valsche getuygenisse gheven te-
ghen uren Naesten.

Proverbiorum 14. 25.

Een ghetrouwe ghetuyghe verlost het leven : daer-
teghen een valsche Ghetuyghe bedrieghet.

Ghedrukt tot Hoorn / by Willem
Andriessz. Woonende opt Noort int Schyff-
Boeck, Anno, 1599.

En Leeraer reyn van God gheleert/
Sijn hart en gemoet tot Godt keert/
Hy roept hem aen ws harten gront/
En leest dan oock tot zeker stont
De heplighe Schrift des Heeren woort/
En denck der na/voort en voort/
Hy soeket en doorgrondet sijn
Wat des Heeren wil moch sijn/
Om tselfde te doen/ tot Godes eerem
Daer naer oock om wel te leeren
Synen naesten en all Menschen/
En is alleen zijns harten wenschen
Dat hy tot God brengh pederman/
En niemant van hun wijck daer bart.

Dat sy vroom/van harten reyn/
Dienen moghen God alleyn :
Dat sy in der waerhepdt claer
God aenroepen in ghebaer/
Daer der Overhepdt daer neben
Daer der Leere Christi gheben
Alle het geen dat haer toe comt
Oock haeren Raest met hant end mont
Lieven: Niet wenemen die per soon/
Op dat sy tenlaest/voor Godes thoon
Verschijnen mogen in claerheyt
En hem dienen in der waerheyt
Van nu aen tot in eewtchepdt
Hem sy lof/ eer /en prijs berepdt.

Daerom o ghy die anderen leert
Siet dat u Leer niet sy verkeert/
Gheleerdt moet ghy eerst sijn van Godt
Wilt ghy met hem niet drijven spot
Eerst moet ghyt doen/en daer na Leeren/
Vengen hups: u selfs/regeren/
Eer ghy anderen tot Leeren neemt aen
Wilt dit van my in danck ontsaen.

Den Eeruvaerdigen, Onpartidigen

ENDE VAN GOD CHELEERDE PREDICANTEN ENDE
de Ouderlinghen, der Ghereformeerder Kercken in Hol-
landt, Zeelandt, West vrieslandt: ende in wat plaetsen soo-
danzge soudē moghen zyn of woonen, wenschet Caspar
Coolhaes Ghenaede ende Vrede, van God den Vader, door
Iesum Christum.

Erfame seer VVaerde, Onpartidighē ende van
God inder waerheydt Gheleerde mannen en-
de Broeders. Al hoe wel ick grootelicx te be-
duchten ende te besorghen hebbe, dat veel jaē bynaest
die meeste deel Mannen, onder het decksel van die
Ghereformeerde Religie schuylende, dit mijn schrij-
ven niet wel nemen: Maer veel meer oock int erchste
interpreteren of beduyden sullen. Soo en heb ick
nochtans niet naelaeten connen, om u luyden, so wel
als oock den Erfamen Magistraet van Leyden, dese
myne billicke ende nootwendighe VVeder-antwoort
(op het Faentrouvende Boecxken in Druck gheghe-
ven van een die hem zijns Naems schaemet) toe te
schryven: Ende dat principaelick daerom, dat ick (son-
der roem te spreken) die waerheydt doende, ende schry-
vende, aen het helle ende claere licht, wel begheer te
comen. VVant wie quaet doet (seyt Christus) die haet
het licht, ende comt tottet licht niet, op dat zyne wer-
ken niet ghestraffet en worden: Maer wie die VVaer-
heydt doet, die comt tottet licht, op dat zijne wercken
gheopenbaert worden, want zy in Godt ghedaen zyn,

Dewyle ick dan in tselve Faemroovende boecxten,
van een, die hem uwen Medebroeder beroemt te zyn,
voor aller VVereldt beschuldicht werde, schendtlick
ende leelick ghehandelt te hebben, soo wel teghen die
eerste als oock teghen die ander Taefel der Godlicker
VVer: als naemelick, dat ick niet alleen van der Kercken
Godes afghevallen, maer oock een Vyandt van die
selve soude zyn ghe worden: VVaer uyt nootlaeckelick
volghen moeste, dat ick oock van Godt den Eewigen
Hemelschen Vader, ende zynen Soon Christo Iesu,
(die het Hooft zynet Kercken is,) niet alleen afgeval-
len, maer oock een Vyandt Godes ende zyns Soons
Iesu Christi, moeste zyn ghe worden: Soo ist dat ick
my hier van in desen mynen schryven (ghelijck billic
is) ontschuldighe, ende met sekeren Argumenten be-
bewijse, dat ick (door des Heeren genaede) noyt van
der warer Kercken Godes afgefallen: Maer van som-
mighen valschen Broeders verstootten, (ende soo veel
in hen ghe weest is) der ghemeynschap Iesu Christi,
ende zynet Heyligher Kercken berooft, ende verhin-
dert ben worden, om der selven metten gaven my van
God ghegheven, te dienen.

Ten anderen, bewyse ick oock met seckeren be-
wysreden, dat ick noyt eenige Vyantschap der Kercken
Godes int cleynste, ofte grootste heb bewesen,
maer veel meer daerentegen alle vriendtschap ende
die nst nae myn vermoghen: Nu gheve ick u luyden
(ghelesen hebbende dese myne verantwoordinghe)
als Gheestelicken [die van Geestelicken dingen, Gee-
stelick onderscheyden connen,] te oordeelen, of ic met
reche

recht ende waerheydt alsoo van uwen Medebroeder,
voor aller werelt mach beschuldicht worden: Ende
de overmits ick niet alleen van sulcken leicken fau-
ten teghens die eerste taefel, maer oock niet weyniger
beschuldicht worde, van seer schendtlicken laecken
streckende teghens die ander Taefel, van der Godlic-
ker VVet: Als dat ick my tot een Instrument des twi-
stes ende der Schueringhe binnen Leyden, soude heb-
ben laeten ghebruycken, jae oock met ghelde my
daertoe soude hebben doen hueren ofte coopen, om
die Kercke Godes in twilt te stellen, ende in roet te
houden. Item: dat ick my in gunste ende grootach-
tinghe van die Overheydt soude hebben loecken te
brenghen: Dat ick Eergierich gheweest, ende Heer-
schappye over mynen Mededienaers ghesocht soude
hebben te dryven. In summa: dat mijn uytwendighe
wercken, daghelix meer als genoeg te kennen ghe-
ven, hoe seer die inwendige vromicheyt, van my be-
herticht wordt: Soo en schaeme ick my geenins, met
dese myne verantwoordinghe oock voor den Eersae-
men VVysen Magistraet der Stadt Leyden te compa-
reren: der welcken E, VV. ten besten alle die saecken
grondlick bekent zyn, van den welcken dese Autheur, my
soo openbaerlick beschuldicht, ende hem niet en schaemet,
beyde voor God ende der Overheydt, teghens die waerheyte
te spreken. Nu staetet by u seer Waerde Mannen, als Pre-
dicanten der Waerheydt, die Waerheydt te handthaven, en-
de Broederlick te bestraffen, die gbene, die hem mede voor
uwe Broeders wegeven, soo sy doch anders niet dan Leuge-
ghen ende Lasteringhen op haeren Naesten uytspouwen

Biddende

Biddende den Eewighen Almoghenden Godt ende Vader
ons Heeren Iesu Christi, dat hy u luyden, soo lancx soo meer,
met zynen Heylighen Gheest, den Geest des Wijsheytds en-
de verstandts : den Gheest der vreesse des Heeren wil beghe-
naedighen, tot zynes Heylighen Naems Eere: tot stichtinghe
ende opbouwinghe (niet tot verstooringhe) zijner Heyli-
gher Ghemeeynten, ende uwer eyghen welvaert ende Salic-
heydt, Amen. Wt Amstelredam den eersten Iulij Anno.
1699; Stylo novo.

*By my uwen, ende aller menschen sonder
Wt nemen der personen Vrient ende Die-
naer.*

Casparus Coolbaes.

*Den Eersamen, Wijsen, seer Discre-
TEN HEEREN, MIIN HEEREN SCHOLT,
Burghemeesters ende Regierders der Loflicker Stadt Ley-
pen, wensche ic Caspar Coolbaes, Ghenaede, vrede, ende
Wyslicke Regieringhe van Godt den Vader door onsen
Heere Iesum Christum.*

Eersame, Wijsse, seer Discrete Heeren : Dewyle eenen
Eerlicken Man , gheen dinck ter Werelt waerder ende
liever zijn can , dan beneffens de vreesse Godes een goe-
de Naem ende Faem hebben , [daerom hy hem altoos be-
naerficht, eerlick ende vroom van herten , voor Godt ende
allen menschen (soo veel menschelicke swackheydt immer-
meer draghen can) te leven.] Alsoo en can hem oock gheen
grooter leed geschie, als dat hem zijn Eere, Naem ende Faem
finisterlick , ofte bedecktelick , met ghedichte Practijcken:
ofte andersins opentlick, met openbare leugenen ende Lasten-
ringhen,

zinghen, wordt benomen. Al hoe wel nu een soodanighe,
van herten zijnde Vroom ende Eerlick, soo wel uyt des
Heeren Woordt, als oock uyt het Exempel Christi, en-
de der zijnen verstaen can, hoe hy hem in dit stuck houden
ende draghen sal, te weten: gheduldich ende lijdtfaem zijn
van herten, gheen scheldt woorden met scheldt woorden,
gheen laster met laster woorden, gheen leugen met leuge-
nen: In somma gheen quaet met quaet betalen ofte verghel-
den. Soo weet hy oock daer benevens seer wel, dat hem
noch van Godt zijnen Heere ende Hemelschen Vader, noch
van der Politicker Christelicker Overheyt verboden wort:
om met waerheydt, in aller sachtmoedicheydt ende beleeft-
heyt hem te ontschuldigen: bysonder doch van alle tghene
daer door des Heeren Name ghelastert, onsen naesten gheer-
ghert, onse kinderen ende naecomelinghen huynen of mor-
gen verwijt van souden mogen hooren, tenderende altemers
tot groote oneenicheyt, haet ende nijt: Ia tot slaë ende doot-
slaen. In aenmerckinghe van desen, al hoe wel ick lesende het
Faemrooven Boecxken gantschelic van voornemen geweest
ben, tselve met stilswyghen voorby tegaen, ende niet een
woordeken daer op te antwoorden, [troostende my mettet
ghene, daer Paulus hem met troostende was, als hy seyde:
Dit is onsen roem, het ghetuyghenis van onse Conscientie.
Ende een ander, Conscia mens recti (seyt hy) ridet mendacia
falsi. Welck soo veel te segghen is, dat een eerlick Man ver-
seeckert zijnde, van zijn eyghen trouwe ende oprecht Ghe-
moede, weynich: Ia niet met allen achtet op die leughenen
des Godloosen, ende valsche van herten zinde menschen:] so
hebbe ick doch ten laetsten goet gevonden ende van nooden
geacht, het selve Faemroovende Boecxken niet onbeant-
woort te laten: op dat (soo moghelick) die Autheur van die
voorschreven lasterboecxken, tot kennisse van zijn quaet doë
ghebracht mochte werden, om niet meer te lasteren, en zijn
partijdich herte wtroedende, hem gheheel tot onpartijdic-
heyt mochte begheven, ofte immers ten minsten den genen
ghedicke

ghedient mochte worden, die welcke tselve voorschreven
Fameus Libel lesende, ende alsoo deene partye ghehoort
hebbende, my beclaghende ende beschuldigende (als die an-
der partye) ooc mogen hooren, nae het seggen Audi alteram
partem: ende also beyde ghehoort hebbende, bevindé moch-
ten, wie van ons beyden recht of onrecht hebbe.

Ende overmits ick goet ende raedtsaem gevonden heb-
be, als het licht gheensins schouwende, dese mijne Weder-
antwoordt, ofte verantwoordinghe te comen laeten in han-
den van allen onpartidighen, ende van God Gheleerde Man-
nen, Predicanten ende Ouderlinghen der Ghereformeerder
Kercken, om als Gheestelick ghesinnet zijnde, van Gheeste-
licken dingen te oordeelen: dat is te kennen, en te bekennen,
of ick met recht ende waerheyt niet alleen voor een afgeval-
len, maer oock als een vyandt vande Kercke Godes, verclaert
ende ghehouden mach worden ofte niet: Soo heb ick
ooc tselve V. E. W. (onder den welcken Protestie ende wijs-
licke Regieringe, ick omtrent seftien Iaren gewoont hebbe,) niet
verborghen willen laeten, als de welcke ten alderbesten
weten connen, met wat recht dese (sonder Naem zijnde)
Autheur, in den Naeme des Dienaers, Ouderlinghen ende
Diaconen tot Leyden, my nu na geleden seventhié jaren heeft
beschuldicht. De welcke V. E. W. oock weten ende ghe-
tuyghen connen. hoe dese voorgenoemde, ende nu eerst ge-
druckte verantwoordinghe, voor seventhien Iaren, voor den
Heeren Arbiters wederleyt, ende sy luyden daerom als on-
recht, so wel V. E. W. als my, beschuldicht hebbende, open-
baerlick voor de gantsche Ghemeÿnte haer schuldt hebben
moeten bekenne, God almachtich ende V. E. W. (haer Wet-
telicke Overheyt) om vergiffenis bidden: en daeren-
boven beloven, V. E. W. ghehoorsaem te zyn, ende met my, so wel
als met die gantsche Kercke tot Leyden, eenicheydt te hou-
den, ende met haer in vrede te leven: Waerom immers wel
met recht desen Autheur hem schaemen mochte, soodanighe
dinghen die tot dier ujdt hen luyden vergheven, vergheten,
ende

ende begraven zijnde, tot grooter oneere ende schande van die Ghereformeerde Kercke, wederom en tselve noch met grooter onwaerheydt) te gaen ophalen: alsoo, dat hy meer voor een vyandt, dan voor een vriendt van die selve ghereformeerde Kercke soude moghen ghehouden worden, hy sy dan wie hy wil: twyfelen oock niet of alle Vrome onpartijdighe ende van God gheleerde Kercken-Dienaers: so wel als oock V. E. W. sullen vā dese saecken anders niet gevoelen noch iudiceren connen. Die welcke V. E. W. die ewighe almoghende God ende Vader onses Heeren Iesu Christi, met zijnen Heylighen Gheest, rijckelick wil beghe nadighen, ende soo lancx so meer, voor partijdicheydt behoeden: van de welcke V. E. W. nu langhen tijdt wel duydelick ende claerlick bekent hebben, ende als noch uyt den Inhoudt des Faë-roovenden boecxkens bekennen sullen, datse als een boose boom, anders niet dan haet, nijt, achterclap loghenen, lasteren, ende diergelijcke leelicke sondé ende schanden, is voortghende: Soo daerenteghen die lieflicke onpartijdicheydt, de menichfoudicheydt der sonden (soo veel mogelick) bedect: van haeren naesten het beste altoos hopet: ende die van sonden overylt zijn, met saechtmoedighen Gheest onderstaet wederom te rechte helpen: den mensche leerende altoos op hem selfs sien, op dat hy oock niet t'eeniger tijt overylt worde. Wt Amstelredam den eersten Iulij. Anno. 1599.
Stilo novo.

V. E. VV. Dienstwillige Dienaer.

Casparus Coolhaes.

Aen den goetwilli- ghen onpartijdighen Lefer.

Ghy en fult niet meynē feer weerde Lefer/ dat ick met Defen mijnen fchryben/ yemant van den ghenen/ die God van herten breefen/ t' Kercken Ampt Chriftelick en trouwelick (gelijk een goet Predicant of te Leeraer te Doen fchuldich is) bedienen / te na foude willen ghesproken hebben of te fpreken: Dat fy verre van my kenne Godt / (Den welcken ick daeromme tot een getuyge aenroepē/ als die alle herten kent ende de nieren doorgrondet:) Maer alle tghene dat ick tot noch toe gheschreven hebbe / ende hier oock fchrybe/ dient: om die gene broederlick na die leere Chrifti en Pauli te ftraffen/ ende te vermanen/ die welcke henlyyder Ampt te buytē gaen/ en hen aen haren naeften grouwelick befondigen. Ick weet en ben verlekert dat God/ (gebenedijt in eewicheit onder alle natiē/ Volcken ende Tonghen zijne kinderen heeft: En datter oock zijn brome/ ghetrouwe
ende

ende Godbreefende Dienaren des Woorts/
Predicanten / herders en Leeraers / die wele
ke Godes eere / ende haers naesten salicheyt
vā herten soecken: en daerom ooc so wel met
haer eygen leven / handel en wandel als met
des Heeren Woort hare toehoorders sae (soo
veel moghelick /) alle menschen tot boetbeer-
dicheyt des levens: tot Liefde / Eendracht of
te Eenicheyt vermanen. Maer ick weet ooc
seer wel datter veel zijn / die hem met den
naem van een Vroom ende trouwe Leeraer
bedecken / maer tselve noch metter leere noch
met haren wercken bewysen: Gelijk dan die
brome Leeraers hoochlick te prisen / en dub-
belder eere waerdich zijn: also zijn dese broe-
derlick te bestraffen / ende henliedder seynen en
groote abuyfen moeten hen duydelick voor
oogen gestelt worden: ten eynde / dat sy luy-
den die selve voor ooghen sien / (ist dat sy niet
gantschelic vanden Sathan hen verblinden
laten) die selve wt hen eyghen herte / als ste-
kende doornen ende onnutte distelen wtroe-
den: en alsoo hen luyder herte bequaem mach
worden / om goede vruchten den Heere der
Heerscharen voor te brengen. Al ist nu / dat
dit

Dit selbe mijn boornemen / en hert grondelick
soecken van sodaniger lieden welbaert ende
salicheyt / vanden meesten hoop der toehoor-
ders / so wel als der Leeraers / niet int beste
berstaen / noch in danc genomen sal worden:
dat moet ick lijden / en wilt ooc geerne lijden
kent God : My is genoeg / datter noch som-
mige / so wel Leeraers als toehoorders en le-
sers / door tselbe / tot een beter nadenckē sul-
len mogen comen / om also die haetelike par-
tisdicheyt af te sterben / ende in breedsame on-
partisdicheyt te leven : op dat henlieden oo-
gen also van God wt genaden geopent zind-
de / sy met Petro den H. Apostel wt grondt
haers herten seggē mogen : God heeft my ge-
toont / dat ic geenen (in Christum geloobess)
mensche gemeyn oft onreyn noemen sal. En
nu beken ick inder waerheydt / dat God die
Persoon des menschen niet aen en siet : maer
onder alderhāde volcken die hem briesen en
gherechticheyt doen / die zijn hem aenghe-
naem.

Diz selbe onpartidighe God / wil u oock
seer waerde Leser / met zinen onpartydigen
Gheest : dat is met den Gheest des warach-
tighen

tighen Vredens ende Eericheydt/ beghendighen tot zijnes Naems Eere / tot stichtinghe uwes Naesten/ ende uwer eyghen welbaert ende Salicheydt/ Amen.

By my uwen van herten,

Caspar Coolhaas.

V Vederantwoort

Caspari Coolhaes op een Faemroobende Boecken / sonder Naem des Auteurs / onder eenen ghedichten Naem/ van een Diaconer/ Ouderlinghen ende Diaconen der Kercken tot Lepden/ hoor seventhien Jaeren teghen die Justificatie van Lepden gheschreven/ ende nu eerst tot Gotterdam ghedruckt/ by Jan van Waesberghen/ int Jaer. 1598.

^{1.}
TAs die gemeynen aert der genen die een quade saecke hebben : als sy niet connen bestaen met reden/ dat sy het aenlegghen met schelden.

^{2.}
Doo doen oock die Valsche Leeracs : Wanneer sy sien/ dat sy hunne dwalinghen niet en connen houden staende

staende met eenich Schijftuerlick oft rebelick bewijs/
soo gieten sy teghen die rechte Leeraers uyt / alderley
balsche laster-woorden: ofte rapen op tghene / dat an-
der teghen die selve uytghespogen hebben sonder ach-
te nemen / oft met Waerheyt is ofte niet.

3.
Dit zijn seer goede Dziendt uwe eyghen Woorden/
in uwe voorreden van u faenwoobende Boeckken aen
den Leser.

4.
In dese Woorden/en can ick u gheensins beschuldigen:
Maer stemmen met u in dit stuck over een/ ende
segghen/dat ghy recht ende wel ghesproken ende ghes-
chreven hebt : ende dattet inder Waerheyt alsoo is/
ghelijck ghy schrijft.

5.
Maer wat staeter gheschreven Actorum 1. Christus
(sept Lucas) heeft begonne/beyde te doen/ ende te lees-
ren : Waerom oock die ghene die anderen leeren wil/
tghene dat hy leert / eerst selfs doen moet : op datmen
niet niet recht tot hem segghen mach: Medecyn-Meester/
geneest u selven : Ende wat siet ghy den Splinter
in uwes naesten ooghe/ ende den Balck in uwe eyghen
ooge/en siet ghy niet? Ghy Hypocryt/ (sept Christus)/
werpt eerst den Balck uyt u eyghen ooghe : ende als
dan sult ghy besien om den Splinter wt uwes naesten
ooghe te werpen.

6.
Soo sept oock die Deplighe Apostel Paulus/ tot so-
danighe luden aldus : Die ghy eenen anderen Leerd/
(sept hy) leert ghy u selfs niet? Die ghy Prediket dat
men niet stelen sal: steelt ghy? Die ghy segt datmen
gheen Overspel doen sal: doet ghy Overspel? Die ghy
aenden Afgoden eenen grouwel hebt : rooft ghy het
Deplighe? Die ghy u beroemet in die Wet: onteert ghy
God/dooz overtredinghe van die Wet?

Alsoo

7.
Alsoo mach ick dan hier oock met recht ende Waer-
heyt segghen tot u (goede vriendt:) Die ghy eenen an-
deren leerd:leert ghy u selfs niet?

Als een ghemeynen aerdt der genen (segt ghy) die
een quade saerke hebben/als sy niet connē bestaen met
redenen/dat sy het aenvanghen met schelden.

9.
Siet nu u verghen Faemroobende Boeckken aen:
het begin/middel ende eynde/of ghy het niet met schel-
den begint/volboert ende eyndighet.

10.
Het begin/de Tptel ofte Opschysst uwes Faemroo-
benden Boeckkens is dese: Antwoordt op die valsche
beschuldighen/dooz een seecker gheswozen: Vpant der
Cheresezmeerder Religien.

11.
Wat seyt Christus (tot wiē ghy segt Heere/Heere.)
Oordeelt niet/(segt hy tot u/ende ons allen) so en wort
ghy niet gheoordeelt: verdoemt niet/soo en wort ghy
niet verdoemt: Ende Paulus/ Wat oordeelt ghy uwes
Naesten Knecht: hy straet ofte valt zijnen Heere/ is hy
gheballen hy can opghericht worden / Godt can hem
oprechten.

12.
Soude iust pemandt die zijn gevoelen wtspreekt/
vpant/sa een gheswozen vpandt zijn/den genen die met
hem van een soodanich gevoelen niet en is: dat sy ver-
te:ofte anders moeste volgen/dat ghy lupden/vpandē/
ja gheswozen Vpanden zijn moeten/niet alleen den Ca-
tholijcken/eh den Herdoopers:maer ooc den Martini-
sten/die welke ghy nochtans niet alleen mondtlick:
maer oock dooz seecker Zaren / dooz een wtghegheven
gedruet boeckken/uwe broeders te zijn bekent hebbens:
sae ghy moestet oock gheswozen vpanden zijn / vande
Switser

Switserſche Kerckē/die welcke geēſins met u lupden
eēns zyn int ſtuck vande Kercken Gegeringhe: Ja als
genoechſaem ſpotten met den Kerckenraet / wel uyt-
buckelic verclarende/ dat in een Stadt daer een Chri-
ſtelicke Overhepdt ende Raedt is/ gheen twee Raeden
behooren te weſen/ noch en ſoude ic immers niet den-
ken/ dat ghy lupden den ſelvighen geſwozen vbanden
zjn ſoudet/ noch ſp lupden/ u ende den uwē in het min-
ſte oock niet / daer van ben ick ghenoech verſeekert:

13.

Of laet ghy u duncken (goede Vriendt) dat alle de
ghene/die u lupden die waerhepdt ſegghen / ende u be-
ſtraffen int ghene daer ghy onrecht / ofte onghelickheit
hebt/ uwe vbanden ja geſwozen vbanden zjn ſouden.

14

Is Paulus den Galateren vrant gheweest? henlies-
den de Waerhept ſegghende: Of laet ghy u duncken/
dat ghy lupden in allen dinghen ſo reyn: Ende in allen
ſtucken ſoo volmaecht zyt / datter niet meer en ſoude
gebrecken? Ick ſoudet u lieden/ ja oock mijn ſelfs/ en-
de (ſo vele moeghelic) allen menſchen wel wēſchen:
Maer wat ſtaeter gheſchreben: In multis offendimus
omnes. (Sept die Heylighe Jacobus:) Wy miſgriepen
ons altesamen noch in vele dinghen. Ende ghelijck die
Hepdensche Poet Terentius/ niet Hepdensche: maer
heel meer ſchriſtuerlick ſpreekt: Nemo ſine crimine
vivi. Daer en is niemant ſonder ghebrecken. Wie
onder u lupden ſonder ſonde is / die werpt den eerſten
Steen.

15.

Die boorſchreben Hepdensche Poet Terentius wi-
ſte tot zynen tijt wel te ſeggen: Veritas odium parit: Wie
die waerhept ſeyt die is onweert: Waer teghens een
ghemeen Chriſtelick ſpreeckwoort is/ lupdende aldus:
Wie u ſeyt/ dat u qualick ſeyt/ die is u vziendt het ſp u
Uef of lept.

Heeft

Heeft nu **Dierck Volckertsen** (saliger gedachtenisse) u berispt ofte bestraft/ int ghene daer in ghy onghelyck mochtet hebben / soo en heeft hy anders niet ghesdacu/dan een vrient schuldich is te doen.

Maer heeft hy u of die wven t'onrecht aenghetast/ u ghescholden: wven goeden Naem ende Faem onderstaen met logenien ende lasteren te benemen: u voor pederman swart ende leetich te maken. Daer in hadde ghy u lieden nae **Christi Leer** te verblijden / ende van herren te verheughen/want u loon groot in de hemelen ist: ende niet te min int tgene hy u tonrecht beschuldicht/haddet ghy u met sacytmoedighen gheest te ontschuldighen.

Die **Zuirische** ende **Switserse Kercken** / zijn seer heftich aenghetast nae den doot / iae oock noch hy het **Leven Ulrich Swinglij**: ende heeft **Lutherus** by zynen leven/ende de zynen/nae zynen doot / met gedruete boecken: Iae by nae elck bysonder in hen **Predication/ Swinglium** / ende de zynen int openbaer ende boven maer seer (soo vele elck van hen mogelijk ghetweest is) ghekettert/gelastert ende gescholden: Maer hebt ghy opt gehoopt ofte ghelesen / dat die **Swingelschen** sulcx wederom ghedaen/ende **Lutherum** of die zynen daerom voor hen lieden **Opanden** iae gheswozen **Opanden** souden ghehouden ofte ghenaeint hebben? **Tis** waer dat **Lutherus** seer coytelick voor zynen doot een cleyn boercken gemaect heeft/waer in hy opt alderhoochste ende gruwelert lastert / ende klameert **Swinglium** (die tot der tijt verstorven was) van wegen zyne **Leere** ende zyn leven/ ende beneffens hem oock alle de ghene die int stue van des **Heeren** **Nachtmael** met **Swinglio** houdende zyn: **Op** welck lasterboercken die **Dienaren**

B

der Kercke

der Kercke tot Zurich ende anderen in Switserlandt/
 gheantwoort hebben : Swinglium / in tghene hy ton-
 rerht beschuldicht was / ontschuldigende / ende vorder
 nock hare leere verbedigende . Maer doent selve met
 soodanigher beleeftheit / ende vrientlijckheyt / dat-
 men het niet vrientlijcker ofte beleefder soude doen
 connen: hebben hen noyt ghewepgert / de Lutherschen
 vooz hen lieden Broeders te houden : al is dat sy van
 den Lutherschen op het hoochste gheblameert zijn / en
 alnoch worden.

19.

Ende al ist dat die Genevische Kercke in tstück van
 die Kerckelijcke Regeringhe / niet eens en is met die
 Stroutzersche Kerck: Ja dat oock die Switzersche Kerck-
 ke (soo boven verhaelt is) ghenoech / als spottende is/
 met die Genevische Kerck-Ordeninghe int stuck van
 henlieden Consistozien: Jae oock inde bedieninge van
 des Heeren Nachmael / als dat die Switzersche Kerck-
 ke nae Pauli Leere / elk een op die beproeuvinghe zijns
 selfs tot des Heeren Tafel laet comen. Oock int stuck
 van die Excommunicatie ofte Van / metten Genev-
 schen Kerckē niet eens en is: soo en sult ghy nochtans
 nergens in henlieden boecken lesen / noch wt henlieder
 beyder Woorden hoorzen / dat sy daerom malcander-
 ren schelden/lasteren/verdoemen: Opanden (vele min
 gheswozen Opanden) van der Kercken Godes noe-
 men: Maer verdraghē hen vrientlijck: schrijven
 malcanderen toe in aller vrientlijckheyt / ghelijck
 sulchs oogenschijnlick te zien is / wt die Brieven van
 Calvino / bysonder doch van Beza / aen Bullingerum
 Gualterum / ende ander dierghelijcke Dienaren der
 Kercken in Switserlandt gheschreven: ende wederom
 der vooz ghenoeemde Dienaren Schriften / aen Theo-
 dozium Bezaem ende zijns ghelijcken.

Van wat geest werdt ghy dan (goede vrient) ende was
gelijcken gedreven/dat ghy so lichtueerdich zijt te vera-
doemen/te lasteren ende te schelden/De gene/die niet u
lieden in allen puncten niet een verstandt hebben / ofte
hebben connen:ghevoelende elck een nae die gaeve van
God gegeven:ende dorven die selve also lichtebeerdich
noemen afvallighen Vpanden/ jae gheswozen Vpans-
den van die Kercke Godes?

21.

Nemant des werelts dan eenen Vpant/jae een ghes-
wozen Vpant van der Kercken Godes noemē/en wel
duptlick seggen/en vooz alle Wan/ in openbaren Vwe-
wgeven dorven/dat een sodanige zyn penne den duy-
vel gheleent/en verhuert heeft/ja dat hy hem heeft huez-
ren ende niet gelde aennemen laten / om die Kercke
Godes in roer te stellen / die zyn gevoelen wtspreekt
nae t' verstant hem van Godt gegeven:en tselue noch-
tans onder correctie / ofte verbeteringhe des genen die
het beter verstant/ende hem van een beter onderwijzen
van wt Godes woort:ende principaelick sulcx doet van
eenen sodanigen/ die nu eenen tpe ontflapen / ende den
Gordel Godes bevolen is/achte ick geensins geoorloft
te zyn een Christ-gelovigen mensche: ende daerom
noch veel min eenen Leeraer der Ghemeynten Godes
daer vooz ghy (goede vrient) u/ in u Faemroovende
boecken/onderstaet (soo het schijnt) wt te gheben.

22.

het is een ghemeyn/ende oock een seer goet Christes-
lijck segghen. De absentibus nil nisi bonum : Van de gene
die selfs niet mede tegenwoordich en zyn / en salmen
niet seggen / ten waer dan wat goets : Want goedt
van den afwesenden te spreken / machmen altijd wel
doen/want sulcx wert wt Liefde / eude tot stichtinge
ghesproken: Daer quaet spreken van zijnen Naesten/
niet

B ij.

niet teghenwoordich zijnde/ coomt wt een by andellich
herdt ende ghemoedt : is het dan niet gheoorlooft van
zinnen af wesenden Raesten quae te spreken ? hoe veel
min behoortmen quae te spreken/ jae te schryven/ ende
te drucken/ op die ghene/ die ontslapen : en Godes oorz
deel bevolen zijn/ en doot zijnde/ hen geensins ontschul
dighen comen?

23.

Alsoo achte ick dan hier niet ghenoech bewesen/ ende
hoor ooghen gestelt te hebben/ het gene bovē vhaelt is
te weten/ dat ghy (goede vziendt) dit u Faemroovende
boercken niet schelden begint/ na aert der ghenen/ die
sen quade saecke hebben.

24.

Item/ soo en beghint ghy niet alleen u Boercken
niet schelden op den verstorvenen Dirrick Volckertzen
Coorn. maer ghy volvoert oock : jae eyndighet selve/
niet schelden/ luegenen ende lasteren/ op den voornom
den Coornherr: op den Wederdoopers / ende bysonder
doch op my/ ghelick die valsche Leeraers/ nae u eygen
seggen/ te doen pleghen: want dit zijn u eyghen woordē

25.

So doen oock die Valsche Leeraers (segt ghy) wan
neer sp sien dat sp haer dwalinghen niet en connen hou
den staende/ niet eenich Schyftuerlijck ofte redelijck
bewys/ so gieten sp tegen die rechte Leeraers wt/ alier
ley valsche Laster-woorden/ ofte rapen op/ t ghene/ dat
anderen teghen die selve wtghespoghen hebben sonder
acht te nemen/ oft niet waerheydt is/ oft niet : dit zijn
[segge ick] u eyghen woorden.

26.

Wel aen nu/ overgeslaghen wat ghy tegen aert ende
zegel der liefden wtspouwte/ op den verstorvenen in God
Dirrick Volckertzen Coorn. die ontslapen zijnde/ hem
niet ran ontschuldighen: oock over gheslagen dat ghy
wtspouwt teghens die Wederdoopers / die hen selfs
ontschuldighen

ontschuldighen moghen / soo het hen belieft / ofte hen schult bekeunen moghen / soo sy hen bevinden qualck ghedaen te hebben: So geue ick u selfs te oordecien / of het een stuck van eenen rechten Leeraer is / alderlep valsche laster-woorden wt te gieten tegens my / die ick nu in het sestiende Jaer / van u lieden (gelick Joseph van zijnen Broederen) verstoeten zijnde / my in allee stilhejde houde / ende in mijnen Ouden Dagh (niet van Kercken / Gheestelicken / oft oock des Lants Incomijt en goederen /) maer niet mijnen eppen handen Arbejt / my: ende de mynen soecke te generen.

27.

Item / of het recht is / dat ghy na aert der valsche Leeraers opdraept / tegene: dat ander vooz seventhien Jaren teghens den Versamen Magistraet van Leide ende my wtghespoghen hebben / sonder acht te nemen / of het die waerhejt is / of niet.

28.

Ende noch meer: of het recht / Christelijck ende welghedaen is / dat ghy niet alleen opdraept / het gheue / dat anderen vooz seventhien Jaren / tegens my wtgespogen hebben: Maer ooc het uwe / nu versch van u / ende ws ghelijcken / wtghespogen zijnde / met dat vooznoemde oude wtspoechsel vermengt: ende tselve den eenboudigen / onwetenden / ende onverstandighen / als eenen Hutspot / onderstaet te eten te gheben.

29.

Sijn dit Wercken / van eenen Vromen / Godtsalck ghē / end vooz Godts Waerhejdt pberende Predicant ende Leeraer? dat geue ick uwe eppen Broeders ende mede-Leeraers / Ouderlinghen / Diaconen ende vrede-lief-hebbende toehoorders der Gereformeerder Kercken / selfs te oordecien.

30.

Woch wilt ghy het ontkennen ende seggen / sulcks niet ghedaen te hebben: Maer als een recht Leeraer
Wij. anders

anders niet dan die waerheyt gheseydt/ ende geschre-
ben te hebben/ soo sal ick het contrarie u dupdelick en-
de claerlick bewijfen.

31.

Ghy beschuldicht my opentlick booz pderman/ met
beel ende verscheyden woorzen: ende aen verscheyden
plaetsen / van seer leelicke/ ende eenen Christen mens-
sche onbetamelicke lasteren / onder welcken dese drie
volghende/ die principaelste zijn.

32.

Ten eersten dat ick van die ware Kercke Godes/
soude zijn afgefallen: Ten tweeden / dat ick niet al-
leen van haer afgevallē/ maer ooc een Wyant van die
selve soude zijn gheworden: Ten derden/ gheeft ghy
ghenoech aen veel verscheyden plaetsen te verstaen/
hoe onchristelic / dat ic my altoos soude hebbe gedragē
ende oock noch ter tijdt dragende ben/ in mijne upter-
licken handel ende wandel / niet sonder grooten aen-
stoot ende erghernisse/ van der Kercken Godes.

33.

Dit alles segt ghy aldus/ ende bewijfen sulcx naer u
goetdunckē/ met die verantwoordinge des Dienaers/
Guderlingen ende Diaconen tot Veyden/ sonder acht
te nemen of het waer is: Maer ghy bewijset sulcx niet
met des Heeren Woorz/ noch met blijckenden Exem-
pelen van mijn Persoon: Want soo ick een soodanige
waer/ ghelijck ghy my afschildert / dat moeste blijc-
ken/ en coste niet verborzen blijven.

34.

Ja al was ick een soodanighe ghewerst booz seben-
thien jaren/ ende tselve nu ter tijt aen my niet blijckē
de ware/ soo en haddet ghy my sulcx gheensins te ver-
wijten: by soo verre ghy kinderen waert des ghenen/
die welke gheensins der sonden ghedencken wil/ van
dien/ die van zijn Godloos leven afftaet/ ende booztaet
het ghene doet/ dat recht ende goet is: maer hadden u
veel

beel meer metten Enghelen Godes / ober my te ver-
bliden:

35

Doch op wat vasten grondt het hups van u Saem-
roovende boeckken/ghetimmer is/sal ick u hier gaen
vooz ooghen stellen.

36.

Die scheuringhe van die ghene / die welcke Profes-
sie ghedaen hadden/ van die Schereformeerde Religie
binnen Vepde is geschiet int Jaer 79. En dat aileen om
dier oorzaecken wille/ dat dese Dienaer Ouderlingen
ende Diaconen gheensins toe laeten wilden / het ghe-
ne/ dat die Magt. van ons was begheerende/ te we-
ten/ dat twee van hen luyden (professie van die Schere-
formeerde Religie gedaen/ hebbende/ tallen tijden als
men Consiatorie houdende/ was/ mede present zijn sou-
den by onse vergaderinghen/ als presidenten ofte toe-
stenders/ dat alle dinghen/ breedtsaem ende Christelick
toegaen mochten: gheleerdte zijnde/ dooz verscheyden
exempelen/ soo van Noortwick/ als van Johannes Hal
ende dierghelijcken (dattet altemets niet soo breedtsaem
toeginck/ alst betaemt soude hebben.

Ten anderen/ dat die vercozen Ouderlingen onder-
schryven souden/ het ghene / dat wy luyden selse upt
des Heeren Woort/ bewesen hadden/ hen luyden : te
weten/ der ouderlinghen ampt te zijn/ ende dat sy belo-
ben souden/ tselve hen Ampt/ trouwelick/ (nae hen
vermogen) te bedienen: Omwelck sy gheensins doen en
wilden.

37.

Dewijle ick nu in dit stuck hen luyden niet byballen
conde/maer veel meer sy luyden broederlic vermaen-
de om der Overhepdt ghehoorzaem te zijn. Overmits
tghene dat sy/ die Magistraet/ van ons begheerden/
gheensins strijdende was teghen des Heeren woort:
Soo is gheschiet / dat sy luyden my vooz suspect ghes-
houden: Ende heymelick bupten mijn weten/ byson-
der

der vergaderinghen gehouden/ doock mannen uyt gesonden hebben/ na anderen Kercken: ende die saecke van den Magistraet ende my so leelick afgeschildert/ dat doock die selve Dienaren quaet ghevoelen van den E. Magistraet ende my hebben ghecregen: ende heylipden gheraeden hebben te doen tghene/ dat sy geensins (sonder twiſfel) ghedaen souden hebben / soo sy hupden die meyninghe des Magistracts / ende mijn ghevoelen/ soo wel hadden verstanden / als sy niet en deden/ bevanghen zijnde meer voor oordeel ende suspitie/ enen sulcken quaden boom daer van anders geen/ dan quade vruchten voort kunnen comen.

38.

Volghende dan den raedt van soodanighen/ hebben sy hen/ soo lancx so meer verstercht/ om haerder Welcker Overhepdt te rebellieren/ ende my pederman in verdacht te brengen/ als of ick der Overhepdt Plupmen strijckende was / ende my groot sochte te maectken by hen / ende alsoo die anderen mijne medehulpers/ Dienaer/ Guderlinghen ende Diaconen / te onderdrucken/ ende uyt te stooten / om als van alles in in der Kercken tot Leyden te doen nae mijnen sin/ etc.

39.

Nu is die saecke verder also gelooopen/ dat mijn heeren doox veel en verscheyden rebellieren van P. C. en den zinnen: sodanige Guderlingen en Diaconen (gelijc doock ten laetsten Petrum Cornelius van haren dienst ontslaghen hebben: latende nochtans Petro Cornelio genieten zijn Jaerliche incoomst/ voor een tijt van een vierendeel Jaers: ten eynde by hem middeler tijt anders bedencken soude / of aen een ander plaetse met Dienste mochte versozghet wesen.

40.

Niet teghenstaende dit alles: Ende dat Petrus Cornelius metten zinnen seer wel sien ende merckē konden dat

dat mijn Heeren gheen liever d'inch gesien souden hebben / dan Wrede ende Gendracht onder den Burgeren: Soo is Petrus Cornelius den volghenden Sondach tot Voorshoten gaen Prediken / verghefselfchapt zijnde / met allen den voorsz. noemden Ouderlingen ende Diaconen: Die welke oock met hen uptlochten / soo Mans als Vrouwen Persoonen / int ghetal van ontrent vyf ofte ses hondert / niet sonder groote en grouwelicke ergeruissen ende opspraecke van veel dupsent Menschen soo wel buyten als binnen Ueyden.

41

Ende om henlieder saecke des te schoonder maer mijne Heere / en de mijne des te leelicker te maken: hebben sy over al uptgheroepen / ende die Genvoudighen onderstaen wijs te maccken / als dat ick niet alleen een Valsch Leeraer / maer oock van quaden ergherlicken leven was: dat ick een Verachter ende Bespotter was van die Chyristelike Discipline / ende van alle goede ordinantien: dat ick was een vyz Sheest / Eergierich / obstinaet / eygenzinnich / en in somma: wat zy bedencken konden / en schaemde noch ontsage hen vooz God den Heere der Heerscharen niet / alles van my te seggen. Selijck sy hen daer nae oock niet ontsien hebben sulchs schryfrelick te stellen / ende den Heeren Arbiters ober te gheven: zijnde (als hier na verhaeldt sal worden) dese schoone verantwoordinghe / die ghy (goede vrient) hier als een Costelike Euphodie vooz yder man in druck ghegeven hebt / tot mijner schanden (als ghy meynt) maer alle Wijsen ende verstandigen mijn Wederantwoort hoozende / sullen wel anders daer van oordeelen connen.

42.

Hier by en hebben sy het niet laten blijven / maer hebben oock hare Wettelike Overheydt ghelastert / noemende die selue over al vyz Sheesten: Artheisten / Epicureen / ende meest alle Papiſten / die anders niet en sochten /

en sochten/dan die Papistische / ofte immers ten min-
sten een bygheestighe onghewonden Leere in te doe-
ren.

43.

Ende adiunct hebbende / seeckere ghetal van den
Kercken-Dienaren in Hollandt / hebben sy sulcx uyt-
gespogen / op mijn heeren haer Wetteliche Overheer:
ende my haren mede-Dienaer / niet alleene voor den
aensichte des Ghemenen Volcx : Maer doech voor
zijn Excellentie / (hoochloflicher Ghedachtenisse)
ende den edelen seer vermoghenden heeren Staten/
ons beclagende / als Perturbateurs van die Kerckelic-
ke Vrede / ende Autheurs van schueringhe : soo het
doch meer dan openbaer was / dat mijn heeren die
Magistraten tot Leyden / anders niet en sochten / dan
Vrede onder den Burggheren: ende dat ick my niet van
hen luyden / maer sy luyden hen scheurden / (ende sel-
ve sonder eenighe Wetteliche Vreden ofte Oorsaecke)
van my.

44.

Maer overmits die saecke te dier tijdt nieuwt / ende
noyt ghehoort en was in Hollandt / ende wat zelsaems
ende bysonders scheen te zyn : niet alleen den ooghen
der eenboudigen / maer ooc van grooten en aensientic-
ken Personen / datmen [namelick] alsoo met veel hon-
derden bynten Leyden liep / om de Predicatie te hoorē /
ende die Sacramenten te ontfanghen / als of het enckel
fenijn was geweest / wat men tot Leyden leerde / en die
Sacramenten binnen Leyden enckel vergift gheweest
waren (welck doch nu ter tijdt God sy danc / van veel
dus senden / so van hooge als van leege staten verstaen
wort) soo heeft die Mag. van Leyden goet gebonden /
hen voor wederman te purgeren van tegene sy valsclit
beschuldicht worden : door een bysonder daer toe be-
schreven ende ghedrucht boeckken: Welck sy noemen
Justificatie.

Ende

Ende al hoe wel mijn Heeren sulcx eerstelick hebben doen schrijven: ende daer na dooz Dirrick Volckertzen Coornhert/ in beter ordeninghe hebben doen stellen: so en mochte immers die boornomde Dirric Volckertzen Coornhert/ niet daer aff noch daer toe doen: Ende beschreven ofte in ordeninghe ghestelt zijnde/ mochtet niet gedrucht worden/ sonder eerst booz gelesen te zijn/ den ghenen die hem sulchs te doen bevolen hadden: te weten den E. W. Magistraet van Leyden: Die welcke ghelijck sy luden te dier tij/ alsoo oock/ noch tot deser tijt/ sonder eenigē twijfel die selve Justificatie niet booz Dirrick Volckertzen Coornhert/ maer booz haer en gen werck houden: oock recht en wel geschreven te zijn bekennē: al meent ghy dat sy nu anders gesunnet zijn soudē.

Men weet booz seker/ dat alle tgene wat Keyseren/ Koninghen / Cuerbozsten / Braven / Heeren ende Staten/ in druc gaen laten/ van henlieden Secretarien ofte dier ghelijcke van hen verozdende Personen/ wort geschreven: de welcke nochtans niet schrijven/ mogen wat sy selfs willen: maer tgene hen luden bevolen is/ ende tselve dan henlieden meesters booz ghelesen zijnde/ met consent ende upt last van henlieden/ ghedrucht wort/ niet in den Naem des ghenen die het geschreven heeft: Maer zijns Meesters die het hem heeft doen schrijven/ ende oock doen Drucken: Soudemen dan segghen willen/ dat soodanighe Geschreven ofte Ghesdruckte Coppen/ niet den Meesteren: maer alleen den ghenen waren/ diese gheschreven hadden: dat waer boozwaer een groote Absurditeyt ende lasteringhe van die Overhept in welchen Naem soodanighe Coppe in Druck is ghegheven.

Alsoo is dit oock (goede vriendt:) Want Dirrick
Volckertzen

Volckertzen Coornhert lasterende (so vele dese Justificatie aengaet) en lastert ghy hem niet: **Maer** lastert den **E. W. Magistraet** van **Uyden**: welck als ick (onder correctie) achte / ghy selfs oock seer wel verstaet / maer schijnt niet te willen verstaen / om onder het deeksel van dien / niet mijn heeren van **Uyden** op een nieuws / dan alleen **Derrick Volckertzen Coornhert** te beschuldighen / als die welke ontslapen zijnde / hem niet en can ontschuldighen / doch ick achte / dat ghi binden sult / die hem ontschuldighen sullen / al en doet de **Magistraet** van **Uyden** niet: die welke moghelijk / (ghelijck die heerliche Schoone Paerden / gants niet en achten op het bassen der honden / sy hupden oock alsoo) niet met allen achten op uwe onnutte **Vasteren** ende **Vooghnenen** / als die welke vooz twintich Jaeren daer van ghenoech ghepurgeert zijn / vooz die gantsche werelt.

48.

Doch dit overgheslaghen: **Soo** ist secker dat ghelijck mijn heeren van **Uyden** / met hen hupden Justificatie / hen vooz yderman hebben willen **Purgeren** / want ghene / sy hupden tourecht worden beschuldicht: **Also** hebbe ick daer nae oock wtgegeven mijn **Apologia** / om vooz yderman **keken** te geven van mijn **Geloove** / **Leere** / **Leven** / **Handel** en **Wandel**: niet min denckende / of die **Verstandighe** en **Sodnyes** en **lesers**: **bysonder** doch mijnne mede-**Broeders** die **Predicanten** in **Hollant** / **lesende** ende **hoorende** die selve / souden hen lieden **archwaen** ende **quade suspitie** van my laten vallen: **Ende** souden **Petrum Cornelium** met zynen **Adjuncten** / **Ouderlinghen** ende **Diaconen** / **mitsgaders** den **Compagnie** / **trouwvelich** vermaendt hebben / om **Brede** ende **Senicheyt** met my te houden: **overmits** ic gheen ander **Leere** en **Leerde** / noch gheenen anderen **Christum** en **Predichte** / dan ick altoos gedaen hadde.

Maer

Maer dit is soo verre van daer getweest / dat sommighe oock wt die selve mijne Apologia / soo wel als upt die Justificatie van Leyden meerder oorsaecke genomen hebben / om soo wel mijn Heeren / als my / te lasteren ende te verachten: hebben oock neerstich gearbeeyt om die ghene / die noch Bredtsaem met my dienden: ende die toehoorders die onse Predicatie aenhoorden / ende die Sacramenten met ons gebruyckten / tot onvrrede te verwecken / om boozder oneenicheydt ende schueringhe te maecken / als of die eerste schueringe in henlypder Sinnen niet groot genoegh en was / ten waer saecke dat sy noch grooter ware gheworden.

Dit haer schadelick voornemen / en heeft hen oock niet geheel misluct / want sommige van hē / Lucā Hespēn / (te dier tijt mijn mede-Dienaer zijnde) eyndtlick daer toe gheinduceert hebben / dat hy tegens my (oorsaecke ghenomen hebbende / van weghen eens Proposmenten / met name Jan Jansoon / nu ter tijt noch kercken-Dienaer zijnde tot Leyder-Doorp) opghestaen is.

De boornoemde Lucas Hespēn dan / oorsaecke vanden boorszreven Jan Jansoon (waer van die geheele saecke claerlick / warachtich ende ordentlick beschreven is / in mijn tweede Apologia / waerom ick sulchs / om coyt te zijn hier upt late) genomen hebbende / heeft der Kercken en mijnen Heeren / zinnē dienst opgeseyt: Aeden ghevende / dat hy een oudt Man was / ende zinnē Memorie hem sachgeerde / waerom hy hem onbequaem vant in een Stadt te dienen / ende daerom hem erghens op een Doorp wilde begheven.

Mijn Heeren ende die Broeders met ons in Eenicheyt levende / ende oock anders met dan meerder ende meerder eenicheyt soeckende / om oock die van ons
afghe

afghewekenen (soot moghelijck waer) te winnen / niet
wetende / datter bedroch onder schupde / hebben met
hem in der vriendlicheyt ghesproken / seggende : dat
sp luden / ende de gantsche Ghemeente / seer goet con-
tente ment aen hem hadden: ooc niet mercken connen
dat hem zijn Memorie salgeerde / baden daerom / dat
hy hem gherust houden / ende in zynen Dienst vzedelic
voortgaen wilde / ghelijck hy dus lange gedaen hadde:
waer in hy oock ten laesten bewillicht / ende sulcx voor-
taen te doen belooft heeft.

53.

Doch niet langhe daer nae / sulcx alles / als vergheten
zijnde / heeft voor ghewendt / hoe dat hy nootsaekelijck
van wegghen zijnder affairen in Noort-Hollandt moe-
ste reysen / welck hem geerne vergunt is: Ende wtge-
bleven zijnde zeeckere daghen / heeft weder comende /
wel duptlijck en claerlijck bekêt / van zynē mede-
Broederen in Noort-Hollandt onderwesen te wesen: dat hy
met goeder Conscientie / met my niet en soude moghen
dienen: daerom hy oock volghende haren Raet / sulcx
gheenstins doen wilde / ten ware dat ick mijne schuldt
wilde bekennen / ende my met den Broederen en Predi-
canten in Hollandt wilde vereenighen.

54.

Dier ginck nu wederom een nieuwe byer op / welke
een tpt lanck heymelijck gesmoockt hadde / in den voor-
noemden Hesen / maer nu (nae zyn eyghen segghen)
opgeblasen was / door seecker Predicanten van Noort
Hollandt.

55.

Dier hebben nu onse wedersprekers nieuw stof ghes-
regghen / om in Heeren / eude my noch meer te lastere
ende grootelijck te beschuldighen dan sp lieden te voor-
zen gedaen hadden: Want al wast alsoo / dat sp my ooc
te voozen van valscher Leere beschuldicht hadden /
soo eu hadden sp doch sulcken stof niet / als sp nu
meynden

mevnden te hebben / tot seeckeren stucken van my geschreven / ende onderschreven / by ghevalle gemoveert zijnde tusschen Hesperen ende my / oorzaecke nemende / van den voornoemden Jan Janszoon Dienaer tot Leyder-Dorp.

56.

Met dese Stuckens liepmen om ende om : Copierende die selve / sondense wech om weder te Copieren / ende over al te verbreyden: Ende wordē vanden eenen dus: ende vanden anderen soo gedediceert / daer na splynden mijns Persoons gunstich oft ongunstich waren. Alsoo dat ick daer door veroorzaecht ben geworden / selfs die voorschreven stuckens te doen Drucken: ende my over elc een van die selve / te verclaren: hebbe oock redenen aenghewesen waerom soodanighe questien tusschen my / ende Hesperen geresen: waerom ick hem schriftlic overgegeven: ende hoe sy door hem (teghens zijn beloften) in yedermans handen ghecomen waren: Ende dit is nu also die nootwendighe oorzake geweest / waerom ic mijn tweede Apologie (die welke ick breeder bericht noeme) in Druck ghegeven hebbe.

57.

Lucas Hesperen / dan alsoo teghen danck ende wille van der Ghemeynten / ende mijnen Heeren van Leyden / wech ghegaen zijnde / is dien van haerlem strack wellicoom geweest / om dat hy tot Leyden tegens my so ridderlick gevochten / ende mijn Heeren soo wel als my / ghesocht hadde te schanden te maecten.

58.

Maer hoe hem die voornoemden Hesperen tot haerlem ghedraghen: hoe Christelick hy daer hem gehouden: hoe eerlick hy daer gheleest heeft: daer mocht ghy (goede vriend) so het u belieft / Iohannem Damium noch ter tijdt Dienaer tot haerlem: mitsgaders zijnen Mesbe-Dienaeren te dier tijdt zijnde / om braghen. Die van Schaghen sullen daer oock ghetuygenis van geven

ben connen: maer dewijle hy tegens my opgestaē was/
 soo was hy een Vroom Man : Ghelyck oock die
 eene/die in den haghē / in die vergaderinghe der Pres-
 dicanten/soo Meesterlyck in mijn absentie / alle leugen-
 nen ende Lasteringhen/op my wiste wt te spouwen/
 waer van hy eerst in die Classe van der Gouwe / tot
 Maesterick ghehouden: Daer na oock voor die geheele
 Broetschay tot Leyden opt Stadthuyse: epntlyck ooc
 in beyden Kercken tot Leyden zyn schulde van heeft
 moeten bekennen : ende zyn epghe handt daer van
 heeft moeten overgeven als hy alleen zyn beste gedaen
 hadde/om my te helpen onderdrucken/en my nien Ce-
 re ende Faeme te benemen/soo was hy een goet Man:
 bleef in zyn Ampt als of hy nopdt anders dan wel ge-
 daen hadde / maer hoe hy hem sedert ter tijdt geza-
 ghen heeft / Daer van moocht ghy vzaeghen (soo
 ghy sulcks niet en weet) de Eerwaerdige Wagistraet
 en Gheuepnte van der Goude:mijn Heer van Wijn-
 gaerden/ende de Gemeente van Voorzchoten : oock
 veel van Leyden:Delft:Rotterdam ende waer hy ver-
 keert heeft/connen ghetuygenis daer van gheuen.

59.

Eplaci /haddet ghy het zjende paert van sodanich
 stof/om met Wachheyt van my te seggen : hoe soude
 ick dan voor al die werelt over die hekel getogen wor-
 den : Ende hoe soude dan mijn schande ende sonde (al
 waer so heymelijck/ende voor wepnich Menschen ge-
 daen geweest hebben/voor alle man ontdeect en geopen-
 baert worden:als blijet in uwe schoon verantwoordin-
 ghe/daer ghy verhaelt sommighe dinghen in die be-
 sloten Consistorie Kamer. Anno 77. 78. 79. van my
 gesproken:ende gedaen in die saerken van Johannes
 Dal ende dierghelicke : beduydende die selve op het al-
 ler erchste als ghy pimmers condet / ende purgerende u
 selfs/te weten Pieter Cornelisz met zynen Ouderlin-
 gen/Diaconen/ende ten lieuen Adherenten / als of sy
 (soo

(soo het ghemeyn spreekwoort is) noyt water buyl
gemaect en hadden. Maer die Heere heeft my: Jae
oock den mynen/tot deser uren toe/door zyn genae-
alsoo bewaert/datmen niet der waerheyt niet quaets
van ons can segghen: ghy ende ws ghelgcken moghen
so veel keffen / ende snateren / als ghy wilt.

60.

Maer nu boozder totten saecken te comen: Ist
secker / dat als die Kercke ofte Ghemeynte tot Lep-
den in soodanigen Desolaten staet ghestaen heeft/dat
Thomas van Tielt (saligher ghedachten) tot Lepden
om seckere zyne affairen gheromen is / ende alsoo tot
Lepden zijnde: met sommige van mijn heeren gespro-
ken heeft gheltje dan oock daer nae met my: te wetē/of
men niet en soude verstaen willen / om tot vrede / ende
eenicheyt te comen: Mijn Heeren (soo wel als ick mes-
de) hebben gheantwoort / dat ons gheen dinc ter we-
relt liever zyn soude / dan tselve: Sulchs van ons ghe-
hoort hebbende / heeft hy oock ghesproken met onse
Partyp: maer sy en wilden hun gans niet daer toe ver-
staen/ten waer dat ic eerst/van mijnen Kercken-dienst
gesuspendeert was: Welcke hem Thomas van Tielt/
voorschreven geen billijcke redenen duchte te wesen, dā
seyde het moeste eerst my overwesen worden / sulchs
verdient te hebben.

61.

Als nu die goede Man niet conde wtrecten tot vrede
dienende/ ende wederom vertrecken woude / soo
hebben mijn heeren/so wel als wy Dienaren/ Ouders-
linghen ende Diaconen/ (te dier tijdt in Dienst der
Kercken zijnde) op hem vrientlijk begheert / dat hy
doch eerst een Predicatie tot Vreden dienende / doen
wilde voor die ghemeynte / gantschelijck verhopende/
dat onse Partyp (die onse Predicatie niet hoozen wil-
den/immers eenen soodanighen Man (op welkes leer
ende Leven sy gansch niet te seggen hadden) geerne
hoozen souden: ende veel lichter door de selve Vredes-
me Predis

me Predicatie beweecht worden/ om naerder tot Pre-
de te trachten/

62.

Dese mijner Heeren: ende onse begheren / en heeft
die goede Man niet afgheslagen / maer wiltch ende
bereydt hem daer toe binden laten / om den volgenden
Sondach sulckis te doen: Onse Party verstaen hebbens-
de/ dat hy bewillicht hadde te Prediken/ zijn des Soms-
daechs smorgens ontrent ten seven uren tot hem ghes-
gaen: hebben hem ernstelijck daerom aen ghespooken
ende bestraft / dat hy hem van mijn Heeren ende ons
(die wy voor gheenue Kercke Godes / maer veel meer
voor Scheurmakers / Twistmakers ende dierghelij-
ken te houden waren) hadde beweghen laten om te
Prediken / welck een Vroom Predicant ofte Leeraer
gheensins te doen ghesoylost was: Dat hy daerom
geensins hem verbijderen wilde om te Prediken: ofte
soo hy pimmers sulcx doen wilde/ dat niemant van hen
lyuden comen soude/ om hem te hoozen: Ja dat sy hem
voor den Synode verclaghen souden/ als een/ de welke
die goede Vermaninge der Broederen niet hadde aen-
nemen willen / ende teghen danck van hen lyuden ge-
predict hadde/ beroepen zijnde van eenē hoop Schuers-
maeckers/ Vypgheesten ende diergelijcken.

62.

Dese goede man dit ziende ende hoozende/ heeft ons
dit/ met bedroefder herte / door zijn werct / daer hy te
hups lach ontboden / ende gebeden/ dat wy hem sulckis
niet qualijck afnemen wilden: want als onse Party hē
doch niet hoozen wilden/ ja erger daer door soude wox-
den/ dattet dan beter gelaten ware / dan gedaen.

64.

Du is daer na anno 81. geschiet dat Theobaldus Bale
(noch int leven zijnde) van Antwerpen zijn reise geno-
men heeft door Leyden/ om in Byessant te reysen: die
welcke alle dingen also gedaen heeft als verhaelt is dat
Thomas Cilius/ gedaen hadde: ende heeft oock sulcke
antwoort

antwoort gheeregen / eerst van mijn Heeren ende my /
daer nae oock van hen lieden onse Partye / ghelijck die
voornoemde Titus ghereghen hadde van beyden
Partyen : Stende van ende merckende / dat die par-
tytscheit onser wederpartyen / niet versadicht mochte
worden : ende men alsoo nimmermeer tot Bredde ende
eenicheyt soude moghen comen / ten waer dat ick vooz
een tijt lanck vant Brediken stil woude houden so heb-
be ick my geerne ende goetwiltich daer toe / met con-
sent van mijn Heeren / laten vinden : nits dat Isebrandus
voornoemt / aenghenomen heeft te Brediken in
mijn plaerse / ter tijt ende wijle / dat die geheele sacche
wgevoert / ende gepubiget wesen soude.

65.

Onse Wederpartye dit verstaende / ende van mijn
stilstaen wel versieert zijnde / hebben hem ingelate / ons
met mijn Heeren ende my te spreken / in presentie van
den voorn. Isebrandus Balc / hoe die saken ten voorsch-
lijsten ende besten int werck ghestelt mochten worden :
Ende is alsoo ten laetsten goet ghevonden / ende van
weder zijden accordeert / ende ghecompromitteert : als
dat sy luyden bedacht zijn soude op twee Brome ende
bredsamen Dienaren van die Gereformeerde Kercke
ende neffens hen op twee brome verstandighe Politi-
que Mannen : En dat insgelijck mijn Heeren / neffens
my / oock alsoo doen souden / ende als die selve beroo-
pen / ende binnen Leyden gecomen waren dat sy luy-
den (onse Partye) haere clachten schriftelijck vooz den
selven Arbiters doen : ende mijn Heeren / met my (oock
oock elck een van ons bysonder / int welke pemande
van ons / int partielier / beschuldicht worden) ons be-
weeren souden.

66.

Dit alsoo van beyden zijden stipuleert ende ghecom-
promitteert zijnde / waer van oock een te nittelijck com-
promis ghemaecht is : hebben si luyden (onse Partye)
beroepen

C ij.

beroepen

beroopen eenen Kercken Dienaer/ te dier tijt staende tot Gent in Vlaenderen: ende eenen anderen staende te dier tijt ter Weer in Walcheren: waer toe sy ooc vercooren ende beropen hebben/ 2. Politicque Eerlicke mannen: Desgelijcks hebben mijn heeren beropen Wernerum Helmichium/ te dier tijt staende tot Drecht: ende Petrum Tauwinum/ te dier tijdt staende tot Schiedam/ ende neffens dien doch twee Eerlicke Politicque Mannen.

67.

Dese voornoemde Persoonen tot Leyden ghearriveert zijnde: hebben mijn heeren hen luyden ghedaen een Kamer in Princen hof / al waer sy daghelijcks booz ende nae den middach op seckere uren te samen mochten comen / ende aenthooren die Clachten van beene/ ende die verweeringhe van dander zijden.

68.

Dese voorschreven Arbiters ter audientie gheseten zijnde: hebben onse Weder-party/ in hen luyder Raeline schriftelick inghebracht/ wat zy teghens myn heeren/ ende hen luyder Justificatie/ so wel als op my hadden te segghen/ ende te clagen: Ende dit is nu (goede bzyent) dese verantwoordinghe/ die ghy u niet ontsiet hebt in Druk upt te gheven / soo zy doch te dier tijdt ghenoech wederleydt / ghecasseert ende te niere ghedaen is/ ghelijck ick u breeder hier sal gaen aentwysen.

69.

De heeren Arbiters ontfangen hebbende die voornoemde clachte/ hebben ons Coppe daer van ghegheben/ om ons/ ende elc een van ons/ bysonder/ daer te seggen te verweeren: Onse antwoort daer op/ schriftelick gestelt zijnde/ is de voornoemde Arbiters weder in handen ghegheben: ende soo voorts (om cort te zijn) heeft men hier ordentelick gheprocedert/ in aller manieren/ gelijckmen booz recht gewoonlic is te Procederen/ ter tijt en wplen toe/ dat noch sy luyden onse Party/ niet meer in te bzyngē/ noch wy ons verder ooc niet te verweeren

weeren en hadden: van wederzijden ooc tijt ende wille
overvloedich genoeg toege staen hebben/ also dat nie-
mant van beyden hen beclaghden mochten/ in eenigen
saecten of dijnghen te zijn vercoztet ofte overvlet.

70.

Dit alles ghedaen/ ende te beyden zijden betwillicht
hebbende/ int ghene/ wat die herren Arbiters (beyde
Partyen/ overvloedich ghenoech ghrhoozt hebbende)
voor Censur ende oordeel daer van uyt spreken wou-
den: is onse Partye opghelept een soodanighe schult-
bekenninge/ openbaerlick voor die gantsche gemeente
in Sinte Pieters Kercke te doen/ ghelijck ick u (goede
vriendt) de selve hier van woorde tot woorde voor oog-
ghen stellen sal.

71.

Schuldt bekenninghe van Pieter Cornelis ende
den zijnen.

Alsoo hier voor eenighen tijt / scheure ende oneenic-
heyt der Christelicker Kercke geschiet is/ ende nu door
Godes ghenade gestilt/ ende beyde die Partyen/ min-
nelick versoent/ ende geaccoordeert zijn: So is datmen
der ghemeynten alhier te kennen geeft: hoe dat Pieter
Cornelis met den genen die hem hebben geadhereert/
bekennen ende belijden voor God ende dese Gemeen-
te/ in die saecte van oneenicheydt / gheresen Anno 79.
in sommighe saecten misgrepen: onwyselic/ ende on-
voorsichtelick te hebben ghedaen: meer ghedreven
gheweest te zijn / met eenen onbedachten ijer tot die
kerckelicke byzheynt/ byten die palen van behoorlic-
ke obediencie van der Mag. niet nochtans dat sy eeni-
ge opzoer ofte verachtunge / tegens haerluyder Over-
heyt/ eenichsins ghemeynt hebben/ waer van sy God
ende hare Conscientie tot ghetuygen nemen: Bidden
alle de ghene/ die sy door dit Exempel souden moghen
gheergert hebben/ dat zijt hem om Christi wille verges-
den/ belovende voortaan eenicheyt metter Kercken te
houden

houden/ende behooplicke obediencie hare Magistraet te bewijfen.

72.

Siet/dit is nu aldus gheschiet/ ende opentlick afgelesen geworden van Wernero helmichio/ nu ter tijde Diaer tot Delft/ nae zijn Predicatie gedaen in Sinte Pieters Kercke vooz die gantsche Kercke vol solchs: ende also afghelesen zijnde/ heeft die voorszreven helmichius/ sy luyden (present zijnde) ghevraecht/ of sy sulcx waer te zijn niet en bekenden (ende als sy luyden daer op ja senden: heeft hy hen bevolē/ my tot een teecken der warachtiger versoeninge ende eenicheyt/ die handt daer op te gheben: welck oock elck bysonder alsoo ghedaen heeft.

73.

Ende tot noch meerder teken des vzedes/ ende warachtiger ongeveynsder eenicheyt/ hebben wy sekere daghen daer nae des Heeren Broobt eendrachtich met malcanderen ghebroken: Ende ick heb wederom het Predicamt bedient / ghelijck ick te voozen neghentshien Haren lanck ghedaen hadde: Oock is Pieter Cornelis wederom tot my in den Dienst getreden/ ende alle voozighe saecken zijn alsoo gedoodet/ begraven vergheten ende vergheten: ende wy hebben met malcanderen in vrede ende eenicheyt gheleest: ende die geheele Gemeente (God danckende van zijn ghenade) heeft met malcanderen te vreden gherwerst: Oock alle tghene waer uyt die twist gheresen was is ghebleven sae doe noch meer ende stercker beuesticht. Als namelick dat tallen tijden / als die Consiatorie vergaderde twee uyt den Magistraet (daer toe van die Wet veroordincert zijnde van den genen/ die Professie van de siecligie ghedaen hadden/ by die selve vergaderinghe als Presidentē ende opsienders souden comparcē/ op dat daer anders niet dan Kerckelicke dingen voozhandelt worden/ oock geen Suderlingen iae oock geen Predicanten in dienst aenghenomen worden souden / sonder

der believen van mijn Heeren/ende onderschrijvinghe
van die Acte/dact toe alsoo van mijn Heeren ghestelt
ende gheschreven: Welck tot noch toe op desen huydi-
ghen dach alsoo woort onderhouden.

74.

Au siet/ende merckt doch selve (goede vrient) waer
ghy met u faemroovende schandeloss boeckken he-
nen wilt/ende waer willen doch henen uwe medebroes-
ders/die met desen selvighen uwen gheest ghedreven
zijn/ met hen faemroovende boeckken / ghenaeamt
Cozt verhael/tot Doprrecht ghedruckt anno 82. ende
uytgehebeu in den naem ende Kercken Dinaeren
van Holland/waer in sy huyden hem niet ontsien: also
ghy u oock niet en schaemt / my te noemen den Au-
theur des twists binnen Leyden/ende een principael in-
strument des Magistraets tot Leyden/ja die my oock
om gelts wille hebben gebuyet: (ende also uwe velt-
vluchtigen broeders boeckken binnen Drecht gedrukt
zijnde/wel onbeschaemt deeff segghen) hebbe hueren
laeten/om die Kercke Godes in roet te stellen: en als
het cozt verhael seyt/dat mijn Heeren van Leyden my
bersekert hebben/ alle mijn leefdage met seker jaerlicke
Incoomst te onderhouden/ of ick Predike ofte niet/en
wat dier gelicke meer openbare bewijssliche lengene/so
wel int selve boeck/als in dit faemroovende boeckken:
Item int voornoemde boeckken tot Drecht gedrukt/
ende oock in het Protocol van Teuwerden van uwen
trouwen boozvechter Guardo/opentlick gesproken/en
in Druck uytgegeven is.

75/

Ist dat ick my alsoo een Instrument des Twisters
heb gebuyet laeten:ende een Auteurs des twistes
ghewesen ben: Waerom heeft dan Petrus Cornelius
metten synen haere schult moeten bekennen: waerom
hebben sy my de handen gegeve:ende tot Leyden wes-
derom comende met my Prediken:den Kerckendienst
bedienen:ende het Bzoodt des Heeren met my breken
moeten

moeten?

76.

Heb ick my hueren laten om gelt/die Kercke in roer te stellen? wijset aen die ghene die my ghuert hebben.

77.

Hebben mijn Heeren van Leyden my mijn leven lanck verseeckert van jaerlijcke onderhoudinge / tsy ick Pre- dike ofte niet: hoe coomit dat ic dan in mijn oude Da- ghen (nopt hantwerck gheleert hebbende) met mijn eygen handen Arbeyt / my:ende den mijnen soecke te generen: ende als ghy sachtelijck slaept / waken : ende als ghy rustich stil sittet / ofte om een koppinge gaet / moet wercken en mijn huys en winkel waernemen?

78.

Ende ist soo gelijck Guardus tegen Pieter van Cues- len gheweldichlijck sustineert : dat ick met recht gheex- communicateert ofte ghebannen ben ghewest van u lie- den: waerom hebt ghy my dan van sodanigen ban ge- absolueert en vrygemaect? of wilt ghy seggen dat ick mijn schult bekent hebbe: so wijset waer doch sulcx ges- chiet is: of is het geschiet/waerom heb ic niet genieten moghen tghene dat ander uwe Mede-Broeders Doereerders / Querspeelders / Droncken-Drinckers / Lucgenaers / ende voor alle Werelt ergherlicke men- schen hen schult bekennde/hebben moghen genieten: Wilt ghy sulcx ontkennen/ick ben bereyt u luyden die selve met name ende toename aen te wijssen: Niet dat ic (kenne God) hen misgunne dat sy hen schult beken- nende/aengenomen/ende in haer Ampt wederom ghes- stelt zijn / of dat ickse int minste daerom/soude willen verachten/dat sy verre/ick gunne hen van herten wa- rachtige bekeerlinge tot God / ende hertgrondelijcke beteringe des Levens : Maer ic segghe alleen daer- om/dat ghy lieden selfs (soo het mogelijk is) sien moeten hoe verre/ dat ghy vanden rechten Wech der Waer- heyt/ende der rechter Christelijcker Broederlijcker lief- de verdoolt zijt:

Meent

Meynt ghy alsoo niet u leughenen/ achterclappen
 ende faemtroovende boeckkens/ der warachtigher ge-
 refozmeerder Kercken/ ende aller goeder Goddelicker
 ordinantien/ voor te staen/ ende de selve te verdedigen:
 betoonende u alsoo te zijn de principaelste liefhebbers
 ende voorrechtters van die ware Scherefozmeerde Kie-
 ligie: Neen voorwaer: maer ghy verdoont u veel meer
 vanden/ jae gheswozen vanden/ (ghelick ghy die
 vrome noemt) te zijn vā die rechte Scherefozmeerde Kie-
 ligie/ onder het deksel van die Scherefozmeerde Kerc-
 ke: Want ghy/ ende ws gelijken zijn die gene (willet
 my niet qualick houden: want ick segghet wt bedroef-
 der herten (kenne God) om welker wille die Naem
 Godes ghelastert wort/ onder den heydenen ende on-
 ghelooovighen: ende door die welcke / vele verhindert
 worden/ totter rechter Warachtigher Scherefozmeer-
 der Kercken Godes te comen/ die daer anders wel co-
 men soudent.

Ghy schijnt van soodanighen volcke te zijn: daer-
 van Christus seyt: Dat sy het Coninckricke Godes
 den menschen voor thoost toe slupten: selfs willen sy
 (seyt Christus van den Pharizeen) niet ingaen: ende
 den ghenen die willen/ en laten zijt niet toe. Mat. 23

Ghy ende ws gelijken zijn die gene/ die den Paus
 op zinnen Stoel houden sitten daer af hy anders lange
 soude zijn gevallē: steunselen zijt ghy van zinnen stoel/
 al ist dat ghy het selfs niet en weet: ghelick die houten
 bare is/ die hem draecht/ ende selfs niet en weet wat sy
 draecht: ende als sy hem langhe ghedraghen heeft/
 moet sy ten laetsten int vper gheworpen worden/ niet
 teghenstaende/ dat sy den Paus ghedragen heeft: Se
 heere wil u lipden daer vooren bewaren / dat gunne
 ic u van herte: (kenne God) Want veel dupsent goede
 lipden int Pausdom levende: als sy sien/ hooren ende
 lesen/

lesen/hoe die ghene/ die hen des heylighen Evangelij
beroemen/soo bitter teghen malcandereen zijn: als na-
melick die Buterschen/teghen die Swinglischen/ Ge-
tefozmeerden ende herdoopers: Ghy lupden weder-
om tegens hen lupden/ende haers ghelijcken: ja oock
teghen uwe eyghen Mede-Bruders/ als sy jupst/ tot
allen uwen dinghen ende Synodalschen instellingen
(die ghy doch selfs niet onderhout alst u te passe comt/
ghelijck ick sulc ghenoech bewyisen ean) niet Amen
ende Ja seggen willen: So blijben sy/ (naemelick/ veel
goede lupden int Pautvsdom levende) daer zy zijn/
dencken ende segghen oock wel uytzuckelick: Waer
sullen wy henen gaen/ daer wy het beter sullē binden/
dan het by ons is: het is wel waer (segghen sy) datter
grootte misbruyckē zijn in die Roomsche Kercke: maer
als wy wel toesien/ soo binden wy dier ghelijcke mis-
bruycken so wel by den genen / die van die Roomsche
Kercke afgeweken zijn/ als by ons: By ons (seggen
sy) zijn veel ende verscheidē Dozden van Nonicken/
Canonicken/ Papien ende Nonnen: Ende elc een Doz-
den heeft hen bysonder Ceremonien en Godes dien-
sten (en soomen recht soude segghen/ oock hen byson-
der gheloobe/ maer niet teghenstaende dat / soo ver-
draghen sy hen doch onder malcanderen: Dit en doen
die afghewekene van die Roomsche Kercke niet (seg-
ghen sy:) want om een zwer / haten sy malcanderen:
lasteren ende schelden malcanderen: Vannē malcan-
deren: ende verdoemen malcanderen ter hellen toe.

Siet ende merckt eens selfs (goede vriendt) hoe die
Jesuiten/ ende der ghelijcken/ hen dit tot profijt maec-
ken connē: Ghy weet hoe Costerius tot Brussel: Cas-
par Menburch tot Ceulen: ende int gemeyn al het ge-
spuyt der Jesuiten in wat Landen of Steden sy woo-
nen/ hen dit tot nut maken connen: Hoe sy hen lupden
toehoorders hier op wyisen: ende hoe sy het hen sleden
Kercken

Merken ofte Studenten van joncheit op / inbeeldens
Wee (sejdt Christus) der Wereldt vooz erghernisse: het
waer hem beter (sejt hy) dat een steen aen zinnen hals
ghehanghen ende int diepste der Zee verzoncken woz
de: Mercket wei aen.

83.

Ghy meent dat ick u byant ben: ende ben u ende als
len den ghene die den Heere van herten vreesen/vreut
wt grondt in ons herten (kenne God/) ende soude geen
dinc lieber zien / dan dat ghy luden altesamen / die
ghy u Beresymeert te zyn beroemet metter daet ver-
thoonen en bewisen woude/van herten Beresymeert
te zyn / ende dat die gene die hen Evangheltisch te zyn
beroemen/ anders niet/dan nae die Leere des Evans-
ghelijc leeden: Ende dat die ghene die om den Water-
doop twisten waerachtich metten vpeze / ende Wep-
lijken Geest ghedoopt waren: Soo dat mijns her-
ten wensch niet en is / moet Godt een tecken aen
my doen/dat elck sien mach/dat ick een Lueghenaer
vooz Godt bevonden ben worden: Maer het is (God
lof) verre van my / dat ick het anders metten mon-
de wtspreken soude / dan ick het van herten meene.

84.

Och Broeder/Broeder/ghy sijt dan wie ghy wilt/
ghy en weet niet / hoe grofjck / ghy u aen den Heere
versondicht: en wat grooter erghernisse ghy/ende uwes
ghelicken / der Ghemeenten Godes zyt ghevende:
Wist ghyt selve/ghy en soudet (soo ick hope) niet doen:
Hadden die Joden den Heere Christum ghekent (sejde
Paulus /) sy en souden hem niet ghecrupricht heb-
ben: maer wat was die oorsake / waerom sy hem niet
en kenden / dan haer luden eyghen boosheyt / moets-
willichent/haet/nijt/ongunst ende waeckgiericheydt:
Also gaetet huydens daechs met veel Menschen (ep-
larp) oock toe. Doch puerdt ghy om Godt met
ouerstandt: Die Heere sal u tot beter kennisse bren-
ghen

ghen/ghelijck hy Paulum(die Waerheyt van herten
soeckende:) tot beter kennisse ghebracht heeft.

85

Maer bliuende in obstinaetheyt/haet/rijdt/ende
wraeckgiericheyt/ende bysonder doch teghens die ge-
ne/die u ofte uwes gelijcken niet quaets gedaen heb-
ben/jae veel meer een goet hert toe dragen/so sult ghy
die Kercke Godes nimmermeer tinneren/maer veel
meer oock tghene dat getimmerd is/breucken ende ver-
destrueren: Ende gelijck tallen tijden die valsche Pro-
pheten in het oude Testament / onder den schijn der
warer Propheten: ende die Valsche Apostelen onder
den schijn der Warachtigher Apostelen/ den meesten
ende grootsten schaden ghedaen hebben/ soo sult ghy
(eylacc) ooc dien gelijc worden/ghy zijt wie ghy wilt.

86

Daerom ghelijck die Warachtighe/van God upt-
gesonden heylighe Propheten tot haren tijden: Ooc die
heylighe Apostelen/Paulus Petrus/Johannes/etc.
over die Valsche Apostelen bitterlick gheclaccht/ ende
die Godtweesende crustelickbooz: soo danighe ghe-
maerschout hebben/als gheheel gheen behaghen heb-
bende aen henlupden Leere: alsoo en twijfele ick oock
niet/of alle die Brome Godsalighe ende van God ge-
leerde Predicanten ende Leeraers van die Scherrefor-
meerde Kercke (de welke onder u luyden zijn/gelijck
die Uelien onder den Boornen: Ende Hezechiel onder
den Schorpioenen was) en sullen aen desen urwen/
ende uwes gelijcken Faemroobenden Boercken geen
behaghen hebben: Ick ben versichert/dat de sulcke hen
vanherten schamen ende bedroeft zijn: als wetende/
dat henlupden sulcx sal mede gheweten worden: Ende
se luyden mede daer voor sullen aenghesien worden/
als

als of sy mede sulcke luyden waren jae sulcke boome/
die anders niet dan quade vruchten voortbrengen con-
nen: Want wie Vogenen spreekt/ die is uyt den Dup-
vel/hy zp wie hy wil.

87.

Albus dan nu aengewesen hebbende/ met des Die-
naers (Dieter Cornelis) Ouderlinghen ende Diaconen
der Kercken Christi tot Leyden epghen Schuld-
bekenninghe: dat hen lieden verantwoordinghe vooz
17 Jaeren tegens de Justificatie van Leyden gheschre-
ben: oock vooz seventhien Jaeren ghecassert / ende te
niete ghedaen is/ als genoegh vooz den Arbiters over-
tuycht/ dat alle hare Clachten teghens my valsch of-
te van gheender Waerden en waren/ soo sullen wy nu
gaen bewiisen/ dat het nieuwe uytspoechsel nu eerst vā
u/ uytghespooghen/ ende met het seventhien Jaerlic-
ke/ vuyt/ ende langhe stinckenden uytspoechsel / ver-
mengt zijnde/ noch veel meer vuyt/ ende stinckende is/
beyde vooz Godt/ ende vooz allen vromen redclicken
luyden.

88.

Dit uwe ofte ws gelijckē nieuwe uytspoechsel ver-
mengt zijnde/ mettet seventhiende jaerlicke uytspoech-
sel/ der verantwoordinghe des Dienaers / etc. noeme
ick te zijn tghene/ dat ghy stelt / als of het vooz seven-
thien Jaeren van den Dienaer/ Ouderlingen ende Di-
aconen der Kercke tot Leyden ghestelt was / welck
doch onwarachtich is/ gelijck ick met veel Argumen-
ten (soo het van nooden was) soude connen bewiisen:
Te weten/ dat ick niet alleen van der Kercken afghe-
ballen maer oock een Spandt van die selve soude zijn
gheworden/ ende/ dierghelicken: soo sullen wy en eer-
sten dooz Godes ghenade bewiisen / dat ick niet van
die Warrachtighe Kercke Godes ben afgheballen:
Maer dat soodanighe Naem draeghende Heresoz-
meerde Predicanten/ ende toehoorders/ (ghelijck ghy
ende

en utwes gelijcken u betoont te wesen] van my blijbende een lidt van Gereformeerdekercke] zijn afgefallen.

89.

Dit blijckt nu ogen schynlyck: Ten eerste aen Pieter Cornelis ende alle den zynen/ die welcke/ onder eens ghere den ende oorsaecken / van my ende die Drechtvsaeme Kercke tot Leyden zijn afgefallen: met alle onordeninghe buyten die stadt gelooopen / ghepredickt ende die Sacramenten ghebruickt hebben: makende/ die rustige ende Drechtvsaeme Kercke / onvredsaemscheurende die selve/ die soo langhe een ende eens ghesweest was/ in twee hoopen: daer ick doch niet anders Predicte ende Leerde/ dan ick altoos gepredickt ende geleert hadde/ te weten Goete ende verghewingder Sonden/ in den Naem Christi.

90.

Ten tweden blijket aen Lucas Hespem: die welcke met my in eenen Dienst staende/ een leere/ eenen God/ eenen Christum / eenen Doop- Predikende / ghelijck Pieter Cornelis mede ghedaen hadde / van my ende van die cleene overghebleven Kercke/ afgefallen: ende wederom [soo veel in hem was] die selve ghescheurt/ ende in twee deelen ghedeelt heeft / niet sonder groote ergernisse van veel menschen.

91.

Ten derden/ blijket aen het meestendel van u luyden Predicanten/ Oudcelinghen ende toe hoorders van u/ die u luyden gheloof gaven: Want Leerende die selve Leere [ghelijck nu ghenoech verhaelt is] die ick altoos geleert hadde/ ende ghy selfs leerende waert Prediken den selven Christum/ dien ghy luyden predikten [daer by ick oock ghebleven ben/ ende door Godes genade te blijden ghedencke tot aen mijn eynde] te niemant van u lieden ghewest die neffens my hadde willen predicken/ ten waer dat ghy luyden uwen moet aen my ghehoelt/ ende ick schult bekent hadde vant ghene/ daer van mijn Conscientie my ontschuldicht: dit blyft

ect

eerst aen Thoma Tilio (saligher ghebachtenisse) be-
ven verhaelt: ende daer na wederom aen zijn Persoon
als mijn Heeren tot Antwerpen schreben aen die Ges-
mepnte/om hem te laten comen booz eenen tijt vā drie
maenden/nessens my te Prediken: ende sy sulcx afges-
laghen hebben/ende in summa: blijcket aen u ende us
wes ghelijcken Predicanten allen/die my hielden/en-
de over al uptriepen: ende oock noch ter tijdt houden
ende uptoepen (gelijc ghy selfs metter daet bewijset)
booz eenen Vetter/Schismaticum/vyz geeft en dierges-
lijcken: waerschouwen de pderman booz my/als booz
dootlick fenijn.

92.

Ten vijden blijcket wederomme aen Pieter Come-
lis ende Johannes Hal: wāt als ic met hen in eenicheyt
leefde/en de vereenichde Kercke tot Leyden in goeder
rust staen was: leeren altesamē eene leere) en namaels
geviel dat ick de Synode tot Middell. gehouden/niet
gehoorzaem zijn conde/in tgene/ dat sy onchristelic vā
my eschten: om mi dan sonder morite tot den Kerckē
dienst te stooten/ zijn die boozn. P. C. ende J. h. opt
Stadthups tot mijnheeren gegaen versoeckende: dat
mijn Heeren hen beyde/ende my mede verlatē souden
van onsen dienst: aanbiedende hen selfs bereyft en goet
willich te zijn om te wijcken: en overmits mijn h. sulcx
niet goet noch raedtsaem vonden te doē/ bemanende
hen luyden/ dat sy geē nieuwe scheuringe soudē soc-
ken te makē/ overmits mijn Heerē so wel als de gant-
sehe Gemepnte met ons wel te vreden waren: so hebbe
sy hen verclaert met my niet te willen dienē: ende wel
expreslich gesept/ dat sy geen Predicatie meer binnen
Leyden doen en wilden gelijc ooc geschiet is: Want dē
volgenden Sondach daer na / als het Johannes Hal
buerte was des morgens ten 7. uren te prediken in die
hoochlantsehe Kercke: soo heeft men geluyt na ouder
manieren: die Gemepnte is tsamen comen/ men heeft
Psalmen gesongen/ eenen na den anderen/ verwach-
tende.

tende/datmen soude Predikē/ maer die niet en quam/
 was Johanneshal/ ten negen uren was mijn buert te
 prediken in Sinte Pieters Kerck/ welck ick ghedaen
 hebbe: Ten 1. uren na middach/ was het Pieter Coz
 nelis buert om te Prediken in die hoochtantsche Kerck
 ke: men heeft gheluyt/ men heeft Psalmen gesongen/
 wachtende dat Pieter Cornelis soude comen Predi
 ken/maer hy bleef uyt: en sy trocken beyde wech/ die
 eene namelick hal nae Amstelredam daer hem stede
 bereypt was: ende Pieter Cornelis na Delfshaven/
 daer hy strace tot een Kerckendienaer aenghenomen
 was: hier blycht nu wederom dat ick van die Kercke
 niet en ben afgevallē: maer dat sy luydē van die breed
 same Kercke van Uepden afgefallen / ende den Sim
 pelen/ eenvoudighen/ oorsaecke tot nieuwe scheuringe
 ghegheven hebben.

93.

Ten vijfden blycket claerlick aen tghene/ dat sy my
 tot haerlem in den namen der Kercken ende Kercken
 Dienaren van hollandt/ sonder eenighe Wettige cau
 se ofte oorsaecke/ geexcommunicert ende gebannen/
 en my/ als met geweld/ gescheurt hebben van der ker
 ken tot Uepden/ de welcke ick int sesste Jaer daer trou
 welick na mijn vermogen ende gaven van God ghe
 dient hadde: Ende het daer by niet gelaten/ dat sy my
 [die ic te dier tijt int tweeentwintichste Jaer der Ker
 ken Godes aen verschepden plaetsen/ ooc aen sommi
 ge plaetsen met perijckel van mijn leven gediend had
 de: gelijc ick ooc in die aller periculoosten tijt Anno 73.
 Door die Opanden lant/ dooz liefde/ ende Christelicken
 puer/ uyt der Ceuroffelicker Paltz. van die vā Gof
 kint beroopen zijnde/ ghecomen ben/ met grooten pe
 rijckel van my ende dē mijnen] van mijnen dienst ver
 stoten en daer toe gebannen hadde: Maer hebbē my
 also ernstelic beclaecht by den Edelen seer vermogen
 den heeren Staten Slants/ ende soo leelick afgeschil
 bert:

bert: dat oock die selve Heeren Staten der Oberhepde tot leyden gheboden hebben/om teghens my te Procēberen met wytterlijcker Straffe / sulcks als na recht en reden soude behooren: Ghebende alsoo die Synodus hier mede claerlijck te verstaen/dat zy lupden niet ghe-noech versadicht waren/mt ghene dat zy my ghebannen/ende vooz aller werelbt hen betuycht hadde / dat ick inder gemeynschap Jesu Christi geen deel mochte hebben/noch vooz eenen Leeraer:maer veel meer vooz eenen Verscheurder van pderman bekent soude worden (want die zyn ueffens anderen die Woorden haer Bannissements) ten waer oock dat die Magistraet vā Leyden my aen Lijf ende Goet gestraffet hadden.

94.

Ten seften blijcket oock claerder/ in tegene dat onder het Gouernement van den Grave van Leydestes gheschiet is: Want als ick Anno 85. mijn Conciliatio/ ofte verghelickingen van seckeren poincten der Leete ende Discipline wtgegheven hadde/teghens het coztel verhael van v lupden beschreuen / waer in ick Duptlick ende claerlijck aen wijse/hoe onchrijstelick met my gehandelt/ende met wat groote onrecht ic ghebannen was: so ist/datmen voozwende/dat die Grave van Leydeste anders niet dan goede eendracht tusschen de Presbiterianten en Leeraers sochte. Vē daerom mede in den Daegē/in die vergaderinge der Presbiterianten beroepen en die saecke is eyntlick daer toe gecomen/dat sy lieben het Bannissement te niet ghedaen/ ende mijn vooz haeren Broeder ende mede Dienaer int woozt bekent hebben: Doch hebben sy in die Arte daer van ghemaect practijckelijck hen vooz behouden ses Maenden / na den welke ick Wettelijck beroepen zijnde mochte Presbiterianen: Ende hoe wel ick wel sien en mercken conde/hoe hen lupden herte teghen my was heb ick nochtans sulcks vooz by ghaen laten / verwachten den tijt/ende niet teghen staende soo ben ick dit merde dagelijck tot des

tottet ghehoor des Godlicken Woorts ende tghes
bypck der Sacramenten ghecomen: Het is gheschiet/
dat die ses Maenden doorby passeert zyn: Zae seven
Maenden: acht neghen/tien/elf twaelf Maenden: So
heeft die Wiener van Wermont Prierer van Op (sals
gher ghedachtenis) van my begheert dat ick tot War-
mont comen en voor hem soude Prediken / ober nudts
hij tot Soeterwoude Prediken moeste. Ick wel merces
kende/ dattet hem qualijck afgenomen soude werden
heb hem daer van ghewaershouwet / om hen gheen
ongunst te maken: Op antwoorde/dat die ses Maen-
den lang passeert waren: Ende myn Vrouwe van
Wermont/als hooge overhepdt/ der selver plaetsen/
selfs sulcks begheren was: so ben ick den volgendē son-
dach komen: en heb voor ghenomen die woorden Pauli
Rom. 12. Ick bidde u liebe Broeders: etc. Ben by den
text bleven/en met Paulo tot die herlighē Spofferinge
ons selfs vermaent: ende die Predicatie wt zinde heeft
mijn Vrouwe van Wermont beghert dat ic den
maesten sondach den text wilde achter volgen: welc hat
my ghedaen zinde/zijn des woensdaechs daer nae tot
mijnen huse ghecomen Jaerques Valmaer ende Prie-
ser Cruciger (die ontrent acht dagen daer nae banc-
keroot speelde) bepde Ouderlinghen tot Lepden / ende
hebben my bestrast / dat ick hadde ghepredickt son-
der consent van den Classe te hebben: Waer op als ick
sustineerde niet qualijck/maer wel ghedaen te hebben
overmidts ick nae mijn selfs niet gelooopen/ maer wet-
lijck beroepen zinde / ghepredickt hadde: soo hebben
sy my in den Naem der Broederen het Nachmael des
Heeren verbooden ter tijt toe/dat ick mijn schuldt daer
van soude bekent hebben: Hier stet ghy (ghoede
vriendt) wederom seer claerlijck dat ick van die
kercke niet ben afgeballen / maer sy hebben my
van hen ghesondeert / ende als des Abondmaels
onwaerdich te zyn gheoordeelt.

Ten seventsten ist warachtich/ dat als die Synodus
 soo onchristelick met my ghehandelt ende my ghes-
 bannen hadde/ en heb ick my anders tot gheen ander
 Party ofte Secte begheben: maer heb my stil ghous-
 den: ben noch mede gecom. n tot het gehoor des God-
 licken Woordts: maer tot het Nachmael te comen/ en
 wordt my niet door u Bannissement toeglaeten: En-
 de daer nae vanden Bannissement ontslaghen zijnde:
 ben ick niet alleen tot het gehoor des Woordts / maer
 oock tottet ghebruyck des nachmaels comen/ ter tijde
 ende wille toe/ dattet my wederom (om des Gorden
 werre wille/ dat ick ghedaen hadde boven verhaeldt)
 verboden is worden: Hoe comt ghy dan segghen (goe-
 de vriendt) dat ick van der Kercken Godes ben afge-
 ballen: Ich en ben niet afgeballen: maer ghy luyden
 hebt my verstooten sonder oorsaccke/ jac om des goe-
 den werre willen/ ghelijck Joseph van zijnen Broedes-
 ten ghchaetet ende verstooten wordt/ daerom dat hem
 de Vader lief hadde: ben nochtans wel verseeckert dat
 ter een Ruben onder u luyden is/ die noydt behaghen
 aen dit mijn verstooten ghehadt heeft.

Ende als ghy luyden nu alsoo ghehandelt ende met
 my gespeelt hadden/ als een karte met de mups / (by
 manier van spreken): Erst op het hoogste ghelastert
 ende over al uytgheeroepen/ ende ghediffameert had-
 den/ als eenen scheurmaecker: Perturbatue van die
 kercklike vrede: als een byn geest/ en dierghelick: daer
 na door arbitrale vereeninge/ ende openbare schultbe-
 kenninge van P. C. ende der zijne: genoethsaem voog-
 pderman te kennen hebt gegeven/ dat ic onschuldich
 was van igene/ daer van ic te dieer tijt toe beschuldicht
 was worden: Daer na op den Paffotiael Synodii be-
 roepen: en als ick niet Amen seggen conde op igene dat
 ghy begherden/ van my bekennt te hebben / my op
 hoogste voog: zijn Exc. (hochloflicher gedachtenisse)

ende die Edele/zeer vermoghende Heeren Staten be-
claecht/ende ghescholden: **My** daer nae ghebannen/
ende der ghemeynschap **Jesu Christi**/ende zynenheyl-
lighen Kercken ontweerdich gheacht hebben: Daer na
noock met een faemvrouwende Boeckerken onderstaen
hebt/ my/ vooz die gheheele Wereldt ter schanden te
maecken/vooz den Heeren Staten my beclaecht/ als
dat ick opentlick soude bekent hebben: dat ick der leer
Christi / niet eens en ware metter Kercken **Godes**/
(welckis voozwaer anders niet was te segghen / dan
dat ick een Mannelick gheworden was/waer om ooc
die Heeren Staten/ [ghelyck ghy u dies verthoont) an
die Magistraet van **Uyden** schreven / dat sy luyden
teghens my met upterlicker Straff / procederen sou-
den: Ende nae allen desen gheschiedenissen/ mijn wes-
derom uwen broeder ende **Mede-Dienaer** te zyn be-
kent / ende met my des Heeren **Broodt** ghebroochen
hebben: Daer na/ mijn broederschap weder opgesept/
ende tottet **Nachtmael** te comen verboden hebt: **Al** hoe
wel (seg ick) dat ghy aldus tegens my hadden gehan-
delt/ soe en heb ick my nochtans tot gheen ander par-
tye ofte Sectie begheven: **Cont** oock niet segghen dat
ick yemant van den uwen gheraeden soude hebben/
om hem tot een ander Ghemeynte te begeben: ofte tot
het ghehoor des **Goddelicken Woorts**/ende tgebruyc
der heylighen hochweer ghen **Sacramenten** niet
te comen/ **Ja**/ ick en hebbet oock mijnen eygen wyf en
kinderen niet verboden/ noch asgerade: **Hoe** cont ghy
da met waerhz seggē/ dat ic vā die ware Kercke **Godes**
des zyn afgevallē/ en al waert/ dat ic yemant geraden
ofte vmaent hadde/ om sodanige (als ghy en uwes ges-
lijcken zyn) niet te hoorzen/ noch ghemeynschap met u
luyden te houden: soe en soude ick nochtans daer me-
de niet bewesen hebben/ dat ick van der Kercken **Godes**
waer afgevallen: effen so weynich als die heylighe
Paulus hem van der Kercken **Godes** afgeval-
len te zyn bewijst/ als hy die **Corinthen** vermaent/ dat

sy gheen ghemeynschap hebben souden/ Iae doe niet
eten souden metten genen/ die hen voor Broeders upt-
gaven/ ende hoereerds: Hierigaerts: Afgodenbie-
naers/ Tasteraers ende dierghelijken waren, 1. Cor. 5

97

Albus dan nu ghenoech van my bewesen zynde/
dat ick van die Ware Kercke Godes / gheensins/ in
eenigher manieren/ soude zijn afgevallen: also sal ick
nu breeder gaen bewijzen / dat ick noch veel min een
een vyant van der selve Kercke Godes ben geworden.

98.

Die vyantschap vergheselschap zynde met Toorn/
Gramschap/ haet ende Rijdt/ etct. heeft haer Woon-
plactse int hert des menschen/ ghelyck een boom ghes-
wortelt is in het aertrijck: Gelyck nu een goede of qua-
de boom int aertrijck ghewortelt zynde: vrucht tot zyn-
ner tijdt voortbrenghet/ also doct dese quade ende van
God vervloecte boom des vyants doock. Ben ic dan
een vyant van de Kercke Godes geworden/ soo moe-
ste de selve vyantschap blijckē in mijn upwendich ges-
laet/ teghen de Tidmaten van de Kercke Godes/ mijn-
ns medebroeders: ghelyck sy haer verthoonde in Cain
tegen zynen broem broeder Abel: of sy moeste blijckē
in mijn woorden/ of in mijn wercken.

99

An ben ick verseeckert/ dat ghy (goede vrient) geets
van allen en soude connē bewijzen met der waerheyt.
Want atengaende mijn ghelaet/ en weet ick niet/ dat ic
nemant een quaet vyandelick ghelaet soude ghetoonē
hebben. Soo en heb ick doock niemant van u lippen te
nae ghesproocken: maer tot verscheyden reysen ende
van herscheyden Persoonen gevraecht zynde: waer-
om ick het Predic-ampyt verlaeten ende my tot dese
minne hanter in ghe begheven hebbe: soo hebbe ick ghes-
antwoordt (gelyck het de Waerheyt is/ ende ghy sel-
ve niet moghen ontkenen) hoe dat ick t' Predic-ampyt

niet en heb verlaeten / ooc niet eens gedacht hadde om
eselve te verlaeten / maer dat ick verlaeten ende verhin-
dert worde / dooz u luyden / omme minnen naesten met-
een ponde my van God ghegeven / niet te conuen die-
nen. Want noch de E. W. Magistraet: noch de Ous-
Derklingen en Diaconen / presenterende (naer uwe wijs-
se) de geheele Kercke: noch ooc de gemeyne Gemeyn-
te / die tot dier mit binnen Leyde ware / (van den wel-
ken ick Wettelick beropen was / ende dien ick ontrent
6. Jaern ghedient hadde) en hebben my niet verlaeten
noch ghedacht te verlaeten: maer ghy luyden heb-
ben niet opgehouden (teghens wil ende danck van den
E. W. Magistraten / ende der gantsche Gemeyn-
te) dach ende nacht te poghen ende arbeiden / tot dat ghy
my van den Predickstoel ghebracht hadden. Dit heb
ick gheseyt / ende segghe het noch / alst pae gheest van
den ghenen / die daer schuldt aen hebben: den onschul-
digen gemensins te nae spreken: hoe wel ick dooz seecker
wert / dat sy luyden meest al hen dooz Godt in dit stue-
tiet conuen ontschuldighen: overmits sy luyden sien
de ende bemerkende die ongherechtigheyt deser sa-
ken daer toe ghelijcke wel stil swijghen: dooz die vns
gher sien / ende haeren naesten haeren Mede- Broeder /
ende Mede-Dienaar / onderdrucken laeten / onghere-
souden hebben / dat men selve hen luyden dede:

Doch sy staen ofte vallen my niet / maer haeren ey-
ghen heere / die sy luyden oprechten can: Ende sonder
twiifel alle die ghen oprechten wert / die hen eygen
bal in het cleynste / ofte grootste / van herten kennende /
van God haeren hemelschen Vader ende heere / dooz
Jesum Christum beghereen sullen opghericht te
worden.

Wat nu voer de Wercken aengact / en ben ick niet
indacht

Indachtich / dat ic pman van u lieden / of andere uwent
toehoofters / quaet gedaen / ofte poek enichsins quaedt
ghegunt soude hebben: maer ghy luyden hebt my ende
den mynen quaet gedaen / ende dat tot verschepden rep
sen / ende in verschepden deelen ende stucken: als nae
melck / ghy hebt my van het Predick-ant verstoten /
ende aller ingne tytliche welbaren (soo veel in u is)
berooft / my onder gaende den troost der onderhoudin
ge / dien die E. W. Magistraet my noch voor een tndt
lang gevende was. Welc blyet uyt u liede epgé woordē
die ghy uwe wtgegeuē boercks gebruikē en selfs wt
spreken opentlyck te kennē geven: in wat last en pericu
len ghy my gesocht hebbē te bryngē. Wāt in uwe boer
ken / welck ghenaeamt is Coxtē verhael / stellen ghy selfs
peberman voor ooghen [als daer glozierende] dat die
E. seer mogende heeren Staten / den E. W. Magist.
van Leyden / geboden hadden / my ooc met Wtterlijck
ke Straffe te straffen / nae behooren.

Welck boozwaer wat verder schynt te luyden / dan
my alleen mijn besoldinge te benemen / Ende in het
boercken teghens de Justificatie van Leyden / tot Ve
recht ghedrukt / worde ick booz den Grave van Lie
zester beclaecht / dat de E. W. Magistraet van Leyden
my noch onderhout was gevende / ende my beter
betaelde van die rechte ende Wettelike Dienaren: ge
noch daer mede te kennen ghevende / hoemen met my
ghehandelt soude hebben / by so verre hen luyden aen
sach tot Leyden voort ghegaen waere. Andere van
haren dienst verlaten zynde (altemets niet te seer om
hen luyden duecht wille /) helpt ghy luyden noch dat
sy onderhoudt crighen / soo langhe sy leven maer
het weynich dat ick met een krancke Vrouwe ende ses
eeyne kinderen hadde / worde my misgunt / ende ghes
noech wt den mont ghetrocken. Woben desen noch /
of ghy luyden niet oorsaecke gheweest zyt / van die seer
laetgh Belancolische siechte / ende zwaer misdachten /
van

van mijn huyfzoutwe: dat is God bekenet / die het ten
besten weet. Ick wil niet wederom inhaelen (gene nu
dickmaels gheseyt is / dat ghy my (so vele in u luyden
was / ende nu noch in u luyden is) hebben aller mijner
eeren / ende goeden eerlicken naem ende saem berooft /
den welcken ick van het Jaer 1560. (in welke Jaer
ick door Godes ghenade het Pauwsdom verliet) tot
in den Jaere 82. met recht ende Waerheyt gedraegen
hadde by yderman: en selve oock als noch opt hooch-
ste u beneersticht / met dit u saemtroovende boeckken.
Ghy hebt my in ongunst gebracht by zijne Excellen-
tie (hoochloflicher gedachtenisse) ende den E. seer ver-
moghenden Heeren Staeten des Landts / ende vele
menschen / soo binnen als buiten Hollandt. Is daer
oock meer geweest / datmen / my ende den mijnen bene-
men conste: dan naest mijnen lichaem de siele? Ende
de selve hebt ghy oock / (so vele in u geweest is /) den
Sathan overghegeven: ende openbaerlick verclaert /
datmen my geenins houden mochte als een Vidmaet
Christi / maer als een doxe rancke / afgesneden van den
Wijnstoc Christo: ende datmen my niet als een Lee-
waer / maer als een Wolf ende verclinder der Schaep-
kens Christi / soude houden: ende daerenboven noch
waer dich was / aen mijn lichaem met uysterlicke straf-
se ghestraffet te worden na behooren. Meer en heeft
daer niet connen zijn / ten waer dat de aenslach tot vey-
den gelucket hadde / ende de Stadt gecomen waere in
Epresters handen (ick moet uyt uwe voorgaen wer-
kinge vant navolgende propheteren) hadde ic dan den
dijck met mijn wyf ende kinderen mogen crigen / ick
soude geluckich geweest zijn. Siet dit ende diergelij-
ken en condt ghy niet ontkennen / ende noch wilt ghy
segghen / dat ick een Wyant der Kercken Godes ben
worden. Ick soude [na den vleysche te spreken] gheen
onghelijck daer toe hebben / om u luyden Wyant te we-
sen: maer God sy danck / die my daer voor bewaerd
heeft:

heest: Ja oock ghenade gegeuen/dat ic mijn **Supercor**
we: nae **Wortwelijcke swackheyt** (zeer daer toe ghe-
neghen zijnde) dach booz dach vertroostet / haer toe
gedult hert grondelijcke vergevinghe vermaent / ende
gheraden hebbe: tot dat sy oock deselbe aenberchtige/
doz des Heeren **Ghenade** heest ober woumen.

101

Ende al waert dat ick u byant geweest ware: soude
ghy dan alsoo met my ghehandelt hebben/ ghelijc ghy
ghedaen hebben? Doozwaer die heylige Geest **Chri-**
sti/die leert u/dooz den mont **Pauli** veel anders: daer hi
sept: Ist dat u byandt hongert/soo spijst hem. Ist dat
hy dorst soo geeft hem te drincken. Want dit doede sulc
ghy vperighe koolen op zijn hooft versamelen. **Rom.**
12. Soo verre ist daer af / dat u gheoorlooft is ghe-
weest (welcke ghy onderstaen ende ghedaen hebben)
dat ghy my met den mijnen het broot ende dranc booz
onsen mont wech mochte nemen. Ende bozder sept/
Paulus. **Lieve broeders**/al waer oock een mensche in
renighe misdaet gheballen / onder wijset hem ghy die
Ghestelijc zijt / met den Geest der **Sachtmoedicheydt**
siende op u selfs / op dat ghy niet versocht worden.

Deene draghe des anderen last/ ende volbringt alsoo
de **Wet Christi** / **Galat. 6.** Soo verre is het daer van
dat ghy my hebben mogen bannen/ende tot alle mang
spot ende verachtige maecken: De **Christenen** die en
bannen niemant om stucken der **Leere** ende van **Lees-**
bens wandel/welcke der **Heyliger Schrijtuere** gelijc
maticch zijn/(gelijck mijn **Leere** ende **Leven** dese roem
noch niet benomen is/)maer worden wel van de on-
christenen ghebannen: soo **Christus** selfs geruycht seg-
ghende. **Sy** sullen u in den **Ban** doen. Ende **Paulus**
Segentse die u verbolghen : seghent ende veruloecke
niet. **Ro. 12.** De ware **Christenen** verbloecken niemant
maer sy worden verbloecht van den on-**Christenen**.
Ende **Paulus** leert oock die ghelouighen: dat de eme
der

Den anderen niet eere eerbiedinge te bozen comet sal.
Doo verre ist daer van / dat deene moghe den anderen
zijn Eere nemen/ ende tot onzer en brengen.

102

Nu en weet ick bozder niet / in wat stücken ic be-
toont soude hebben/ of betoonen soude my/eenen by-
sant te zyn van de Kercke Godes / ten ware dat ghy
my souden willen aensseggen/ sulchs te doen in tghene
dat ick niet en come in die Kercke om Pzedicatie te ho-
ren/ ende t' Auontmael te ghebyrupcken: ende dat ic ver-
schepden boerckens/ ende Inventiones van schilderyen/
in druck hebbe wtghegeven.

103

Mengande dat ick niet come tot die Pzedicatie / en
doe ick geensins / dat ick de Pzedicatie des heylighen
Evangelij soude verachten: dat sy verre: de Heere der
Heyrerachten / (de welke de herten / ende Hierē dooz
grondet) weet dat ick die in groote waerden en eeren
houde / wensche daerom van herten / datse aen allen
plaetsen / ende van allen den ghenen / die hen als wer-
telijck tottet Pzedic-ant beroepen te wesen beroemen
renn ende supber / sonder af ofte toe doen mochte ghes-
predicht worden. Maer ghelijck ghy int gene dat
ghy niet comen by ofte tot die pzedicatie der Wapstis-
ghe/ Luptersche: Wennonitische: etc. dese eenighe / en
de als wel ghenoechsame oorsaecke voorgeben: om dat
ghy niet soude schijnen / de selve int ghene sy teghens
d' Alogia ofte recht maticheyt des Gheloofs leerende
zyn / ende daerinne sy alle / beter onderwijs afftaen
toe te staen: ende hier dooz op u selfs (naer tgene ges-
schreven is Eph. 5. 11. ende 1. Timoth. 5. 22.) de Ghes-
menschap van vzeemde (dat is hē luydē) sonden sou-
den laden: ende (als Gall. 2. te sien is) den swacken tot
eeren

enen aenstoof worden mochte. Also werde ick dooz
die selve Sozsaecke uyt uwe Predicatie ghehouden:
ghelijck als oock uyt den Predicaten drie Catolische
Confessionisten/ende Menisten: Want alle dinghen
zijn my niet Paulo: ende allen Vromen Christenen wel
gheoorlooft / maer alle dinghen en zijn niet oorbaer-
lick: Alle dinghen zijn my gheoorlooft / maer alle
dinghen en sichten niet / Niemandt en soecke dat zijn
eyghen is (sepdt Paulus) maer een yeghelick soeke-
ke / dat des anderen is / 1. Corinthen / 10. Soude ick
dan (dooz Godes Ghenaede) onpartydich zinde/
pemandt van allen / die Partydich! / Ja bitter Partys-
dich is / hoozen / ende des selven Predicatie / meer als
ander Partydigher Sermoenen / frequenteren ofte
versoeken: Wat oorbaers zinde ick daer mede doen:
ende wien soude ick daer mede sichten connen: Er-
gheren mochte / ick veel luyden sulchs doende: maer
niemandt soude ick daer mede sichten connen: Vro-
me / van Godt Gheleerd e / ende in der Warhepde
Gheerformerde / Onpartydighe Predicanten ende
Leeraers (wil ick van herten geerne hoozen ende hars-
luyden boeckken (midt hebbende) gheerne lesen: want
sy luyden anders niet en Prediken noch schrijven dan
Godes Woordt: Ende eenighe duytere plaetsen des
Goddelicker Schrift uere verclarende / met Schif-
tueren / en binden sy niemandt aen hen luyden eygen/
ofte ander luyden / ofte Leeraeren verclaringhe / maer
stellen ter proebe hen luyder toehoorders / ofte lesers /
van hun boecken dooz ooghen / met Paulo segghen-
de: Soordeelt ghy selfs tghene / dat ick spreke: Sy en
ketteren noch verdoemen die ghene niet / die het iust
alsoo niet en verstaen / ghelijck sy het selfs verstaen: of
ghelijck het andere verstaen / die na haren verstandt /
hooch van God verlichtet zijn: Sy vermaenen hare
toehoorders altoos tot boetbeerdichepde des levens /
ende tot vruchten der boetbeerdicheit weerdich zijnde:

Tot vperiger liefden Godes/ ende tot liefde haers nae-
sten: oock henlupder erchste Spannen: **Sy** vermac-
ken / henlupden toehoorders altoos tot vrede: die
stercken/om die swacken te draghen:die Wijsen / om
die ontwijfen ende ontwetende te leeren ende te onder-
wijfen/metten gheest der sachtmoedicheyt: **Sy** schel-
den/sy lasteren niemant/wel wetende / dat een dienst-
knecht des heeren niet stryden en moet/maer vrientlic
zijn teghen eenen vghelicken: bequaem om anderen
te leeren/ende het quade te verdraghen: oock die ghene
die teghenstaen/ met alle Sachtmoedicheyt te onder-
wijfen etcet. 2. Thes. 2. **Soodanighe Predicanten**
ende **Veeraers** (goede vriendt) begheere ick seer wel te
hoozen/ ende henlupden **Predicanten** [tiidt ende wijs
hebbende) niet te versinnen: **Maer** so lang ick die niet
hebben can/achte ick beter my in stilheyt te houden/
ende noch tot den eenen/ noch totten anderen te gaen:
maer met **Maria** aen die voeten des heeren **Christi**
mede te sitten/ om te overlesen die **Prophetische** ende
Apostolische **Leere**/die welcke mede is tot **Veeringhe**/
tot **straffinghe** / tot **verbeteringhe** ende tot **onderwijs**
inghe/die in die rechtveerdicheyt is/ op dat die men-
sche **Godes** [dat is die] **God** van herten soecht] geheel
sy tot allen goeden wercken volmaecht vghelick on-
derwesen:om alsoo/ soo lancx/ soo meer onderwesen
zinde/dies te bequaemer zijn mach / om mijnen **Maec-**
sten te onderwijfen:welc ick schuldich kinne so mont-
lick als **Schziftlic** [nae die gaven my van **Godt** ghe-
gheven] te doen/al is dat my sulcx van den **Predicant**
stoel te doen/dooz u liden is verboden: **Maer** **Gout**
Almachtich en heeft het mi niet verboden/souden veel
meer ernstlick geboden en bevolen hebben/dat ick het
Dont van hem uyt ghenaden ontfanghen hebbende/
niet in die aerde begraven/maer veel meer op woeker
uyt doen soude: Die welcke waerschouwinge my ooc
met **Paulo** doet dencken ende spreken/ tis my geen
romv

roem/ dat ick het Evangelium Predike / want ick ben
daer toe gehouden: ende wee my/ soo ick het niet Pre-
ken: Ist/ dat ick het doe ghewillich/ soo crijghe ick leen
(welverstaet van God) Maer by soo verre ontwillich/
die dienst is my bevolen/ 1. Corin. 9. als wilde hy seg-
ghen/ soo ick het ongherne doen/ en sal ick van God
niet onghestraft bliuen.

104.

Soo veel vorder aengaet / des Heeren Avontmael/
dat ick tot het ghebruyck van tselve niet en come/ dat
en is niet mijne/ maer u eygen schuldt/ want ghy heb-
bet my verboden/ ter tijt toe/ dat ick mijne schuldt be-
kennen/ ende segghen soude/ qualick ghedaen te heb-
ben in tghene/ daer ick wel Christelick gedaen hebbe
(als sulcx boven claerlic bewesen is / in die saecke van
Warmont) ende al hoe wel u luden altesaemen wel
bekent is/ wat booz luden te dier tijdt / die Kercke
tot Leyden presenteerden ende my het Avontmael
verboden/ als Namelick Christian Wouter/ met zij-
nen Consoorten Adriano Saravia/ Jaques Balmaer/
Pieter Crupciger/ ende andere diergelickē: van wel-
ken sommige seer toyt daerna onthooft die eene strace
daer nae banckeroet gespeelt: ende die anderen Wet-
lick gebannen zijn worden: so en is nochtans niemant
van u allen gheweest / die opt bekend souden hebben/
dat mijn ongelijck geschiet is. Ende op so veel en ver-
schepden manieren/ ende tot verschepden wijsen/ u an
my/ soo grofflich versondicht hebbende: Is noyt ve-
mandt van u/ ghevonden / die nae Christi raedt ende
ende Keere ernstlich ghesocht soude hebben / om met
my te versoenen: ende gesept soude hebben/ in dat ofte
dat stuck/ bekennen wy dat u onghelijck gheschiet is:
Maer ghy hebt uwe sonden/ so langher/ soo grooter
ende meerder gemaeckt/ ghelijck ghy (goede vriendt)
sulcx noch oogenschynlick bewijset/ met u s'aemroo-
vende

soovende Boeckhen Christianum Wouwe sulckē
 schandelick ende landt bederffeliche fouten aengerecht
 hebben / dat hy openbaerlick des Doodts weerdich
 zijnde Wettelick verclaert is worden/ die gaet niet al-
 leen tot des Heereus Nachmael/ maer heest van dier tijt
 dock altoos ghepredicht / ende Predicht noch / in uwe
 ghenaeint Schereformeerde Kercke / sonder eens van
 u luyden Wettelic te zijn verclaert / des Kerchendienst
 ende Nachmael onwaerdich te zijn / ter tijdt ende wijle
 toe / dat hy (ghelick hy openbaerlick ghesondicht / al-
 soo dock openbaerlick) zijn schuldt soude bekent ghe-
 hadt hebben : Maer ick en mach tot des Heeren W-
 wondmael niet comen / ten waer dat ick bekennen
 woude qualick ghedaen te hebben / in tgene yederman
 bekent zijn can / dat ick wel ende Christelick ghedaen
 hebbe: Die heere verghebet u / dat gunne ick u al tesam-
 men / ende elck een van u luyden bysonder / upt grout
 mijns herten.

Wat nu vorder aengaet / tghene ick in Druick hebbe
 uptghegheven: Cis alsoo dat ick seeckere boeckkens
 gheschreven / ende seeckere inuentiones / met schriften /
 daer toe dienende / hebbe drucken laten. Maer gheens
 ons tot achterdeel / schimp / bespottughe ofte ergher-
 nisse: dan veel meer tot stichtinghe van de Kercke So-
 des / ende (soo veel moghelick) aller menschen. Maer
 off ghy (goede vrient) ende andere veel ws ghelijcken /
 tghene van my upt goeder herten ghedaen ende ghes-
 schreven is / in het erchste / dupden of trecken willen:
 wat can ick dat beteren. Hebben doch nopdt de waere
 Propheten / ende rechte Waere Apostelen / iae Iesus
 Christus selfs / het beteren comen / dat haer luyden
 worden ende achterghelaten schriften / van de boose /
 ende verkeerde W-cceld / van den Ippocrjten / Ghes-
 depns

beynsden/ ende vooz der Werelt schijnende Oefftigheyt
in het erchste bedupdet ende getrocken zijn. Is dan de
Knecht meerder dan die Heere/ ende die Discipel meer
der dan zijn Meester.

106.

Ich hebbe boven verhaect/ waerom ick noodtsakes
lijck/ beyde mijn apologgen ofce verantwoordinghen/
in Druck hebben wtgegeven: te weten/ om dat mijn
mede Dienaren/ in Hollandt/ Zeelandt/ Westvrieslandt:
die selve mijn Apologien ofce Verantwoordinghen les
sendende / beter ghevoelen van my cinghen mocht
ten/ dan sy dooz valsche rumoer hen selfs inghebeelden
hadben / ende van my ghevoelende waren. Ende dat
sy luyden daerom Pieter Cornelis met zijn Ouderling
ghen/ Diaconen/ ende andere wtlopenden toehoorders
tot vrede/ eendracht ende eenicheydt souden vermaent
hebben/ als bevonden hebbende wt die selve Apologien
ofce verantwoordinghen / dat ick anders geen leere en
leerde/ noch gheen en anderen Chystum predickte/ dan
ick alrejt ghedaen hadde: ende ghy luyden selfs over al
ende elck een van u bysonder aen zijn plaetse / daer hy
stondt/ te prediken ende leeren schuldich was.

107.

Maer als ic hier mede niet en hebbe wt rechten con
sen/ tgene ic verhoopt hadde/ dattet tot vrede der Kier
ken soude gedient hebben. Iae oock vele meer bevou
den hebbe dat tegen deel/ alsoe dat sommige als spinne
wt den welrupkende Bloemen het seyn supghen / sy
luyden alsoe oock wt mijnen Apologien oorsaeke ghes
socht hebben/ om my met valscher Leere te beschuldigen/
op dat ghelijck Pieter Cornelis / met zijnen con
soorten/ dooz de Censur van de Arbiters tot Leyde in
het buyl gevallen/ ende hy metten zijnen aldaer opens
bare schuldbekeninghe hadde doen moeten: ick alsoe
tot Middelburck vooz den Synode int buyl vallen/
ende vooz hen luyden eerst/ daer nae oock tot Leyden/
van

van Walscher Keere Schuldbekenninghe soude doen
 moeten: ende daermede alsoo te keruen gheuen / dat
 Pieter Cornelis / metten zinnen (al hadden sy hen
 schuldbekenninghe tot Lepden doen moeten) noch
 kans niet sonder goede oorzaken/ een soodanige schue-
 ringhe aengherecht hadden: ende ick de Schuldbe-
 kenninghe/ met goeder Conscientie niet doen conste/
 (gelijck ick oock noch gheenins wete te doen) daerom
 van u luden niet alleen van den Predicstoel gebzacht
 maer boden dien oock ghebannen was. Soo heb ick
 (niet uyt haet van u lieden/ende noch vele min vā der
 ware Kercke Godes: maer vele meer uyt liefde/ ende
 medelijden over u lieden onverstandt / ende al te seer
 onripen (over / ontsteken zijnde) het Christelick ende
 in des heeren Woort wel ghegrondet zijnde/ gevoelen
 der Zurischer Kercken ende Kercken-Dienaren / in
 geheel Zwitserlant/ vā de Excommunicatie ofte Van
 u boozstellen willen door een seker geschift/ het wele-
 ke wt bescshepde homelien ofte Sermoene en schrift-
 matige Predicatie/ des seer vermaerden ende hooch-
 geleerden Rodolphi Gualteri/ Dienaer der Kercken
 tot Surich/ wt Vatijn in Pederdupsch overgheset/ u
 luden te lesen gheuen willen: niet min denckende/ of
 het selve ghevoelen uwer medezwoederen / soo helder
 ende claer in Godes woort ghegrondet zijnde/ soude u
 luden tot beter verstandt/ende leedtwesen uwer mis-
 daedt aen my uwen Mede-Zwoeder beganghen/ ghe-
 bzacht hebben.

108.

Ende betwijle dit aldus noch niet gheholpen: maer
 de saecken ergher (soo het schijnt) ghemaect heeft/ als
 soo dat sommighe van u/ een Faemroovende boeckken
 gheschreuen/ende in Druck hebben gaen laeten/ in den
 Name der Predicanten ende Ouderlingen in den Syn-
 nodo bergadert gheweest zijnde / welke sy noemen
 Cozt Cenuldich ende Warachtich Verhael/ waerom

Casper

Caspar Coolhaes / Predicāt geweest zijnde tot Vepde /
ghebannen is : soo hebbe ick immers niet min connen
doen / dan op den selven haren boeck / dupdtlick ende
claerlick tantwoorden. Ende heb tselve ghedaen met
een Boeccken: dat ick noeme Conciliatio: waer in ick
berhaele / ende claerlick bewijse / dat by nae alle tgene /
wat int selve Tozt Eenvoudich / ende warachtich ver-
hael vooznoemt gheschreven is / niet anders / dan dub-
beltheyden / ende onwaerheyden zijn. Ende om u (goe-
de Brient) ende uwes ghelijcken / sulcks indachtich te
maken: soo hebbe ick den Brieft tot dier tijt aen u luy-
den gheschreven: vooz de vooznoemde Conciliatie ghe-
stelt / ende tot opwekkinghe van uwer Conscientien /
met malcander drucken laeten. Ghy mooght het ne-
men soo ghy wilt : altoos is het tot uwer aller besten
ghedaen.

109.

Wozder ghesien ende gemerckt hebben / dat alle mij-
ne moeyte ende arbejdt om niet is ghewest / ende de
meestendeel van u luyden als verstockt zijn gheblevens
dat oock de ghene die wel consten / dat de waghen niet
recht en ginck / nauwelick spreken derf den: overmits
meest handwerckluyden te dier tijt het Predic-
Ampt bedienden / ende tghene sy recht ende wel te zijn ver-
stonden / niet uytspreecken en derfden / noch defende-
ten ofte beschermen consten : Iae der ghenen die het
doen consten / so weynich waren / dat sy van den mee-
sten stemmē / overstemmet worden / (want in die kerk-
kelicke vergaderinghen / de saecken / naert overwegen
van gunstige toestemminghen / ende niet naer tgene /
welcke Gods woort uytwijf ende is / ghehandelt ende
gheoordeelt worden: waer uyt eenen nieuwen Paus-
dom te verwachten staet / ghelijck sulcke dinghen de
beginselen des ouden Pausdoms gheweest zijn / so heb-
be ick nu uyt Broederlike liefde (kenne Godt) een
Vermaninghe aen alle onpartijdighe Predicanten ge-
schreven

schreiben om te waerken/ende by tijds toe sien/ dat de
Sathan geen nieuwe Pauwsdom / aen des ouden by
naest vervallen plaetse / op te rechten onderstaen mocht
te.

110

Daer nae hebbe ick tot sichtighe van u luyden
allen / geschreven seckere theses / ofte poincten / uyt de
Iheplige Godlike Schrifteure / ende uyt de consequen-
tie ofte veruoch van dien / ghenomen: aentwysende het
ghene dat allen ghelooftighen / bysonder doch den Pre-
dicanten ende Leeraeren / in ende by d' exercitie van de
Godlike Gelighe wcl te aenmercken / en omme t'ach-
tervolghen van nooden is: ende grootelick / soo wcl tot
gherusticheyt van eens yeghelicken menschen Consci-
entie / als tot tijdlichen vrede dienstich wesen can,

111

Nu en comen ghy (goede vrendt) immers niet seg-
ghen / dat dese myne Schriften / yemant ergerlich sou-
den zyn gheweest / ofte eenighe vyantschap verthoont
hebben / teghen de Kercke Gods / ende Lidmaecten des
Heeren Iesu Christi: Maer dat ick daer nae gheschre-
ven hebbe den touthsteen / tot een proebe / welke de
Waere / de Apostolische / Catholische / Evangelische /
Shereformeerde / Reyne Kercke sy: ende ghy u veel
licht duncken laet / dat ick int selve de Shereformeerde
Kercke in eenen graedt stelle / met den anderen Par-
tyen / soo sy nochtans in uwen ende uwes ghelighen
ooghen / beter is / als alle de anderen: sult ghy weten /
dat ick (dooz Gods ghenade) onpartijdich zijnde / on-
partijdich hebbe gheschreven: Ende uyt des Heeren
Woordt elck eene Partye aentwysende haere seplen:
Op dat elck een (nae die Leere Pauli) niet meer / ofte
hoogher van hem en ghevoele / van het betaeme:
Ende

Ende dat ghelick een/hem selfs Spieghelende in het
Woordt des heeren: wel lette op tghene dat hem noch
soude moghen ghebrecken: Waerom een pghelick/
sulcks ghevoelende/ eenen anderen/ om zijns gebreec
willen niet en sal verwerpen/ noch verdoemen: Ende
alsoo is dese mijne aenwijsinghe/ anders nergkens toe
dienende/ dan tot brede/ ende Genicheydt/ tusschen den
ghenen die eenen God: eenen Christum/ eenen She
loove: een Doopsel met der Apostolischer Kercken/
bekennen: ende van herten om haer epgen ende
haers naesten Salicheydt/ pveren: al ist dat sy niet al
tesaemen een Gave/ ende een Verstandt hebben/ ende
effen volmaecht/ ende volcomen zijn connen: Want
ick en spreekte in den selven Touthsteen niet van den
ghenen / die in der Waerhepdt ende Daedt/ tghene
sijn/ dat sy ghenamt worden/ als te weten: Waerach
tich/ nae het Exempel Christi/ zijner Apostelen / ende
der eerster Waerachtigher / Apostolischer Kercken/
Shereformeerdt sijn: Noch van den genen/ die in der
Waerhepdt Daedelick nae het Evangelie leven: Noch
van den ghenen/ die den rechten Guden Catholicken/
Apostolischen/ Roomschen Sheloove hebben/ gelickt
by ten tijden Pauli by den Sheloobighen tot Roo
men/ gheweest is: Noch van den ghenen/ die van Chri
sto in der Waerhepdt met vper / ende den heylighen
Geest gedoopt sijn: Maer ick spreekte alleen van den
ghenen/ die hun sulcks te sijn beroemen/ maer met hen
leer ende Leven/ handel / ende Wandel/ het teghen
deel bewysen: ghelick die ghene in Apocalipsi deden/
die daer sepden dat sy Apostelen waeren/ ende waeren
gheen Apostelen: Dat sy Joden waeren/ ende waeren
gheen Joden/ maer veel meer die vergaedinghe des
Dupvels / ghelick in die Openbaringhe Johannis
gheschreven staet/ in het tweede ende derde cap. Den
rechtveerdigen (sept Paulus) en is geen wet gegeven:
Waerom sy oock geensins bestraffet mogen worden/
E ii int ghene

In tghene/dat sy luyden/recht ende wel doen:
Maer den onrechtveerdighen is die Wet ghegheben/
waerom sy in tghene/dat sy onrecht/ ende teghen die
Wet doen/ernstelick te bestraffen zijn/jac ooc die Ges-
loovighen/Aechtveerdighen/ ende kinderen Godes:
overmidts sy vallen ende seplen: oock wel in eenigheit
dinghen onverstandt hebben connen/ sullen niet qua-
lick nemen/ als sy luyden broederlick vermaendt wor-
den: Waerom ghy oock (gode vriendt/ ende die hen
met u/ ende uwes ghelijcken/ Hereformeerdt te zijn
berocmen niet qualick nemen sult/ als men u luyden/
upt des Heeren Woort aentwijset/ waer in/ ofte in wat
stukken ghy daedelick noch niet en zijt/die gene/ waer
hoor ghy u uptgheeft/ ende aengheuen/ off gehouden
zijn wilt.

112.

Daer nae heb ick gheschreven het boeckerken/van der
Godlick Wijshheit/die in gheenen waen/ maer in der
waerhepdt bestaet/ ende haren oorspronck heeft in der
breese Godes. etcet. Hier sal oock niemandt van al-
len partpen/met der Waerhept segghen connen/ dat
ick met dit schryben/eenighe Spantschap der Kercken
Gods/ ofte yemandt van hare Ledematen soude ver-
tooynt hebben: maer veel meer vrientschap.

113.

Dat ick bozder int licht gebracht hebbe/ een aentwij-
singhe/hoe een mensch dooz verscheden Abuyssen des
Pausdorns/ende verdoolthepdt der velerhande Par-
tpen/tot naedencken ghebracht: ende in twijfel staen-
de/sal connen weten/wie van allen partpen/ de rechte
Kerckende Szynde Christi zijn moghe/ van Christo
(de waerhept wech ende leven) onderrichtet/ ende tot
de Waerachtighe Gheestelicke/ ende altoos duerende
wesen ghestuert ende ghebracht wordt.

Wie is die niet zien can/dat sulches alles tot stichtin-
ghe der Kercken Godes is gheschreven/ ende niet upt
haet

haet ofte nijdt van yemandt der Wereldt: Maer veel
meer tot minderinghe van die haetlicke partydicheyt/
ende vermeerderinghe van die Godsalighe onparty-
dicheyt.

114.

Nu is mijn laetste werck gherweest / dat ick de Apo-
logia Sebastiani Franc / wt hoochduytsch in Neder-
landsche spraccke hebbe overgheset : omme met de
daedt / wt zijn selfs volle belijdenisse te doen blijcken in
corste / tghene andere in haere boeckens met eenighe
stukken van zijn schriften / int langhe bewesen hebben
te weten: dat de beschuldighen / de welcke eene van u
we bysonderste / op / ende tegens hem uytghespoghen
heest / byten de waerheyt ghedaen zijn / ende omme
hier uyt den eenvoudighen int bedencken te gheven:
wat sy behooren te houden van uwe ende uwes gelijc-
ken nae het woort van uwe oordeelen / daer mede ghy
my / ende andere vrome luden beswaren: Ten eynde /
dat hem niemant onwetende aen zinnen staesten en mo-
ghe versondighen : houdende hem voor ongherecht /
Godloos ofte Ketter / die willich onder die heylighe
kinderen Godes ghetelt is: ende dan aen gheenen da-
ghe met rouwe / ende angst des gheests suchten / soude
spreken moeten: Dat is die / dien wy voortuys voor een
nen spot hielden / ende voor een honichsche byspraccke:
Wy Sotten hielden zijn leven voor onsinlich / ende
zijn eynde voor een schande: hoe is nu ghereeckent ons
der die kinderen Godes / Sapien. 5.

115

Siet dese zijn mijn boeckens / die ick geschreven / end
uytgegeven hebbe: heb ick nu (goede vrient) dit doen-
de / qualick ghedaen / ofte vpanndschap tegens de wa-
re Gereformeerde / Evangelische / Christelike Kercke
bewesen: het sal u toehoorzen daer af bewijs te doen / een
ghy my daerom aenvanghen te schelden. Soo vele
mijn eenvoudighe ghemoot aengaet: ick en weet mijn
selven

selven gheens dincx schuldich (soo veel aenlangt uwe
 beschuldige) dan wensche wel van gantscher herten/
 dat ghy al te saemen / jaе (soo vele moghelick) alle
 menschen des gheheelen Wertbodems/ wel Gherefor-
 meert waren: ende wy altesamen met den name/ oock
 de daedt selfs mochten hebben? Want de name sonder
 de daet/ sal ons soo weynich helpen/ als den onwysen
 Raechden/ de Vampen waren helpende/ dien sy son-
 der Oly ghed: aeghen hebben. Ende wy weten/ dat in
 Christo Jesu niet en gheldt/ noch Besnydinghe/ noch
 Doozhuydt/ dan alleene een nieuwe Creatuere. Noch
 hy sal niet int rijke der hemelen comen / die tot hem
 segghen sal/ heere/ heere: maer die de Wille zyns va-
 ders doet/ etc.

116.

Wat nu voozder aengaet mijne Inventiones ofte
 schildertjen: de schriften by elck een van dien by sonder
 ghestelt/ aemwysen: dat gheene van allen/ tot schimp of
 spot: ofte oock eenichsins tot verachttinghe van de Ge-
 reformeerde Kerck/ ofte mijns naesten (hy sy oock wie
 hy wil) ghemaect is : maer veel meer tot stiftinghe
 van allen menschen. Ende achte immers / dat alle
 brone redelicke ende Godt lief hebbende menschen/
 beter achten te wesen: dat ick/ onder/ ofte tusschen mij-
 nen Arbejdt/ omme God ende zinnen heplighen Ge-
 meynthe moghen dienen: in Godtliche ende Gheeste-
 liche saecken my oeffene: dan dat ic/ als nu geenē loon
 meer hebbende van den Kerckendienst/ oock gheenen
 arbejdt/ met lesen/ schryben/ en bidden tot God/ meer
 soude doen willen. Want al ist/ dat ghy luden my (die
 ick vooz acht ende dertich jaeren/ wettelic totten Kerck-
 dienst / niet sonder die beschickinghe des Almo-
 ghenden Gods/ ende zyns Soons Jesu Christi/ bero-
 pen geweest ben:) vooz ontrent seftien Jaeren on wet-
 telick afgheset ende verlaeten ben : Soo en ben ick
 nochtans niet afgeset noch verlaeten van hem/ die my
 tot soodanich Ampt dooz zyn Shenardē heeft beroo-
 pen:

pen: ende ben ghehouden/zijne Gemeente / in plaetse
vant Prediken [dat ghy luyde my verhinderende zijt:]
schryftelicken nae de maete der gaven my van hem ge-
geven/te bedienen (ghelijck boven verhaelt is.) So wie
nu den selven mijnen dienst hem ten besten ghedaen/
sal willen ghebruycken/die mach het doen om niet.
Maer dien het niet ghelustet/die mach het laeten. Het
is my ghenoech dat ick ghedaen hebbe ende doe/ tgene-
ick van Ampts wegghen te doen schuldich ben.

117.

Maer om nu coztelick te bewijzen/dat mijne Inven-
tiones off Schilderijen / niet tot pemandts Spot ofte
schimp:maer vele meer tot pedermaus stichtinge van
my gheinventeert ofte ghevonden/ ende ghedrucht zijn
worden. soo ist dat mijn eerste inventie/dupdelick vooz
ooghen stelt/eenen mensche/die hem vastelick ende met
ernst voozgenomen heeft te gaen in een bysonder plaet-
se/ Stadt oft lant: ende also uptgaende neemt hy / den
rechten wech nae zijn duncken tot die selve plaetse vooz
hem en soude geensins van den selven de rechten wech
willen dolen by so verre het immermeer mogelick zijn
sonde: Nochtans siet men hem dwalen tot drie reysen
toe/ende siet hem oock wederkeere van den doolwech/
onderwesen zijnde van goede luyde/ die hem den rech-
ten wech (op zijn bysentlic versoeck ende begeeren) gerr
ende goetwillich wijsen: Ende also sietmen van den sel-
ben mensche/van allen doolwegen verlost zijnde/ come
in die plaetse/daer hy [van hups uptgaende] hertgroo-
delick begheerde te wesen: Met welken vooz ooghen
ghestelde schilderijen/ick eenen pghelicken / die der sa-
ken begheert nae te dencken/ te kenne wil gheben: hos
dat elck een/ die van herten (sonder ghebeynsthepde)
God soecken/in tselve ernstelijc ende Wyrrich soekens
van God/ gheensins en can dwalen: Maer in haer
uptterlick exercitie van die Religie / daer in hy Godde
tot onverstandt meynde te vinden / can hy vooz
ere

een tijt lanck d'walen/ ende dat principalschē in d'per-
 hande wijsē ofte maniere: te weten: dooz zyn eyghen
 aenghebooren onuerstandt: off dooz eens anderen on-
 berstant: off dooz een anderen menschen schalckheydt:
 doch niet teghensstaende dit alles: dewijle hy God son-
 der alle gheueynstheydt van herten soecke / soo sal het
 die heere oock also dooz zyn ghenade schicken/ dat hy
 ten laetsten van allen dolinghen verlost zijnde/ vercrū-
 gen sal tghene hy van herten altoos ghesocht heeft/
 namelick in God het ewighe leven ende Salicheydt.
 Maer de heerliche belostenisse Christi ons heere/ in die
 welcke hy seyt: Soect ende ghy sult vinden: Cloppet
 ende u sal opgedaen worden: biddet ende ghy sult ont-
 fanghen. Want elck een die soeckt/ die sal vinden/ die
 cloppet sal opghedaen worden: ende die biddet sal ber-
 crūghen. Ende noch: Myn Vader wil goede gav: n/
 sae den heylighen Gheest gheven/ die hem daeromme
 bidden/ etc. Math. 7. ende Luce. 11.

118.

Du heb ick schier op den selven sin/ een ander In-
 ventie pederman vooz oogen gestelt/ waer in ick claer-
 lick aenwijse/ hoe dat God Almachtich/ tot allen Na-
 tien van volcken / ende tot alle upterlichen exercitien
 van Religien der selven die cracht zijns Woordts upt-
 strecket: omme dooz die (als zijnde de Instrumentele
 ofte middel oorzake van zyn vocatie ofte beroepingē)
 de ghene/ die langen tijt (dooz een pver/ die sonder we-
 tenschap was) in den Gheboove/ ofte upterliche exerci-
 tien haers vermeynden Religions / omme ghedooldt
 hebben/ ist datse tselve zynen woordt niet Gehellen:
 pupz ende naeckt daer upt trecket: omme haer te doen
 verlaeten: alle tghene dat sy dooz des heeren ghenade
 ghevoelen gheene Goddelicke / maer veel meer men-
 scheliche instellinghen: gheen gheboden Godes/ maer
 alleen Gheboden der Menschen te zyn: op datse alsoo
 Gen Cruys / tot den Berch Syon toe draeghen heb-
 bende

bende hen hert ende Ghemoedt / sonder ophouder
gherichtet dooz Chyistum in Godt/etc.

119.

Wozder heb ick tot my/ende mijnes Naesten stichtin
ghe/ een ander inuentie in het werck ghestelt/waer in
ick elck een/die het beghert te zien/ vooz ooghen stel
len/hoe die Warachtighe Kercke Godes / ende elck
een Lidmaet Chyisti/in dese Werelt is: als naemelick:
ghelijck een Velle onder den doornen/ ende een mensch
in midden onder den feninighen Scorpioenen. Waerom
ick se naecht pederman vooz ooghen stelle/ tredende die
Wereldt met alle haerder begheerlicheyt/ hoochmoes
dicheydt/ Pracht (prael/ende aller boosheydt met boes
ten: hebbende haer hert alleen gherichtet in God: haer
gheenins stootende ofte ergherende / aen het boose/
verkeerde ende Godloos leven/ handel ende Wandel
der ghenen die by haer/ende rondtom haer heer woo
nen: metten welcken sy omvanghen is / ghelijck/als
enen schoone bloeme/ altemets met doornen/ distelen/
of ander oncreypt omringt ofte omcingelt wort: na de
woorden Godes/tot zijnen trouwen dienaar en Pro
phetē Ihesechiel/daer hy aldus seyt: Daer zijn weder
spannighe ende scherpe doornen by u: ende ghy woo
nen onder den Scorpioenen: doch ghy en sult u niet
breesen vooz haren woorden/ noch u van haeren aen
ghesicht ontfetten/of sy wel een ongheloozsaem hups
zijn. Ihesekiel. 2. 16.

120.

Noch heb ick een ander inuentie tot mijns Naesten
dienst pederman vooz ooghen ghestelt/in een gedaente
van twee aenbidder/ban die welcke/deene hebbende
cijn schepen op die Zee/zijn hups ende Hof: lant ende
leggende goeden: zijn Coorn op den solder:zinnen wijn
in den Kelder: zijn Beesten opt veldt:zijn Ghelt in het
Cantooz ofte Wisten / ende dierghelijken merx noch
laus God aenroepende/biddende en danckende/heeft
hy

hy zinnhert alleen in God gherichtet: Dienende hem/
 niet alleen metten lippen/ maer uyt hertzen grondt in
 gheest ende in der waerheyt: Waerinteghen ick eenen
 anderen gestelt hebbe/ effen rijk: Maer alleen metten
 monde ende kniebuighen schijnende te bidden/ is zin
 hert gheensins in God gherichtet / maer veel meer in
 zynen tijdlichen goeden verwoxtelt: Waerom een soe
 danighe/ gheen kindt Godes/ maer een hypocrijt van
 Christo den heere/ Math. 15. ghenaemt wordt: die
 met zynen lippen tot God naeckende is/ soo doch zyn
 hert verre van God afghesondert ofte verzoemdt is.
 Met welke invention/ ick van herten/ gheern) kenne
 God) elc een gediect wil hebbe / iae my selfs en mijnē
 naesten vermaenen/ om God den ewigen Almachti
 ghen Vader aen te roepen altoos in den gheest/ ende in
 der waerheyt: ende om met onsen hertē niet te hangen
 aen tijdlichen goederen/ soo sy dooz de Segheninghe
 des heeren toeghevallen waeren/ ofte toeballen wo
 den/ maer allen aen God. Ende om ons hopeninghe
 niet te stellen/ in die rijckdommen deses werelts/ maer
 alleen op den levendighen God: om alsoo tijdliche goe
 deren hebben/ dooz den segen Godes: te mogen wesen
 als of wy se niet en hadden: Ende de werelt noot saec
 kelicken gebruycken/ wel toe sien / dat wy se niet mis
 bruycken/ nae uytwijninghe van die heerliche Waer
 schawinghe des heylighen Geestes/ dooz den mont
 Pauli. 1. Corinth. 7.

121.

Vordere stelle ick in een bysonder inventie yederman
 die het begeert te sien/ ende der saken nadencken/ voo
 ooghen: dat ghelijck het groote dwaesheyt is/ als een
 krank mensch/ eenen anderen krankē raedt wil ge
 ben om Ghesondt te worden/ soo hy doch geenen raet
 en weet om hem selfs te helpen: ende als een kindt dra
 ghen wilt/ zins ghelijcken effen groot: Ende als een
 Leerlinghet/ eenen andere n onwetenden leeren wil/
 tgene

tghene hy selfs niet en can: ende als een blinde/ den an-
deren blinden wilt leyden: dattet effen pimmers ooc soo
dwaeslick ghehandelt is/ als hem pemandt onderstaet
andere te leeren/ ende van God / Goddelicken/ Ghee-
stelicken/ ende Hemelsche dinghen te onderwijsen / die
hy doch selfs noch vleeschelick zijnde/ niet en verstaet/
noch oock verstaen en can/ nae het ghetuyghenis Pau-
li daer hy seyt: die natuerlicke mensche en begriypt niet
dat des Geestes Gods is: want het is hem dwaesheyt/
ende hy en can het niet verstaen/ etc. 1. Cor. 2. 14.

Ten tweeden dat ghelijck het noch dwaeslicker ghe-
daen is/ als een kindt een Man wil draghen? Ende als
een crancke den Ghesonden wil ghenesen? Ende een
Leerjongher/ den Meester wil leeren: ende die Blinde
Man/ den Sienden/ den Wech wil wijsen: dattet alsoo
oock noch veel dwaeslicker ghedaen is: als een onver-
standich Man (hy sy dan een Predicant / off wie hy
wil/ hem onderwindt andere leyden te leeren/ die tsel-
be veel beter verstaen/ dan hy selfs: Ende als dan soo-
dantghe nae zijnen pijpen niet danffen: noch op tghens
hy voorzheeft ende leert/ niet Amen ende Ja segghen
can: die selve als dan lastert/ Kettert ende verdoemdt:
ghelijck eplacp der selven huydens daechs by allen
partpen veel ghevonden worden / jae oock ten tijden
der Propheten / Christi / ende der Apostelen seer veel
ghevonden zijn worden.

Ten derden: dat ghelijck het wijslick ende wel ghe-
daen is: als die goeden ende Ervaeren Bedecijn den
Krancken raet gheeft: ende die stercke het kint draechte
Die Leermeester den jonghen leert: Ende die siende
den blinden hy der handt neemt / ende hem den Wech
wijset: Dattet oock alsoo Wijslick/ Christelick ende
wel ghedaen is: als een Leeraer van Godt Gheleerde
zijnde/ zyne toehoorders ende even Maesten / alleen op
Godt / ende zyn Heylich Godlick Woordt: op Chri-
stum Jesum / ende zyn Heylich Leben / Wandel ende
Wandel!

Wandel/wel neerstelicken wijsset: seggende met Jo-
 hanne den Dooper upt grondt zijns herken : Siet dat
 is het Lammeken Godes/ dat des werelts sonde wech
 neemt. Nu ben ick wel versekert/ dat soodanighe man-
 nen huydens daechs oock ghewonden worden/ onder
 het ghetal der ghenen / die het Predick-Ampt bedie-
 nen : maer het waer hertelick te wenschen / dat ghy
 (goede vrient) ende alle die ghene/ die het Predicamp
 huydens daechs bedienen (soo wel onder den SHERE-
 formcerden/ als by allen anderen partpen) soodanige
 Namen waeren / ende soodanighen Vreedtsaemen
 Sheest Christi hadden: soo soudet sonder twijfel veel
 beter staen in der Kercken Godes/ ende meer Liefde/
 Gendzacht ende Vriendelichheyt zyn/ by den ghenen/
 die hen van den Namen Christi/ ende zijner heyligher
 Kercken beroemen/ dan daer nu eplac is: soo en sou-
 de men niet meer segghen: Siet hier is Christus: stede
 daer: maer elck een Partp / soude niet Johanne den
 Dooper/ alle toehoorders van hen ende alle menschen
 ende menschelicken instellingen: wijsen alleen op Chri-
 stum/ om in hem/ ende dooz hem/ een nieuwe Mensch/
 een nieuwe Creatuer te worden : overmits doch in
 Christo Jesu noch Besnijdinghe/ noch Voorhoudt en
 helpt dan alleen een nieuwe Creatuer.

122.

Noch hebbe ick in een ander invention vooz ooghen
 ghestelt/ een Clock stil hanghende in den Toorn/ Een
 keerffe staende op eenen Candelaeer / in een dunster
 plaetse/ niet aengesteeken zijnde/ dat sy can barmen:
 Een Cantooz met Sheldt / welck van niemandt ghe-
 bruyckt wordt: Ende een mensche die zinen Schat in
 die Aerde begraeft/ dat hy niemandt des Werelts nut
 zyn en can: Ghelijck nu alle dese dinghen / niemandt
 nut zyn connen/ so lange sy niet gebruyckt worden: al
 soo wordt oock die onnutte knecht / van Christo ver-
 woze

wojpen ende verdoemt / die welcke zijn Gave die hy
van den Heere ontfanghen hadde/om op Woeker up
te doen/ende zijnen Naesten daermede te dienen/niet in
het werck en ste lt/maer veel meer met zijnen herten en
tijdelicken dingen/also verwerret is/dat hy die Hemels
sche ende Gheestelicke dinghen niet en achtet : ende
daerom/noch hem selfs/ noch anderen ter Salschepdt/
gheenstins en mach dienen. Ten tweeden stel ick vooz
ooghen een Clock die ghelupdt wordt: Een barnnende
Keerffe in een dupster Caemer : Ghelt welck dooz der
menschen handen gaet/ ende ghebzupct wordt: Ende
een Leeraer Pzedikende den Volck. Willende daer
mede te verstaen gheben/dat ghelijck een Keerffe barn
nende/dewyle zy den Menschen dient met haren lichte
selfs/soo lancx soo meer afneemt / tot dat sy eyndelick
tot niet wordt: Ende ghelijck die Clock/ hoe sy langher
ghetoghen wordt om te luyden / hoe sy meer verslijt:
ende hoe het ghelt den mensche dienende : dooz het ge
bzupck van menschen/soo lancx soo meer afneemt: Als
soo oock een Pzedicant ofte Leeraer / die met zijnen
Stemmen ofte Gaben/den Menschen dienende is/ing
Pzediken ende Leeren: in dien hy tghene dat hy ande
re leert/selfs niet en doet: al hoe wel/dat hy wel leeren
de / zijnen toehoorders eenichsins stichelick zijn can/
hem doch selfs schaedelick is : Ende hem ten laetsten
in der Hellen by den Rijcken man/ ende allen Godloos
sen sal vinden: daer hy sommighe van zijnen toehoors
ders (die zijner goeder Leer upt Godes Woort geloofte
ende ghevolcht hebben) sien sal in den Schoot Abra
hams / met allen Gheloobighen ende Godtsalighen
Menschen. Ten berden stel ick vooz ooghen/ een
hups op een Steenrotze ghetimmeret: Een Boom ghe
plantet aen eenen Waterstroom/dies Bladen niet ver
welcken: Een Foutepn/die altoos water is ghebende/
ende nimmermeer verzoocht/ ofte Waeters ghebreck
heeft: waer by ick stelle eenen Leeraer Pzedikende den
Volcke/

**Welcke / die zijn hert alleen in Godt gherichtet heeft/
Wijset die toehoorders trouwelick tot God ende zijnen
Soon Christo Jesu/ om hem te dienen in Ohererhtic-
hepdt ende heplichepdt alle die daeghen haers lebens:
Ei wat hy also anderen leeret/ selfs ooc trouwelic met
doende is : Leerende alsoo niet alleen met Woorden:
maer oock met eenen Goddelicken leven/ Wandel ende
Wandel.**

123.

**Ten laetsten stel ic noch in een ander inuention vooz
vogen/eenen Opvaer/soecken spijsse vooz zijne jongen/
so lang /tot dat hy zijnen crop vol heeft: dwelck als dan
wech vliegghet/tot zijnen jonghen in het nest/ ende dep-
let hen upt zijne vergaderde spijsse : Waer by ick stelle
eenē Leeraer/ neerstich zijnde/om wt veel en versche-
den boecken te schryven/en in zijn memozie te pzenten/
soo veel hy vooz een ure tijts genoeg soude mogen heb-
ben om te prediken:het welcke als hy daer na wtgepre-
dict heeft/so en heeft hy niet meer te seggen ofte te pre-
ken/ ter tijt toe dat hy wederom op een nieuw also wt
verscheyden boeckeu by een geraept/ en in zijn Memo-
rie ghezentet heeft/om een ander Predicatie te doen:
Waer by ic vorder stelle eenen Leeraer neerstich zijnde
om des Heeren woort vlytich te lesen: dē seluē cristelic
nadenckē:deen plaetse der Schrifstuere/met den anderē
te vergelijken/tot dat hy den rechten sin en verstat der
Godlicker schrifstueren vstaen can/ van die plaetse die
welcke hy zijnen toehoorders: ter eere Godes/ en haer-
der aller stichtinge begeert vooz te draghen: den Heere
neerstich en vierich dach en nacht bidden/om zijnen G.
geest/en om vermeerderinge des verstants in allen G.
en Godlicken saken en dingen.**

124

**Siet dit zijn nu (goede vriendt) die dinghen / die
ick nae mine Centvoudichepdt / ende Bonde my van
God ghegheven/ heb gheschreven ende tot oeffeninghe
vart**

van mi selfs (ouder mijner handen arbejdt) hebbe ins
benteert: ende tot stichtinge van mynen Naesten heb
Drucken laeten: Want overmits (ghelijck boven ghes
sepdt is) dat ick dooz u lupden verhindert ben worden/
der Kercken Godes mondtlick van den Predickstoel
te dienen: En heb ick nochtans met goeder Consciens
ie niet nalaeten comen/haer schyftelic te dienen: ver
hoop oock dat dese mijne clepne Dienst by velen niet te
vergheefs gheweest en is: Alst / dat ick by u (goede
vriend) ende uwes gelijken niet veel dancx daer mede
behaelt en heb. Het is mi genoeg/dat ick mijn bevooz
ghedaen/ende mijn Conscientie gequeten hebbe: Ende
overmits ick dan/ met dese mijne verscheyden schryf
ten ende inventien anders niet ghedaen en hebbe: oock
anders niet en doe/van in sommighe mi ontschuldicht
hebbe/van tgene ick onrecht beschuldicht was/ ende
nu noch onrecht beschuldicht worde van u (Goede
Vriendt) in sommighe mi verclaert van tgene/ waer
in ick van u lupden beschuldicht was/ als dupster ende
teghen des Heeren Woordt / van mi te zyn gheschre
ven: In sommighen mi oock dupdelicken verslaert/
gheen Spandt te zyn van die ware Christelike Disci
pline/maer veel meer een vriendt ende beminner van
de selve/als sonder die welcke / die handt der Liefden/
ende aller tucht ende eerbaerhejdt niet bestaen en can
in der Kercken Godes: Soo is vorder al mijn schry
ven anders niet/als mijnen Naesten tottet Warachtig
he/Gheestelike ende altoos dnerende wesen te vren
ghen/op dat wy na de Leere Pauli niet meer kinderem
zin/als die beweecht ende omgheboerd worden / met
allerley Winden der Leere / in onghestaedichejdt der
mensen / dooz die listichejdt die sy gebuycken om
met dwalinge te besprenghen: Maer op dat wy nae
die Waerhejt staende / met liefde/allesins op waffen/
in hem die het hooft is/naemelick Christus/etc. Ephe.
4.14. Want mijns herten wensch ende begheeren
en is

en is anders noyt gheweest/ ende is oock noch anders
niet/dan dat wy alte saemen/die wy eenen God:eenen
Christum/eenen Heylandt ende Salichmaeker beken-
nen: ende altesaemen teffens / ende elck een bysonder/
tot onsen Hemelschen Vader daghelicx biddende spre-
ken. Onse Vader/ghy/die zijdt in die Hemelen: ons
oock als Ware Broeders ende Susters in Christo lief
hebben mochten: Ende malcanderen mochten verdra-
ghen in tghene/pemandt noch vooz een tijdt / een mis-
verstandt in mochte hebben: Want niemant van ons
allen volmaect/ende sonder ghebrecken is: ende al ist
dat hem pemandt volmaeckter bindt/ dan hy te vozen
gheweest is/soo heeft hy immers (als hy anderen nes-
fens hē siet/noch niet also volmaect zijn/als hy nu is/)
te bedencken dat hy selfs voortijds oock alsoo/ of hier-
ghelijcken gheweest is: Ende upt het ghene/dat hy nu
aen hem bevindt / volmaeckter ende verstandigher te
zijn gheworden in Goddelicken ende Ghetstelicken
saecken/als hy eertijds geweest is / heeft hy te bedenc-
ken/dat hy (blijvende in die vreesse Godes/ ende vier-
gen Gebeden totten heere) perfectter ende volmaeck-
ter sal moghen worden: want nae die Vermaninghe
Pauli/soo moeten wy niet stil staen: en noch veel min
te rugghe gaen:maer veel meer wandelen / dat is soo
lanck soo meer voortgaen in der Liefde: int Gheloove/
in hopeninghe: in gheduldt/lanckmoedicheyt/ vrient-
lichheyt: Ende in summa/ in allen Deuchden / tot in
het laeste ooghenblich onses lebens/etc. Siet nu (seer
weerde vziendt)of ich dan/met desen mijnen schrijven/
ende inventie/my eenen byant:ofte/ of ich my niet veel
meer eenen vziendt van die Warachtighe Kercke Gos-
des hebbe verthoont ende bewesen. Doch wy sullen
dit nu hier by laten blijven: ende comen tot het derde
stuk uwer beschuldinge van my: als dat ick met mijn
uytwendich leven/Handel ende Wandel daghelicx be-
tuyghe/hoe van my die inwendighe Dromicheyt des
herten

herten beherticht wordt/ etc.

125.

Wte woorden in u **faemroobende Soetken** (goede vriendt) zijn dese: Want hoe zeer die inwendighe **Bromicheydt** van **Caspar Tothaes** beherticht wordt (segt ghy) gheven zijn uptwendighe wercken (**Godt** betert) meer als ghenoech te kennen.

126

Die inwendighe **Bromicheydt** des herten/ en ean gheenen **Menschen** ter **Wereldt** bekendt zijn / dan naest **Godt**/ den **Menschen** die sy heeft alleyn: hem die overwint (segt **Christus** **Apocalipsis** 2.) sal ich geven te eten / van het verborghene **Manna**: ende sal hem geven eenen witten kuersteen/ ende op den kuersteen/ eenen nieuwen **Naem** gheschreven/ den welcken niemandt weet/ dan die hem ontfangt: Ende **Apocalf.** 19. Die op het witte **Paerd** satt/ hadde eenen **Naem** gheschreven/ die niemandt weet dan hy: Ende **Christus** segt **Luce** 27. Men sal niet segghen siet hier ofte siet daer: Want het **Coninckrijcke** **Godes** / is binnen in u: Soo veel dan aengaet die inwendighe **Bromicheydt** van my/ en condt ghy (goede vriendt) niet weten/ dan naest **God**/ ic alleen: waerom noch ghy/ noch yemant ter werelt / daer van een oprecht ende onbalsch oordeel connē wtspreken: Darron segt **Christus** wel/ oordeelt niet/ soo en wordt ghy niet geoordeelt: Berdoemt niet soo en wordt ghy niet berdoemt: ende als het gemeyn seggē so ooc by u lieden/ so wel als ooc den **Catolicken** is/ De occultis non judicat Ecclesia, van die verborghen dinghen/ en oordeelt de **Kercke** **Godes** niet: Overmits ghy dan (goede vriendt) van tghene dat in my verborghen is/ oordeelt: soo spreekt ghy selfs een vonnisse over u/ dat ghy/ ghy gheen lidtmaet van die **Kercke** **Godes** en zijt: Want die **Kercke** **Godes** en oordeelt niet van die verborghen dinghen des herten.

R

Maec

Maer ghy sult segghen (ghelijck ghy doet) dat die boom (nae Christi leer) aen den vruchten bekent wort: Waerom oock mijne uptwendighe wercken (Godt betert segt ghy) meer als ghenoech te kennen gheben/ hoe seer die inwendighe Dromicheydt van my behersticht wort.

Ende om sulcx te bewijfen beschuldicht ghy my fol 2: Dat ick in die innerlicke twist van die Magistraet my/ als een voornaemelick Instrument heb laeten ghebruycken: Ende als u medebroeder Christianus Wouwer / met zijn Compagnie in hun boeckken (boven verhaeldt) segghen: Dat ick my om ghelidt hebbe hueren laeten/ om die Kercke Christi in roet te stellen/ ende te houden: Ende ghelijck oock in het faemroobende Boeckken Toyt waerachtich verhael ghenoept/ folio 16. gheschreven staet: hoe dat sy (te weten uwe Mede-Broeders/ Partijdighe Predicanten) seckerlick verstaen hebben/ dat die Magistraet van Leyden my Bezeghelde Brieven ghegheven hebben/ om mijn Leven lanck/ in den Kercken-Dienst te blijven / ende mijnen Dienst loon te ontfanghen / de welke (soo sy segghen) een rechte manier is/ om die ghene die scheuringhe in eene Ghemeynte maecken / off die daer toe ghebruyckt souden moghen worden/ in haer quaedt te sijn ende te stercken / (welcks ick oock alsoo voorsz secker endegherois houden soude/ alst waer) ghelijck sy met onwaerhepdt segghen.

Maer dese schandvlecke (goede Vriendt) heb ick boven met der Waerhepdt ghenoech/ afghewasschen/ ende duydlick upt die Schuldbekenninghe van Pieter Cornelis/ ende der zinnen bewesen/ dat ick niet: maer Pieter C. metten zinnen (mach oock wel by segghen) ende

en sekerer partydige Predicanten/die hem raet gegeven
hebben/om alsoo te handelen / niet alleen het instru-
ment en oock wel die voornaemste Aulhoors van den
Zaamerlicken Twist ende scheuringhe binnen Lep-
den gheweest zijn: hebbe oock bekendt / ende segghen
noch mits desen/onwaerachtich te zijn/ dat mijn Hee-
ren van Lepden my Beseghelde Brieven souden ghes-
geven te hebben/om mijn leven lauck in den Kerckens
Dienst te bigven/ende mijnen dienstloon te ontfangen:
Ende soo verre ist daer van/dat ick opt penninck soude
ghenoten hebben/van tghene / dat ick mijnen Heeren/
in hen luden gherechten saecken niet afgheballen/
maer (wie billick) by ghestaen hebben : Dat ick oock
grooten merckelicken/schaeden daer by hebbe geleden:
Oock hebben mijn Heeren my noyt ghelddt/oft eenighe
schenckagie/aengheboden: Ende ick en heb oock noyt
eeren penninck dies halven van hun E. W. begheerdt/

130.

Dietweede vrucht van my voortghebracht/seggt ghy
te zijn dat ick van die Waerachtighe/ Gheresormeerde
Kercke/soude zijn affgheballen: Dit berde/dat ick niet
alleen affgheballen / maer oock een vbandt van die sel-
ve Kercke Godes soude zijn gheworden : Maer dese
twee schandtblecken/heb ick oock ghenoech in het voort-
gaende afghewasschen: Ja oock duydlick ende claer-
lick ghenoech bewesen/onwaerachtich te zijn / tghene/
wat ghy dies aengaeñ / my tonrecht beschuldicht hebt
ende nu noch/ met u faemrooben Boercken beschul-
dicht.

131.

Du stelt ghy noch ten vierden/ een seer schandlicke/
ende bederffelicke vrucht/die ick (nae u segghen voort-
gebracht soude hebben : om daer met te bewijsen/ hoe
seer die inwendighe vromicheydt van my behertiche
wordt : segghende Folio 3, van woorde tot woorde
It is aldus:

aldus: Die welcke (Coolhaes) hem selven in die gunst
ende grootachtinghe/van die Overicheydt/ghetruacht
hadde/ghelijck ghenoech bekend is (segt ghy) dat hy
daer toe over lang te vozen/ghearbeydt heeft : Is die
ghenoech bekendt/(soo ghy segt) eplieve/wijset eenen
van allen aen/dien/sulcx bekendt soude zyn: Soo daer
wat van waer/ dat moeste der Overicheydt tot Leyden
bekent zyn : Maer ben verseeckert dat haer E. W. u
konden dat gheenichsins ghestendich zyn sal/ hoe seer
sy oock (nae u segghen fol. 8.) bedaert ende tot nuch-
ters sinnen zyn ghecomen : Ja sullen gheern (weet ick
booz seecker) bekennen ende (daer het noot doet) ghes-
tuyghen/dat sy noyt sulcks aen my in het minste heb-
ben comen bemercken.

132.

Hoe by (segt ghy vorder int selve derde blat) dat
Caspar Coolhaes van Eergiericheydt/ende van herr-
schinghe/over zijne medebroederen is/ sal in den upt-
ganck blijcken/uyt dien dat hy hem veel dinghen aen-
ghenomen heeft/die niet hem alleen/maer den gemey-
nen Broederen toe quamen te doen: Hier wil ick u ver-
maent/ende ghewesen hebben op u eyghen Woorden
in die Voorreden van u Fameus Libel in die vijfde Ca-
lumne daer ghy aldus segt. Ten is niet segghen niet te
doen/ alsoo antwoorde ick u mede/ende segghe vorder
tot u (goede vrient:) Ghy en schamet u niet vele te seg-
ghen/maer ghy en cont niet betwijfen: heb ick my on-
derwonden te doen / dat my alleen niet toe en quam/
wijset aen (soo ghy condt)het minste exempel daer van
waer/aen wat plaetsen / ofte aen welcken personen
sulcks ghedaen zyn soude:ofte hoe ick sulcx soude heb-
ben doen connen: Ghy segt niet groeter onwaerheyt
(soo u ghetruyck is) in die 68 Columne van sommi-
ghen/die van my onwettelick inden Kerckendienst in-
ghedrongen worden: Maer eplieve/wijset doch eenen
ball

van allen aen/hy sy nu doot/ofte levendich/ den wel-
ken ich in den Kerckendienst soudē inghedronghen
hebben: En vreeset ghy u niet vooz uwer God: ofte en
en schaemet ghy u niet vooz den menschen/ soodanige
openbare loeghenen upt te spoutwen. Ick beroepe my
op den Heer aller Heeren/dien gheen dinc verborren
so/dat ick noyt eens ghedacht hebbe sulcx te doen: vidi-
de daerom den Heere upt grondt mijns herten/ dat hy
het u vergheven wil: Ick mocht een soodanighe soec-
ker van eenen/ende heerschapppe gheweest zijn: Ick
waer vooz omtrent nu veertich Jaeren in die eere ende
heerschapppe ghebleven/daer in ick ghestelt was/ zyn-
de Procurator ofte Verwalder vā het Carthusier cloo-
ster/oudt zijnde te dier tijdt drentwintich Jaeren: In
welcker tijdt van ieughet: het immers menschelicker
wijse wel swaer valt/te verlaeten/ een sulck ampt ende
Officie/ daer men niet alleen groote Eere by der Wes-
relde/maer oock grooten nut ende profijt van can heb-
ben/welcke heerschapppe ick nochtans goetwillich
ende gheern verlaeten hebbe/ ende my in eenen armers
staet (nae die Wereldt) begheven hebbe/ soo haest ick
(dooz Godes Ghenaede) tot kennisse des heylighen
Evangelij ben gecomen: Ende wat soude ic doch van
dese heerschapppe ghehadt hebben/daer van ghy my
beschuldicht: voozwaer noch Eere noch Profijt: wilde
God/dat sommighe van den uwen/ so wel als ooc by
anderen partpen niet meer heerschapppe gesocht had-
den/en oock noch ter tijdt soeckende waren/ over hen-
lyden broeders/ende die edele Conscientie te regeren/
als ick (God sy ghedanccht van zyn ghenaede) gedaens
hebbe/het soude soo qualick in die Wereldt niet staen:
die rock Christi en soude soo niet ghescheurt: ende die
kercke Christi en soude in so veel verscheyden partpen
niet ghedoott zijn worden: Iae die Paus van Roomen
met alle zynen aenhang / soudē lang ghevallen zyn/
daer sy nu / dooz onse verscheyden Partijdicheyde op
haren

Haren Roel/niet alleen ghehouden/maer oock soo lanx
 soo meer bevesticht worden: Want wa' ist egene/waer
 door die Jesuiten/ ende andere dierghelijcken Parpen
 en Monicken:niet alleen / in den Pautusdom houden/
 maer oock veel menschen (die daer upt ontblagen wa-
 ren/) wederom daer in trecken/dan onse groote party-
 dscheydt/haet ende nydt op malanderen/lasteren ende
 schelden/ketteren ende bannen: Soo spdt niet en had-
 den/ sp en souden gheenem stof hebben / om die repne
 Leere des Heplighen Evangelij/ende die trouwe Dies
 naers van dien/ te lasteren / ende alsoo die arme Lups
 den te ergheren ende te verboeren: Soo zyn dan soeda-
 nighe Partydighe Predicanten ende Leeraers ghelijc
 sp Paulus Romey. 2. beschryvet/die ghene / om welcs
 Ker wille die name Godes ghelastert wordt onder den
 ongheloobtghen: Wee/wee/ hun in ewicheydt die niet
 toe en sten/ende by tyt hen beteren ende bekeeren.

133.

Folio 5. ende 6. segt ghy aldus: Wilt ghy die Redes-
 Denen weten waerom dat Pieter Cornelis tegens some-
 mighe ghesepdt heeft / dat hy niet en conde / noch en begheerde te dienen:
 hoe wel die selve reden u niet en connen onbekendt wes-
 sen/gemerckt hy/ die wel uptdrukelich heeft te kennen
 ghegheben: nochtans die wylde hy (te weten / Coorn-
 hert in die Justificatie) tselve listichlick verswijcht/
 sullen wijsen hier op eerste verhaelen: Nota.

Caspar Coolhaes (soo den gantschen Kercken-Raedt tot
 Leyden, ende den Classe van Rijnlandt wel bekendt is) heeft
 tot meermael gheweyghert, hem, het Oordeel der Broede-
 ren te onderwerpen: den meesten stemmen te volghen, ende
 het besluyt des Kercken-Raedts nae te commen, soo datmen
 dickwils met hem niet conde egghen noch eeren (soo men

seydt:)

seydt:) Dit heeft niet alleen Pieter Cornelis / maer alle
Byzome ende Godbyzescende niet wepnich bedroeft ende
hertvoten / dat hem Coolhaes het oordeel der Kercken soch-
te te ontrecken ; dat hy in die Kercke Christi socht uyt te
muyten : dat hy niet en paste op al het ghene , dat hem niet
en gheviel , of het Schoon van den gantichen Kercken-Raedt
ende Classe van Rijlandt voor goet bekendt werde :

Dese zijn eyghensinnicheydt / ende dat Hardnecksche-
heyt wel behaeghen zyns selfs [welck eenen Kercken-
dienaar nae den Woorden Pauli niet en betaemt] is die oor-
saecke gheweest, Nota bene dat Pieter Cor-
nelis / met Caspar Coolhaes niet en begheerde te die-
nen / etcet.

Alsoo [goede bytenbt] hier is het eenmael wel ghe-
troffen : Hier hebt ghy den Syncker [soo men seydt]
met den Daemer op thoofst gheraecht : hier laeghen die
Mosselen : Hierom was het te doen : Naemelick en u-
we eyghen / ende van u luyden Nicuwen Versterden
Wraischen Instellinghen Steede / vast ende onberuoc-
kelicken te houden : Ende ick dancke Godt / dat ghy
nu eenmael selfs die saecke soo naecht ende duydlick
ontdekt / ende vooz pederman openbaeret : Hadde ick
het gheseydt of Gheschreven / men soude my niet ge-
looft hebben : Nu moet men het primers ghelooven
overmidts ghy het selfs / soo duydlick ende claerlick
Bekendt ende Ordentelicken Beschryvet :

Soo en is dan gheen Valsche Leere / ofte Valsch
ghebruyck der Christelicker Ceremonien van die be-
dientinghe des Heplighen Hoogh-Waerdighen Sa-
cramenten / des Doopsels ende Nachmaels : Noch
Flauwicheydt / ofte Naclaetinghe mijns Kercken

dienst/in het Prediken/Leeren ende vermaenen / soo
wel van den Predichstoel int ghemeyn/ als in het par-
ticulier/eenen yeder bysonder (alst die saecke noot ges-
escht heeft) die oorsaecke gheweest: Maer alleen dat
Caspas coolhaes tot meer mael gheweyghert heeft/
hem het oordeel der broederen te onderwerpen: Den mee-
sten stemmen te volghen: ende het besluyt des Kerckenraets
nae te comen: Hier hebben wy nu eens (God sy ghes-
danck) den gantschen handel.

135.

Maer het verwondert wy niet weynich / dat ghy
suyden u niet en schamet / sulcx yederman in die han-
den te gheven om te lesen: Ende niet eens en bedent
het tghene/dat die Scherfzormerden / soo wel als die
Zwinglischen ende Luterschen/ Iae doech die Herdoo-
pers/boozwerpen der Pauselicken Kercken als sy bes-
schuldicht worden / van der Catholicken Kercken te
zyn afgefallen/ ende ghedaen te hebben/ende te doen
terghens die heylighe Concilien ende besluyt van soo
veel hondert Bisschoppen / Prelaeten / ende andere
Hooghgeleerde/ Gheestelicke/ Vrome Mannen: die
dagheijcks nae aentropinghe des heylighen Geests/
alle die Articulen eendzachtich met ghelicken ende o-
bereencomenden stemmen besloten hebben / ende die
selve nu soo veel hondert Jaeren eendzachtich/ van der
Kercken Godes/ met aller devotien/ onderhouden zyn
worden. Segghen wy hier niet altesaemen als uyt ee-
nen monde sprekkende / (hoe wel wy anders in veel
partyen ghedeelt zyn) datmen in die Kercke Godes
niet sien en moet / noch nae het oude ghebruyck (hoe
veel Jaeren het oock soude gheuseert zyn worden)
noch nae die veelheydt / ofte oock heyligheydt/ ende
weerdicheyt der personen: Noch op die eenhelicheyt
ende eendzachticheyt der stemmen / die yet ghestatu-
eert ofte ingestelt souden moge hebben/ geen en gront
hebben in Godes woort: Noch op die scriften der h.
vaderen

Vaderen / hoe Wroom ende heyligh sy souden mogen
gheweest zijn: Iae als waert dat sy oock by tiden der
Apostelen gheleuet ende gheschreven hebben: dat wy
oock haeren schriften gheen en gheloove gheuen sullen
ten waer dat sy haeren gront hebben in Godes woort;
Verwerpen wy niet by naest alle Concilien / Decreten;
Decretaelen: alle instellinghen des Paus ende der zū-
nen / als gheen en grondt hebbende in Godes Woort:
Want by Godes Woort alleyn (seggen wy alle een-
dzachtich) moeten wy bliuen / ende soo vast daer by
houden: dat al waert / dat oock een Enghel uyt den
hemel ons een ander Evangelium woude Prediken/
als ons van Christo / ende zūnen Apostelen gheprediet
is worden / wy den seluen Enghel gheen en souden
mogen ghelouuen (ghelijck het oock recht is.)

136.

Hadde Micha die Propheet: ende alle die andere
heylighe Propheeten den meesten stemmen der Pro-
pheten (tot hen luyden tijt levende) hen onderworpen
willen / soo en waren sy gheen Propheeten des heeren
gheweest: Doch soo hadden sy wederom die profijt
daer van ghehadt / dat sy van hen luyden mede Pro-
pheten / niet en waren vervolcht / ende vooz Coningen
ende Vorsten / als valsche propheeten / ende oproerische
gheesten verclaecht worden:) Hadde die Apostelen
den meesten stemmen der Schriftgeleerden gevolcht /
sy en souden noyt tot Christo comen / noch zūne Apo-
stelen gheworden zijn: hadde Christus selfs den mee-
sten stemmen der Pharizeen ende Schriftgeleerden
ghevolcht sy en souden hem niet ghecrucighet heb-
ben: Ende om cort te zūn: hadde Iohannes hus / ende
Hieronimus van Praeg / den meesten stemmen van
den Synodo tot Costents onderschrijven willen / sy en
souden niet verbrant zūn worden: Ende hadde Luther
us volghen willen den meesten stemmen zūner mede-
broeders

Broederen tot zijner tijdt / hy soude tot zijn eynde in
Pauwsoom ghebleven/ ende noyt een Leeraer des h.
Evangelij gheworden zijn: Tae ghy lupden meest alle/
haddet ghy/u selfs/ ende elck een van u lupden hen on-
derwerpen willen den meesten stemmen uwer Mede-
broederen by den welcken ghy ghelooft ende opgheto-
ghen zijt [die eene by den Catholicken/die ander by den
Lutersehen/die derde by den Verboopers] ende haddet
haeren raedt volghen willen/ ghy en soudt gheen Pre-
dicanten van die Scherfzormerde Kerck zijn worden.
wat is dan dat ghy my soo hochlick beschuldicht/
daerom/dat ick my den meesten stemmen niet en heb
willen onderwerpen.

137.

Paphnutius wferbt van allen den ghenen / die huy
van die Leere des Evangelij beroemen/hochlick[ge-
lijck het oock billick is] ghepzen/ dat hy den meesten
stemmen in den Concilie tot Nicenen/[in den welcken
drie hondert ende achtien Bisschoppen: off Predican-
ten vergadert waren/] niet en heeft willen volghen: en-
de reden by ghebracht / waerom hy sulcx niet doen en
wilde: Ghelijck oock effen soo billick in dat stuck die
318 Predicanten te loben zijn / dat sy hen van den ee-
nighen Man segghen laeten / ende zijn reden ghehoort
hebbende/van haeren voornemen desisteren / ende af-
staen/bolghende den goeden raedt des eenighen Paph-
nutij: Alst den meesten stemmen ghevolcht werd in den
raedt over Susannam ghehouden / op die aenclachte
van den twee Oudsten : soo werdt die vrome ende
ontschuldighe Susanna veroordeelt / om niet steenen
doot geworpen te worden: daerentegē wert sy door die
eenige stemme van den vromen / en oprechten Daniel
van den doot verlost.

138

Ma lastert ghy my [goede vriendt] van tghene dat
ick my den meesten stemmen der broederen/niet en heb
willen onderwerpen: Ic bekenne dat ick my den stem-
men

men niet en heb onderwerpen conuen / die altesamen
daerin eendrachtich waeren / datmen den Versaemen
Magistraet van Leyden niet obedieren soude / in tgene
dat sy luyden nochtans niet goeden reden / in Godes
woort ende waerheyt fundeert zijnde van ons predicke-
ten / Ouderlingen / en Diaconen erschende waren: maect
ick hebbe overbloedige reden genoegh vooztghebracht /
bewisen waerom wy der Overhepdt in dat stuc / ende
allen dierghelijcken dingen schuldich waren ghehoor-
saem te zijn: welken mine reden / so sy aenghenomen
waren worden / noyt twist ofte scheuringe tot Leyden
soude gecomen: welc claerlic blijct upt die schultbeken-
ninge van P. C. ende den zijnen: ende upt die daet selfs
Overmits tgene / dat mijn Heeren van Leyden te dier
zijt van ons begeerden / dat hebben sy behouden tot op
desen huydigen dach / en hebbent noch: Waer wt clae-
lic genoegh te sien is / dat mijner eeniger stemmē / en een
voudigen goeden raet in des Heeren woort gegrondet
zijnde / beter gevolcht waer gheweest dan die stemmen
van P. C. 12 Ouderlingen / en 12 Diaconen / die altesa-
men tegē my stemdē: en daer na [als gesept haer schult-
bekennen moesten: als dat sy dooz onrijpen en 13 tot der
kerckelicker vryheyt / hen om God / ende haerder Wet-
liker Overhepdt versondicht hadden.

139.

Wengaende nu tgene / dat staende die scheuringhe tot
tot Leyden / verscheyden Classes gehouden zijn worden
wie ooc die Synodus inden Vage / die welke altesamē
my persuaderen wilden / dat ick qualic gedaen hadde /
in tgene / dat ick den stemmen van mijnen medebroeder
Pieter Cornelis niet den zijnen niet by gheballen was /
erschende dacrom van my Schuldbebenninghe /
waer in ghy lunden my Beschuldicht dat ick Obsti-
naet ende hardtne kich ghebleven / ende my den ooz-
deel der Broederen (bestaende in den meesten Stem-
men) niet en heb willen onderwerpen.

Dit

Dit alles blijckt uyt die schuldtkenneninghe ende uyt
het werck selfs/ dat noch tot desen dach toe/ gelijk bo-
ken verhaelt is) tot Leyden onderhouden wordt/ dat ick
met goeden recht ende reden my henlyuden stemmen/
niet en heb onderwerpen connen/ met goede Conscien-
tie: overmits sy ghenoechsaem verclaerde hoe hare
lyuden stemmen vallen soudent / als naemelick dat sy
stemmen soudent / qualick van my ghedaen te zijn/
waer in ick ghenoech-verseeckert was/ recht en Chri-
stelick ghedaen te hebben.

140

Esfen alsoo ist oock met die saecke van den Nationa-
le Synodo tot Middelburch ghehouden/ al waer die
gheheele Synodus Verclaeghers van my: ghetuy-
ghen tegens my: ende Rechters ober my waren welck
noch in Godlicken noch in Wereltlickē rechten gront
can hebben: Ende schuldtkenneninghe/ van my ghes-
epscht wordt/ eer ende al voor/ met Godes woort/ ende
eedenen in Godes Woort fundert zijnde / bewesen
was/ dat ick schuldte hadde/ pegelick ick sulcx duplickt
ende claerlick genoech u lieden voor oogen gestelt ende
aēgewesen hebbe/ in mijn boeckhē genaet Conciliatio:
Al waer ick fol. 2. u eygen woorden in u faemroobent
boeckken u lyuden voor ooghē stelle/ ende met u selfs
eyghen woorden dupdtlick ende claerlick bewisen/
dat ghy my noyt met des heeren Woort overtuycht
ofte overwonnen hebt: Maer so ick my uwen oordeel
ende meesten stemmen hadde onderwerpen willen/ soo
waer het ghekloncken gheweest: Ende ick soude met
mijn recht doen/ onrecht ghedaen: Ende ghy soudet
met u onrecht doen/ recht ghedaen te hebben/ voor pe-
derman ghesien/ ende ghehouden zijn worden.

141.

Uwe eyghen woorden in u faemroobende Boeck-
ken ghenoeemt Cort eenvoudich ende Waerachtich ver-
hael &c. fol. 91: lyuden van Woorde tot Woorde al-
dus:

duſ : Waerom onnoodich ware (ſegt ghy) hier toe yet
Meer te ſetten , byſonder , nae dien men metter tijdt voor
heeft, die poincten der Chriſtelicker Leere die welcke Caſ-
par in zijn boeck in twyfel treckt, ende met anderen weder-
ſpreeckers der waerheyt, gemeynlicken aenvechter, met alle
beſcheydenheyt uyt Godes Woordt, breeder ende claerlick
tot onderrechtinghe der Eenvoudighen te bewaren:

Nota bene Want waerom ſoudemen teghens hem, byſon-
der verantwoorden tghene, daer hy meer anderen Secten in
ghelijcken dwalinghen ſtaet : Tis ghenoech datmen hem
werdt onder het vendel, daer hy hem onder begheeft, ende
dat hy daer zijn plaetſe heeft &c. So blijket oock clare-
lick ghenoech uyt tghene/ dat tot Leyden ghebeurt is/
Anno 82. in preſentie ofte tegentwoordicheyt van twee
heeren Burghemeſteren der Stadt/ noch ter tijdt int
leven zijnde: Des heeren Secretaris Jan hout: Des
kerckendieners Petrus Hackius (nu in God gheru-
ſtet) twee Ouderlinghen: Diaconen: ende noch andere
vrome goede Burgheren/ in het ghetal ontrent vieren-
tich zijnde : In der welcken preſentie (daer toe van my
voornoodich verſocht zijnde/ om die Waerheyt aen te
hoozen) verſchienen is Arnoldus Cornelij Dienaer tot
Deſſt/ met noch een Ouderlinck by hem ghevoecht/
(ſo hy ſeyde) om gradatim (ſoo ſp het noemen) ſegens
my te procederen/ ende my alſoo ten eerſten mael / tot
voetveerdicheyt des levens/ ende tot ſchuldbekennin-
ghe/ van mijne dwalinghe/ te vermaenen : Den wel-
ken/ als ic antwoorde/ in preſentie/ van den voornom-
den heeren Burghemeſteren/ Secretaris ende ande-
ren teghentwoordich zijnde/ dat ſp luyden my groot on-
ghelyck gedaen hadden/ in hen luyden Nationale Syn-
nodo tot Middelburch: ende my tonrecht beſchuldicht
hadden voor zijn Excellentie (hoochloſlicker gedach-
teniffe /) ende den Edelen ſeer vermoghenden heeren
Staeten/ als dat ſp luyden my ghenoech : Jae over-
bloedich ghenoech met Godes woort overtuycht/ en-
de over

De overwonnen hadden: ende ick nochtans obstinaet
en hartneckich gebleven etc. begeerende daerom vā
hem: dat nademael ic/nae hen luden seggen so over-
vloedich met der Godlicker · Schrifueren overtuycht
was/ dat sy luden dan selve nu souden doen bliicken
in presentie/der genen tegenwoordich zijnde (so gesept
is)maer het is verre van daer gheweest/ dat sy luden
een eenige plaetse der schrifueren hadden voortbrēgē
connen/ mit den welken sy hun beroemt hadde my so
overvloedich ja meer als overvloedich/ overtuycht te
hebben: Maer antwoerden/ en seyden in mijner voort-
genomder heeren/ en der anderen voortschreven pre-
sentiē/ dat sy geenē last en hadden sulcx te doen: Dan
alleen om my ten eerstenmael (na der leer Christi mat.
18. te vermanen: Waer op als ick antwoorde/ dat ick
gheen schult en conde bekenen/ of ick waer dan eerst
met des heeren woordt overtuycht schuldt te hebben:
en hy wederom antwoorde/ dat sulcx tot Middelburch
overvloedich gedaen was: Alhoewel ick nu ontkende
sulcx godaen te zijn: en dat hy niet een plaetse der God-
licker schrifueren soude voortbrēngen connen / waer
mede sulcx gedaen was: hy oock vordet/ soo van mijn
heeren/ als hactio/ en anderen tegenwoordich zijnde/
bermaent ende ghebeden werdt/ om sulcx te doen: So
en heesten doch gheen ander antwoordt ofte bewijs
hebben connen/ dan dat sy geenē last hadden van den
broederen om sulchs te doen: Wt desen ende dierghes-
lijcken mach elck een Gerd elen/ of ick wel of qualick
gedaen hebben/ dat ick my tot verschepden reysen ge-
wegghet hebbe/ den oordeel der Broederen te onder-
werpen: Den meesten Stimmen te volghen: ende het
besluyt des Kerckenraedts/ Classis offte Sinodi/ nae
te comen: Een (goede vriendt) die raucken waren my
al te wel bekendt: Ick hadde my in mijn Nonckhendt
eens door mijn onberstandt die Ruppe/ over thoost la-
ten trecken: Soude ick dan / door Godes Ghenaede/
tot

tot beteren verstande ghecomen zijnde/ door Christus
by van Ordeninghe der Wereldt ghemaectt zyn-
de/ my nu anderwerf wederom/ der Menschen Instel-
linghen (geenen grondt in Gods Woordt hebbende)
onderwerpen willen: dat sy verre van my: Want als
hebben soodanighe Menschen Instellinghen / eenen
Waan der Wyshepdt / in ghewillighen Dienst ende
Gotmoedichepdt/ soo en zyn sy nochtans van geenen
Waerden/ soo Paulus Keerdt Collossensen 2. Ende
Christus selfs / Matthei 15. Te vergheefs Eeten sy
my/ Leerende door Keeringhen / Geboden der mens-
schen.

Ik weet ende beken

he wel/ dat gelijk sommige Dochteren Israels / uyt
breese/ den twee Outken te willen zyn meeste (na tge-
tuygenis des vromen Danielis) alsoo oock sommighe
goede mannen/ tot vschepden tijden/ den meeste stem-
men hen hebben onderwerpen moeten/ uyt breese van
hen luyden dienst afgesteld te worden / in acmerkin-
ge dat sy luyden met een hups vol kinderen sitten/ niet
en condē spitten of delven/ en hen schamen te bedelen:
Maer de heere heeft my genade gegeven/ dat ick niet
die vrome Susanna veel liever heb vallen willen/ ende
oock noch te vallen bereypt ben/ in die handen der mens-
schen/ dan in die handen Godes: Ende met mijnen
handen arbejdt my veel liever hebbe willen ghenees-
ren: oock mijne kinderen daer toe optrecken/ dan my
den meesten stemmen teghens mijn Conscientie te on-
derwerpen/ om also een goet gemaklick leven/ in des-
sen mijnen ouden daeghen te hebben / ende te boerens
Ende die heere heeft my oock tot noch toe Wonder-
baerlick geholpen: hoe wel niet sonder sware Cruys/
becommertisse/

becommernisse/ende groote sozghē / moeyte ende We-
beydt/dach ende nacht / dat ick met eeren dus verre/
booz die Werelt ben ghecomen: Twijfelen oock niet: of
hy sal dooz zyn gheuaede/ my/ende den mijnen vooz-
helpen tot aen onse eynde.

142.

Daerom aengaende uwe Kercken ordeninghe / die
welck ghy (goede vriendt) totten hemel toe te verhef-
fen:ende soo ernstlick drijbet/ dat sy in allen poincten/
van allen Dienaeren der Schereformeerder Kercken/
soude moeten onderhouden worden / ende gheensins
overtreden/al waer oock dat yemant van den Dienaer-
en sien ende mercken condē / datter eenich Artikel
in waer zynen toehoorders niet al te seer stichtelic zyn-
de/nochtans den selven niet en soude moghen veran-
deren/maer vertoonten tot op den naesten Synodum/
al waer men met ghemeynen stemmen/den selven sou-
de moeten verbeteren / hy soo verre die Broeders met
ghemeynen stemmen/ sulcx alsoo goet / ende gherae-
den te zyn vonden: Beschuldighende my daerom / als
onrecht ende qualick ghedaen te hebben/ dat ick in het
begheeren des Versaemen Magistraets van Leyden/
gheconsenteert hebbe / eer ende al booz sulcx van den
Synodo goet ende gheraeden was vonden: so sal ick
u (goede vriendt) aenwysen (of ghy het wiltch niet en
wisten/oste:of het u vergheten waer) wie die gene sy/
die sulche ordeninghe grofflick overtreden hebben/ also
langhe vooz der scheuringhe tot Leyden: Ende dat ick
int ghene / daer in ghy my beschuldicht overtreden te
hebben / gheensins vooz eenen Overtreder mach ghe-
houden worden.

143

In den Synodo tot Dordrecht ghehouden/ Anno
74. als Leyden belegert was/is met gemeynen stem-
men goet ghebonden/ende gheordineert / dat die W-
vondts Ghebeden (soomense noemt) niet stichtlic wa-
ren

een/ende datmense daerom aenden plaatsen daer sy in
teghenware waren/ soude affdoen: ende daerse noch in
teghenware niet en waren/ gheen sine invoeren soude:
Item dattet een superstitie ende menschen Instellinge
was/ eenighe seest off vier-daghen meer te houden/
dan alleen den Sondach/ dien God self ghecrustet en
de gheheyligh: ende ons te rusten ende te heyligen ge
bode: heeft/ ende darmen daerom den vierstdach met
den volghenden twee vierdaghen: oock die twee vier
daghen nae Paesschen: nae Winteren/ den hemelwac
dach/ noch eenighe diergelijken meer souden vieren/
noch oock aen soodanighen dagen Prediken/ ten waer
dat sy quamen op eenen ghewoonlichen Predicdach:
Ende darmen als dan zinnen ghewoonlichen text ver
volghen/ ende niet van het seest Prediken soude: I
tem: darmen doopende in den Name des Vaders/ des
Soons/ ende des heylighen Gheests/ niet meer dan
een reyse met water soude het kindt beghieten: ende
diergelijken veel meer/ onnoodich alle te verhaelen:
Maer daer en werdt gheen Artickel ghemaecte/ dat
de Predicanten ende Ouderlingen haere Wettliche
Overheyt niet en soude u ob: di: ren ende gehoorsams
zijn/ als sy (die Overheyt) van weggen haere drae
ghenden Ampts/ hen (den Predicanten ende Ouder
lingen) ghebeden worden/ dat recht ende Christelic
is/ niet strydende teghen des heeren Woordt ende
wille.

144.

Dese Acta Synodalia ghelesen zijnde in den Con
sistorien voor den broederen tot Leyden/ zijn sy van ston
den aen alle beteydt ende willich geweest/ om tressont/
die selve int werck te stellen: Ende hebben strax nae
ghelaeten het Avondts Ghebedt/ niet sonder groote
erghernisse/ ende groot verdriet van veel Wrome Lude
den/ soo mannen als Vrouwen/ die welcke neerstlich en
bierichlich tot het Avondts Ghebedt pleghen te comen:

Wy hebben oock terstondt / die kinderen Doopende /
een mael met water begoten: ende het volghende Viers-
m's (die welke te dier tijt op eenen Sondag quam /)
den volghenden dach naerghelaeten te Prediken: En-
de tselve oock niet sonder groote ergerniss: ende mur-
muratie van allen Inwoondersen / van die ghehele
Stadt van Uepden: den welcken het seer vzeemt / ia als
Iepdensch te zijn duchte / datmen aen eenen soodani-
ghen daghe niet en soude Prediken / bpsonder als men
die werck elock niet gheluydt hadde / (welc tot Uepden
ghewoonlick is te gheschieden op werckdagen)

145.

Hier bekenne ick van herten gheern dat ick gheson-
dicht ende qualick ghedaen hebbe / achtervolgende die
Acta Synodalia / ende den meesten stemmen / mijner
Mede-Dienaren des Consistorie tot Uepden : dan o-
vermits Christus sels wel updruckelick spreekt: Siet
dat ghy niemant en erghert / etc. Soo bekenne ick /
dat het duy sentmael beter gheweest waer / dat ic Chri-
sti raedt ende bevelen ghehoorzaem gheweest / ende als
soo niemant en hadde met afstellinghe des Avonds
ghebedt: ende stilstanc van Prediken / den volghenden
dach nae Vierstdach gheerghert : Van dat ick achter-
volgende die Acta Synodalia / ende den meesten stem-
men des Consistorij / sulcx achterghelaeten ende mij-
nen naesten daer mede hebbe gheerghert.

146.

Maer om mi te bewijssen dat ick niet ben gheweest /
die ghene / die uwe Acta Synodalia hebbe overreden
maer dat ghy huyden sels sulcx ghedaen hebt: Soo ist
gheschiet ontrecent een half Jaer daerna / als wy het
Avonds Ghebedt achterlaeten hebben : dat die van
Delft en Rotterdam (al waer het noyt in het gebruyc
was gheweest) tselve eerst te doen hebben begonnen:
Ende als wy den volghenden nae Vierstdach met Pre-
dicken

dicken stil hielden / (nae het besluyt van den Synodo) hebben sy luyden ghepredicht / ghelijck sy van oudts te doen ghewoon waren: Ende daer en is gheen van allen Kercken in gantsch Hollandt gheweest / die welcke het besluyt van cenmael met water in die Doop te begieten / achtervolcht hebben / dan wy tot Leyden alleen.

147.

Nu was te dier tijdt noch gheen nieuwe Synodus ghehouden / iuden welcken nae tbesluyt des voorgaenden Synodi / het ghene dat daer in tracteert ende besloten was / met ghemeynen stemmen van den broedren / getracteert / ende wederom te niet soude mogen ghedaen zijn gheweest: Want die volgende Synodus is eerst gehouden worden Anno 78 binnen Dordrecht: van waer comt dan die van Delft ende Rotterdam die macht / dat sy te niet doen dorven / tgene besloten was / dattet niet en soude moghen gheschieden / buyten die ghemeynen stemmen / ende Advijs der Broederen in den volghenden Synodo vergadert?

148.

Off is dit selve hen gheen sonde gheweest (gelijc ick het oock achte dat het niet gheweest en is) waerom is het my dan tot een soo groote onneere ende gruweliche sonde toeghereekent / dat ick niet en hebbe begheeren te verwillighen in die meeste stemmen / der genen / die daer inne eendrachtich gesindt waren / datmen onser Wetlicker Overhepdt gheensins en soude obedieren int ghene / dat sy van ons was begheerende: ende oock in den Synodo niet en was verboden dat men het niet en soude doen moghen?

149.

Aldus laet dan (goede vriendt) die ontroutwe haren eyghen heere (nae het ghemeyn spreekwoordt:) Ende een ander ghemeyn spreekwoordt seyt aldus: Is die lozhen snel / die waerheyt onderhaectse wel: **Shy**

zyt niet ghecontenteert ende te vreden gheueft / dat
 ghy luden my nu omtrent twintich Jaren lang / be-
 logen / gheblameert / ende mondtlich ghelastert hebt:
 Het en is u oock niet ghenoech ghetweeft / dat ghy my
 in drie verscheden s'aemtoovenden Boeckken / op
 het alderleelichste / vooz allen menschen afgbeschilbert /
 mijn erre / goede naem ende s'aem / my ende den mij-
 nen benomen hebt : ten waer dat ghy nu ten laetsten /
 het uwe oock daer toe ghedaen / ende uwe manneliche
 Ridderchap aen my bewesen hebben : Doet men die
 aen den lewendigen / ende noch in het landt tegenwooz-
 dich zijnde: Wat soudemen dan aen den dooden doen?
 Ende wie wil doch (ghelcerdt zijnde dooz een sooda-
 nich Exempel) ghelooven / wat men hupdenodacchs
 beschreuen vindt van den ghenen / die in het ghetal der
 Ketcken ghesteldt zijn ? Ick soudet veel meer daer
 vooz houden / dat meest al diemen int ghetal der Ket-
 cken stelt / die beste Christen ghewesen: ende datmen hen
 veel toegheschreuen heeft / welcx sy noyt ghedacht en
 hebben: Ende dat die ghene / die sulcx ghedaen hebben
 weynich / ofte gheheel niet van den gheest Christi ghe-
 hadt en hebben.

150.

In summa met costen woozden te sprecken / alle die
 ghene sy zijn dan wie sy willen / of van wat Partpen
 sy souden moghen zijn / den welcken het meest om uyt-
 serliche Ceremonien ende van hen luden selfs ghe-
 maechte Decreten / ende Kercken Ordinantien: en om
 op eenen Kerfstock te Predicken ende te sprecken te
 doen is : Die Muggen uytspghen / ende die Ke-
 melen verblinden : Het uittwendighe des Drinck-
 bekers / ende der Schotelen repnighen / ende het bin-
 nenste vul laeten : Die Munte / Anijs ende Comijn
 verthindende / achterlactende het swaerste in die Wet:
 Die het Coninckrycke vooz den menschen toeluyten:
 Ende

Ende dan noch roepen: Siet hier is Christus ende neeghens anders: Dit is des Heeren Tempel/ ende daer en en is anders gheen/ ende dierghelycken: Alle die ghene (segghen byp rondlick uyt) die sulcx doen/ ende alsoo ghesinnert zijn/ die bedriegghen hun selfs / ende zijn een Schandvleck van die Ware/ Heylighe/ Apostolische/ Schereformeerde Kercke Godes: Iae sy zijn die ghene (gheijck geseydt is) om welcker willen die Name Godes Ghelastert werdt onder den heydenen ende Ongheloobighen: Sy zijn soodanighe luyden / als die ghene waren van welcken Apocalypsus 2. geschreven staet/ dat sy hen beroemden Joden te zijn/ maer sy en waerent niet: dan sy waeren (soo Johannes seydt) die vergaderinghe des Duppels: Ende wie soude doch soodanighen ghelooven connen/ dat sy die rechte/ waerachtighe/ Schereformeerde Kercke Godes zijn souden / die hun niet ontsien te doen reghel recht teghen die Uere ende het Exempel Jesu Christi / ende zijner Heyligher Apostelen: Die anders niet in hen luyden woorde: in hen lieden Predicaten: in hen luyden schriften/ booztzeyghen/ dan enckele Veughenen/ Vasteringhen/ ende achterclappinghen op haeren Raesten:

Want wat is Reformieren/ of wat brengt het woordeken Reformatio mede: beduydet ons niet/ gheheel/ gants en gaer in allen poincten ende stucken gefielt te zijn in eene soodanighe forme/ Leer / Ceremonien Ias Leven/ Handel ende Wandel/ ghelijck die Kercke Godes staende was ten tijden Christi / nae zijner hemelvaert/ ende sendinghe des Heylighen Gheestes: Soo zijn die ghene dan recht Schereformeerde Predicanten die hun in allen Stucken ende Poincten: Eenen Leer/ Handel ende Wandel draegghen/ ghelijck hen die Heylighe Apostelen ghedraegghen hebben: Ende die ghene zijn rechte Schereformeerde Toehoorders/ die in allen Deuchden/ Eerbaerheyt/ Viesde/ Eendracht ende Eerlicheydt/ Leven/ handelen ende Wandelen/ ghelijck

te dier tijden die Warachtighe Discipulen ende Toes
hoorders den Apostelen ghedaen hebben: Die nu sulcx
niet en doen/maer doen veel meer reghel recht daer te
ghen/wie soude doch die selve/ vooz Shereformeerde
connen houden? Veel menschen/ iae veel dupsent mens
schen / en zijn nu (Godt sy ghedanccht) niet meer soo
recht/ soo bot ende onberstandich/ dat sy op den Palm
soudach den houten Ezel souden willen trecken/ ende
van soodanighe doen / noch Eere ende Roem by den
Menschen souden meynen te hebben: Sy weten nu
wel datmen daermede Spotten soude: Alsoo dat het
ghene/ dat in voortijden/ vooz Eere ende heylicheyde
ghehouden is worden / by die gantscher Wereldt/ nu
vooz Onere/ Schande/ ende Afgrijsliche Afgoden
dienst/werdt ghehouden (ghelijchet oock is:) Ende al
soo die menschen hen nu niet meer laeten paepen/ met
soodanighen Beuselinghen ende Apenspielen: Alsoo
laeten hen huydensdaechs oock alle die ghene/ in welc
ker hert die schoone Sonne der Ghenaeden Christus
opghedaen is/ niet meer contenteren met eenen ydelen
Naem/ van Evangelisch te zijn: Shereformeerdt te
zijn: herdoopte zijn: Jesuitch ende Geestelich te zijn:
Een Christen te zijn: Maer sy kycken stracx nae den
vruchten van eenen soodanighen Boom/ ende proeben
die selve vruchten: Ende ist datse hem niet goet en bin
den/ soo achten sy den Naeme niet met allen / Iae sy
weten ende bennen berseckert in haer hert ende Ge
moedt/ dat een soodanighe Boom niet zijnen vruchten
(hoe schoon die selve oock in der Menschen ooghen
souden schijnen te wesen) van Godt verlorecht/ ende
berwoyden is: Sy weten en bennen berseckert ypt den
woorden der Waerheydt Christo / dattet vooz Godt
niet en gheldd/ als men tot Christo seydt/ heere/ heere/
(al waert oock dat onse mondē/ noch nacht/ noch dach
daer van stil stonden) maer dat zijnen Wille vooz hem
aenghenaem is: Want in Christo Jhesu en gheldd noch
Besnydinge

besnydinghe/noch boozhuydt maect een niculve Crea-
tuur: Sy weten ende kennen verleyckert uyt den mon-
de der Waerheydt/dat die Warachtige kennisse Godes
ende zyns Soons Jesu Christi/het eeuwige Le-
ven is/Johan. 17. Ende dat niemant de selve en heeft
ofte hebben en can/ten ware dat hy met alle neerstic-
heydt ende vierichheydt onderhouden worden die Ge-
boden Godes: Want wie daer seyd/ ick kenne God/
ende houdt zyn Geboden niet (seydt Johannes) die
is een Leugenaer/ende dese waerheyt en is in hem niet:
Ende Christus selfs/ Alsoc hem boozgheworpen wert
van den godlosen Joden/dat hy een Samaritaen was
ende den Duyvel in hadde/ antwoordt hy ende seyde:
Ick en hebbe den Duyvel niet in/ maer ick Eere mij-
nen Vader/etc. Ende daer nae seydt hy verder: Mijn
Vader is die my vereert/dien ghy segt dat hy u Gode
is: Ende ghy en kent hem niet: Maer ick kenne hem
Ende soo ick seyde/dat ick hem niet en kende / soo sal
ick een loghenaer zyn / ghelijck als ghy zijt maer ick
kenne hem/ ende houden zyn woort Joh. 8: ghevende
daermede claerlick te verstaen / dat die ghene alleent
God kennen/die zyn woort houden: Ende Johannes
in zyn 2 Cap. Wie zyne gheboden houdt/ die blijft in
hem (dat is in Godt) ende hy (te weten Godt) in hem
dat is in eenen soodanighen/ die zyne Geboden on-
derhout: En Johan 2: Hier in weten wy dat wy hem
bekendt hebben/ Ist dat wy zyne Geboden onderhou-
den: Nu dan Kinderkes (seyt Johannes) blijft in hem
op dat/ als hy sal gheopenbaert worden / wy een ver-
trouwen hebben/ende wy niet van hem beschaemt en
worden in zyn toecomst: Van allen desen ende dier ges-
lijcken dinghen/dan / in hun hert/ verseeckert / ende
metten gheest Godes verseggelt zynde / en laeten sy
hen door die Ghenaede Godes niet bedrieghen: Sy
en laeten hen niet meer beweghen ende omboeren met
allerley

allerley winden der Leere Ephe. 4. Maer op den waerachtighen stercoz Christum ghetimmeret zijnde bliuen sy in hem bestendich tot in den luden eynde.

Besluit,

Aldus dan (goede vriendt) besluytende dese mijn wederantwoort op u famous Libel / wil ick u wel hertelick ende trouwelicks vermaent/ende om Christi willen ghebeden hebben om u by tijds eens beter bedencken: want die tijdt is billick nae by/daer ghy voorden Rechter stoel Christi sult moetē verschijnen om rekenschap te gheben (van eenen yegelicken onnutten woorde dat ghy ghesproken sult hebben: Ende soo elck een Menschē nae die Leer Christi Math. 12 reekenschap geben sal van een yeghelick onnut woort: hoe veel te meer dan van lasterwoorden / loghenen/achterclappen etcet. Ghy weet immers wel (goede vriendt als die ghy andere leerdt) wat onse Salichmaker Christus seyt Mat. 5. Ick segghe u (spreekt hy) dat wit tonrecht op zijnen Broeder toornich is / die sal des oordeels schuldich zijn/ etc. En wie
Daer

Daer seyt: ghy dwaes / die sal weerdich zyn
gestraft te worden / door het helsche byer: Nu
blyck immers claerlick / dat ghy tonrecht op
my toornich zyt: want ick (myns wetens) u
noyt stroohalm inden wech geleyt hebbe: En
soo die gene die zynen broeder eenen dwaesen
te zyn noet / weerdich is / mettet helsche byer
gestraffet te worden: hoe veel meer dan die
ghene / die zynen Aesten ofte Broeder /
beroordeelt en verdoemt / spreken alsoo bys
moedich een bonnisse wt ober hem / van tge-
ne u onbekent is / als verborgen ligghende in
therte dat niemant sien / of weten can / dan
God alleen: Al ampt (goede vriendt) is boete
en vergebinge der sonden Prediken in Na-
men Christi / en tselve niet alleen met woor-
den / maer ooc en wel principalicken met den
Wercken: Die kudde Godes die onder u is
te weyden / niet als uyt bedwanck / maer ge-
willichlick: niet om buyl gewins wille / maer
met een beweecht hert: Niet als Heerschap-
pe boeren ober die kudde die u bebolen is /
maer als die der kudde een voorberldt ghe-
worden is (soo u Petrus leerd:) Het en comt
u niet toe te striden (so u Paulus leerd) dat
is te twisten / veel min te lasteren en schelde:

Maer

Maer veel meer vrientlick te zyn tegen enen
pigelickē: bequaem om anders te leren/ en̄ het
quade te verdragen: die gene die tegenstaen/
met aller sachtmoedicheydt te onderwysen:
En̄ overmidts ghy gheestlick zyt (gelyc alle
Predicanten te zyn behooren) so behoort ghi
immers oock die ghene die in misdaet geval-
len zijn / metten gheest der Sachtmoedic-
heyt/ niet met schelden/ en̄ lasteren te onder-
wysen/ sieñ altoos op u selfs/ dat ghy niet ooc
eens versocht en mocht worden: Laet u niet
duncken (goede Urndt) dat ghy wat zyt
boor anderen / of ghy sult u ten laetstē bedro-
gen binden: Dus wilt dan seer goede vrient
dese myne nootsaeckelicke wederantwoort
op u fameus libel / en̄ dese myne vermanin-
ghe aen u hier met corten woorden ghedaen/
int beste nemen (so het u belieft) u hier met
wt gront myns herten/ der Genaden Godes
bebelende.

f i n i s.

Sommarische inhoudt van dese

Wederantwoort.

1

In die eerste ende tweede afdeplinghe / wordt van Woorde tot Woorde ghestelt tghene / dat die **Murheus** van het **saemroovende Boeckken** / in die **Woorreden** van tselve zijn **Boeckken** schrijft van **Wert der ghenen** / die een quade saecke hebben / ende **Walsche Leeraers** zijn: Ende wordt in den volghenden / tot aen 36 afdeplinghe / als oock verder dooz dese geheele verantwoordinghe / dupflick ende claerlick bewesen / dat hy int selve zijn boeckken tghene doet / waer van hy anderen / als **Walsche Leeraers** / ende een quade saecke hebbende / beschuldicht.

2.

Die scheuringhe der **Kercken** tot **Ueyden** / in wat Jaer sy gheschiet is: dooz wien / ofte wat **Persoonen**: waerom / ofte wat oorzaecken: dooz wien sy (een wepnich ghestelt zijnde) vernieuwert: hoc lang sy ghestaen heeft: ende dooz wat middel sy wederom gheheelt / ofte ghenesen is worden / wordt claerlick verhaelt van die 36 afdeplinghe af / tot aen die 87 afdeplinghe.

3.

Van die selve 87. afdeplinghe / tot aen die 97. bewijzen ick met acht onwederspreckelicken **Argumenten** / dat ick gheenens van die **Kercke Godes** afgeballen: noch van my selfs het **Wedickamp** heb verlaeten: **Maer** dat die **Raemdzagghenden** **Shereformeerden** van my afgeballen / ende tot op desen huydigen dach toe my verhindert hebben / ende verhinderen dat ick der **Kercken Godes** / mettet pondt my van **God** ghegheven / van den **Wedick stoel** niet en mach dienen: niet teghenstaende ick vooz ontrent achtendertich Jaeren / daer toe effen soo wettelick versopen ben / als yemant
van

van hen allen.

4.

Wozder bewijse ick dupdtlick en claerlick met veel
verscteyden Argumenten / dat ick noyt vande van
die Kercke Godes gheweest: Noch oock eenighe Vy-
antschap hun luyden/mijnen teghenspreekers opt ge-
schoont hebbe: Waer veel meer alle vziendschap ende
goedes/nae mijn vermoghen niet teghensstaende/sp my
alles quades ghedaen hebben: Dit sult ghy claerlick
sien connen/van die 97 afdeplinghe af/tot aen het eynde
van 124. afdeplinghe.

5.

Ende al hoe wel ick my vooz God gheensins ont-
schuldbighen noch rechtveerdighen can / van weghen
mijns levens/handels/ende wandels/bewijse ick nocht-
sans dupdtlick ende claerlick/dat ick int ghene waerin
dese Auctor met zynen Naembzaeghenden Gherefoz-
meerden my opentlick vooz pederman beschuldbighen/
onschuldich ben: Ende dit wozyt verhandelt van die
125 afdeplinghe/tot aent eynde deser mijner wederant-
wooydt: belluptende die selve/met een corte Chystelicke
vermaninghe aen den Auctor des faenroobenden
booykens.

† † † † †

Errata.

Wetohle ick (seer weerde Lezer) by dit werck in het
 Drukken selfs niet en heb zijn zonnen/ om te verbeterē
 egene dz in het Drukē dz wel geobserveert is wordē: so
 ist/ datter aen veel verscheyden plaetsen qualic distina
 guert: en datter veel letterfauten tegens mynen wille en
 danck ondergheloopen zijn: dwelck om al te verbeteren
 veel te veel werck nemen/ ende u mede lastich soude val
 len/ alles hier te soecken: Waerom ick raedsaem ghe
 bonden hebbe/ alleen / zghene aen te wijzen/ welck al te
 seer grof is/ ende den sin souden moghen verduyfteren:
 het ander sult ghy (goede Lezer) selfs lichtelick int les
 sen sonnen verbeteren/ daert wel.

Voor

Leest

In den brief aen de Magistraet van Lep den/ my beblaegende/ en de beschuldighende zinde voor tgeende verstaen wort den Compagnie ghebediceert van wederzijden ende kerckendienare Die welcke ic int se ste Jaer daer trouwe lick gaben van God ge dient niet tegenstaende so ben ick dit ick nae mijn selfs en heb ic my anders	Sec.	Li.	my beclaechden / en beschuldighden zijn voortzenghende beter verstaen wordē zijn Compagnie ghedupbet beyden Partpen der kerckendienars Den weleken ick int seste Jaer trouwelic gaben van God ghe geven/ghedient niet tegenstaende de soo ben ick ick van my selfs en heb ick my elders
	44	48	
	48	81	
	56	94	
	69	11	
	74	14	
	91	4	
		11	
		7	
		6	
		17	
	94	22	
		50	
	95	3	

	Sec.	Li.	Leset
Door			
dat ick der Leer		22	dat ick in die Leer
dat ick een manlick	96	25	dat ic een Kanieluck
vertoont		26	beroemt
Die ghy uwe uptge-	100	12	Daer met ghy uwe
geueven boeckens			uptghegeuen boeck-
ghebruycken / ende			kens gebuycken en
selfs uptsprecken			selfs uptspreckende
als daer glozierende		16	als daer in gloziereñ
Justificatie		22	Justitie
Analogia	103	15	Analogia
afstaen		16	afstaen
Die		23	derde
Wat oorzhaers zijnde		35	wat oorzhaers soude
nude te suten		75	neder te suten
die welcke nude is		76	die welcke nude is
welck ick schuldich		83	dwelc ick my schul-
kennen			dich kennen
souden veel meer ern-		87	sonder veel meer ern-
stlick gheboden ende			stlick gheboden ende
bevolen hebben			bevolen
Daer ick wel	104	6	daer in ick wel
aengericht hebben		31	aengericht hebbende
het welck upt	107	32	het welcke ick upt
overghesettet		35	overghesettet hebben
die wel consten	109	4	die wel conden sien
aenwysende	111	15	aenwysen
ende dat ghelijck een		18	ende dat een pegelic
verdoelthepdt			verdeelthepdt
van uwe ende uwes	113	3	van u ende uwes ge-
ghelijcken / nae het	114	11	lijcken oordeelen
woort van uwe oorz-			
deelen			
die willich		16	die villicht
suchten soude		18	suchtende / soude
hoe is nu		22	hoe is hy nu

Voos	Sec.	Li.	Leest
ghemeynte moghen dienen	116	11	gemeynte te dienen
berlaeten bent	116	20	berlaeten hebt
te bedienen	116	26	te dienen
tot onberstandt	117	26	upt onberstant
timmerliche twist	118	2	timmerliche twist
ende oock wel	129	8	maer oock wel
gegheuen te hebben	129	13	ghegheuen hebben
dit derde	130	3	die derde
Calonne	132	8	Columne
soecker van eenen	132	30	soecker van eeren
gedooft zijn	132	34	ghebeeft zijn
hartneckicheyde	133	24	hartneckich
als die saecke noodt	134	21	als die sake geepscht
geepscht			
ja als waeret	135	28	ja al waeret
ghy geloofst	136	25	ghy gheleuet
gecomen	138	15	geomen zyn
ende niet	138	25	pber
om God	138	26	aen Gode
peghelich	140	9	ghelijck
dat hy meer	141	12	dat hy niet
vierentich	141	24	vierentwintich
te willen zijn meest	141	92	te willen zijn moestē
toe te verheffen	142	2	toe verheffen
verroonen	142	10	vertoeven
willich	142	19	villiche
in	142	20	zyn
als langhe	142	21	al langhe.